

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Cyrilometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Mezinárodní humanitární a komunitní sociální práce

Mgr. Eliška Genčurová

Vliv humanitární pomoci na migraci

ze zemí zasažených ozbrojeným konfliktem

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Pavlína Jurníčková, Ph.D.

OLOMOUC 2019

ABSTRAKT

Diplomová práce se věnuje tématu Vlivu humanitární pomoci na migraci ze zemí zasažených ozbrojeným konfliktem. Migrace je v posledních letech hojně diskutovaným tématem a řada politiků přichází se zaručenými návody, jak migraci (myšleno především tu do Evropy) zastavit nebo alespoň snížit. Někteří politici zastávají názor, že poskytnutím humanitární pomoci v zemi zasažené konfliktem je možné migraci zastavit. Toto tvrzení se stalo motivem pro napsání této diplomové práce, která se snaží odhalit, jaký je skutečný vliv humanitární pomoci na migraci ze zemí zasažených konfliktem, a zda může mít poskytovaná pomoc opravdu vliv na snižování migrace.

Klíčová slova: *Humanitární pomoc, Humanitární organizace, Humanitární práce, Migrace, Ozbrojené konflikty*

ABSTRACT

This thesis focuses on the effect of humanitarian aid on migration from countries affected by armed conflict. Migration is one of the frequently discussed topics and many politicians come with a number of ways of how to stop or at least reduce migration (meant primarily migration to Europe). Some politicians are of the opinion that the provision of humanitarian aid in conflict-affected countries can stop the migration. This claim has become a motivational factor for writing this thesis, which tries to find out what is a real effect of humanitarian aid on migration and if it can really reduce migration.

Keywords: *Humanitarian Aid, Humanitarian Action, Humanitarian Assistance, Migration, Conflicts and Wars, Armed Conflicts*

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Vliv humanitární pomoci na migraci ze zemí zasažených ozbrojeným konfliktem vypracovala samostatně, a že jsem veškeré použité zdroje uvedla v závěrečném seznamu literatury.

V Olomouci, dne 17. 4. 2019

vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala především svým respondentům – uprchlíkům, kteří byli i přes prožití velmi traumatizujících okamžiků ochotni poskytnout rozhovory pro účely této diplomové práce a povyprávět mi své životní příběhy. Ráda bych poděkovala také své vedoucí práce Mgr. Pavle Jurníčkové, Ph.D. za pomoc a cenné rady a paní Mgr. Ing. Květoslavě Princové, Ph.D. za podnět ke zkoumání právě tématu, kterým se tato diplomová práce zabývá. Mé poděkování patří také mé rodině a přátelům, kteří mě během psaní diplomové práce i celého studia podporovali.

OBSAH

Úvod	12
Osobní motivace autorky pro napsání této práce.....	13
Cíle a metody práce	15
Limity diplomové práce	16
KONCEPTUÁLNÍ ČÁST	17
1 Humanitární katastrofa, humanitární krize	18
1.1 Humanitární krize v důsledku ozbrojeného konfliktu	19
1.1.1 Dělení ozbrojených konfliktů	20
1.2 Komplexní vleklé krize	21
2 Humanitární pomoc.....	24
2.1 Principy humanitární pomoci	26
2.2 Cíle humanitární pomoci	27
2.3 Humanitární charta a Minimální standardy	30
2.4 Humanitární pomoc v zemích zasažených ozbrojeným konfliktem.....	32
2.4.1 Naplňování potřeb osob zasažených konfliktem	34
2.4.2 Ochrana osob zasažených konfliktem (<i>protection + advocacy</i>)	36
2.4.3 Rizika poskytování humanitární pomoci v zemích zasažených ozbrojeným konfliktem.....	39
3 Migrace	42
3.1 Uprchlík / IDP, migrant	43
3.2 Souvislost mezi rozvojovou pomocí a migrací	44
3.3 Souvislost mezi humanitární pomocí a migrací	46
3.3.1 Vliv humanitární pomoci na zvyšování bezpečnosti v konfliktu zasažené zemi	47
VÝZKUMNÁ ČÁST.....	48

4	Výzkum mezi uprchlíky	49
4.1	Formulace problému a výzkumné otázky.....	49
4.2	Metodologie.....	50
4.2.1	Popis použité metody pro tvorbu dat	50
4.2.2	Výzkumný soubor, vstup do terénu a jeho reflexe	52
4.2.3	Etické hledisko výzkumu.....	60
4.2.4	Záznam dat a způsob jejich zpracování	60
4.2.5	Metoda analýza dat a jejich interpretace	60
4.3	Interpretace získaných dat	61
4.4	Shrnutí výsledků výzkumu mezi uprchlíky	68
5	Výzkum mezi experty	71
5.1	Formulace problému a výzkumné otázky.....	71
5.2	Metodologie.....	72
5.2.1	Popis použité metody pro tvorbu dat	72
5.2.2	Výzkumný soubor, vstup do terénu a jeho reflexe	72
5.2.3	Etické hledisko výzkumu.....	73
5.2.4	Záznam dat a způsob jejich zpracování	74
5.2.5	Metoda analýzy dat a jejich interpretace	74
5.3	Interpretace získaných dat	74
5.4	Shrnutí výsledků výzkumu mezi experty	86
6	Diskuze nad výsledky obou výzkumů, porovnání výsledků s teorií	91
	Závěr	95
	Bibliografie	98

SEZNAM POUŽITÝCH OBRÁZKŮ, GRAFŮ A TABULEK

OBR. 1: CELKOVÉ ÚTOKY NA ZDRAVOTNICKÁ ZAŘÍZENÍ.....	23
OBR. 2: SYNERGIE HUMANITÁRNÍ POMOCI, ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE A MÍROVÉHO ÚSILÍ	28
OBR. 3: MASLOWOVA PYRAMIDA LIDSKÝCH POTŘEB	35

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ALNAP	Active Learning Network for Accountability and Performance in Humanitarian Action (Aktivní vzdělávací síť pro odpovědnost a výkonnost v humanitárních akcích)
AMO	Asociace pro mezinárodní otázky
CERF	Central Emergency Response Fund (Centrální fond OSN pro reakci na katastrofy)
ČR	Česká republika
ČRA	Česká rozvojová agentura
ČvT	Člověk v tísni
EUI	European University Institute
FoRS	České fórum pro rozvojovou spolupráci
GHD	Good Humanitarian Donorship (Dobré humanitární dárcovství)
HDP	Hrubý domácí produkt
HPN	Humanitarian Practice Network
HRW	Human Rights Watch
ICRC	International Committee of the Red Cross (Mezinárodní výbor Červeného kříže)
IDPs	Internally displaced persons (Vnitřně vysídlená osoba)
IFRC	International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (Mezinárodní federace společnosti Červeného kříže a Červeného půlměsíce)
IOM	International Organisation for Migration (Mezinárodní organizace pro migraci)

LRRD	Linking relief, rehabilitation and development (Propojení pomoci, rehabilitace a rozvoje)
MSF	Médecins Sans Frontières (Lékaři bez hranic)
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)
OHCHR	Office of the High Commissioner for Human Rights (Úřad Vysokého komisaře pro lidská práva)
OCHA	Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (Úřad OSN pro koordinaci humanitárních záležitostí)
PRIO	Peace Research Institute Oslo
UN / OSN	United Nations (Organizace spojených národů)
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu)
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees (Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky)
UNICEF	United Nations Children's Fund (Dětský Fond OSN)
UNISDR	United Nations International Strategy for Disaster Reduction (Mezinárodní strategie OSN pro omezování katastrof)
USIP	United States Institute of Peace
WFP	World Food Programme (Světový potravinový program)

ÚVOD

V letech 2015 a 2016 zažila Evropa nebývalý příliv uprchlíků a migrantů. Do Evropské unie přicestovalo v těchto letech více než 1 milion lidí, přičemž většina z příchozích odešla hledat bezpečí před válkou a terorem v Sýrii a dalších konfliktem zasažených zemích (Evropská komise, 2017). Migrace se na základě těchto událostí stala hojně diskutovaným tématem a řada politiků začala přicházet se zaručenými návodů, jak migraci (myšleno především tu do Evropy) zastavit či snížit. Někteří lidé zastávají názor, že poskytnutím humanitární pomoci v zemi zasažené konfliktem je možné migraci zastavit. V roce 2015 například tehdejší předseda parlamentního podvýboru pro rozvojovou spolupráci Karel Rais (ANO) uvedl: *„Domnívám se, že nestačí jenom posilovat bezpečnostní opatření na vnějších hranicích a přenášet břemeno na tranzitní země, je potřeba se orientovat také na prevenci. Proto je nezbytné postupně navyšovat finanční prostředky na rozvojovou spolupráci a humanitární pomoc. Tyto peníze nelze vnímat jen jako výdaj, ale také jako investici do bezpečnější a důstojné budoucnosti na celém světě včetně naší země.“* Myšlenka snižování migračních tlaků skrze humanitární pomoc a rozvojovou spolupráci není nová. Zvýšená pozornost se jí však znovu začala věnovat především od zmíněného nárůstu migrace přes Středozemní moře v roce 2015.

Právě takové úvahy se staly motivem pro napsání této diplomové práce, která se snaží odhalit, jaký je skutečný **vliv humanitární pomoci na migraci ze zemí zasažených válečným konfliktem**, a zda může mít poskytovaná pomoc opravdu vliv na snižování migrace.

První část diplomové práce – konceptuální část vymezuje teoretické pojmy, které jsou pro další části práce a pochopení samotného tématu stěžejní. Jsou zde vysvětleny pojmy jako humanitární katastrofa, humanitární pomoc, ozbrojený konflikt, migrace, migrant a uprchlík. Tato kapitola se rovněž zabývá cíli a principy humanitární pomoci, specifiky a riziky poskytování pomoci v ozbrojených konfliktech a lidskými potřebami, které se humanitární organizace snaží naplnit. Mimo to se ve stručnosti věnuje také souvislosti mezi rozvojovou pomocí a migrací, ale především otázce vlivu humanitární pomoci na migraci ze zemí zasažených ozbrojeným konfliktem, což je stěžejní otázkou celé diplomové práce. První kapitola tak slouží jako důležitý informativní podklad pro výzkumnou část této diplomové práce.

Druhá část diplomové práce se pak věnuje již samotnému výzkumu, který byl v rámci diplomové práce proveden, aby zodpověděl autorkou předem stanovené výzkumné otázky a byl tak naplněn cíl práce, kterým je: **analyzovat a popsat vliv humanitární pomoci na migraci ze zemí zasažených ozbrojeným konfliktem**. Výzkumná část je rozdělena na dva dílčí celky. První je zaměřen na výzkum, který byl proveden mezi uprchlíky, kteří opustili země zasažené ozbrojeným konfliktem, druhá je pak zaměřena na doplňující výzkum, který byl proveden mezi experty na humanitární problematiku. V obou částech je popsána použitá výzkumná metoda a metoda sběru dat, rovněž je pro oba výzkumy specifikovaný výzkumný soubor, vstup do terénu, jeho reflexe a etické hledisko výzkumu, stejně jako způsob záznamu a metoda zpracování dat. Obě části poté přicházejí s analýzou a interpretací získaných dat a ve shrnutí jsou uvedeny odpovědi na výzkumné otázky.

Následná kapitola je pak již zasvěcena diskusi nad celkovými výsledky výzkumu. Postřehy z obou dvou výzkumů jsou zde kompilovány a komprovány. Tato část přináší odpovědi na primární výzkumné otázky, které byly zvoleny, aby mohlo být dosaženo cíle této diplomové práce. Zároveň jsou v této kapitole porovnány výsledky výzkumu s teorií z konceptuální části.

Téma práce, jednotlivé kapitoly a stručné odpovědi na výzkumné otázky jsou pak shrnuty v závěru diplomové práce.

Osobní motivace autorky pro napsání této práce

Autorčinou motivací k napsání této práce byla její zahraniční odborná praxe, kterou vykonávala na Maltě, v organizaci Mezinárodního hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce (dále zkráceně označováno jako Červený kříž). Zde strávila několik měsíců a získala mnoho cenných zkušeností. Organizace Červený kříž se na Maltě zaměřuje mimo jiné na pomoc uprchlíkům, které se na Maltu dostávají na lodích především ze zemí severní Afriky. Právě pomoc uprchlíkům byla náplní autorčiny odborné praxe.

Autorka svou praxi v Červeném kříži vykonávala v roce 2016, který byl jedním z roků, kdy hlavním tématem politiků byla mezinárodní migrace, přičemž značná pozornost byla soustředěna na migraci do Evropy. Někteří politici se přijímání uprchlíků

do svých zemí bránili a i od českých autorit zaznívaly velmi často věty typu: je potřeba pomoci lidem v jejich zemi původu, poslat jim humanitární pomoc a tím humanitární krizi zastavit. Autorku tedy začalo zajímat, jaký je vlastně mezi humanitární pomocí a mezinárodní migrací vztah, a zda je opravdu možné, aby bylo správně poskytnutou humanitární pomocí ovlivněno rozhodnutí lidí zasažených ozbrojeným konfliktem o opuštění země původu. Právě to se autorka snaží v rámci této diplomové práce zjistit.

CÍLE A METODY PRÁCE

Cílem této diplomové práce je: **analyzovat a popsat vliv humanitární pomoci na migraci ze zemí zasažených ozbrojeným konfliktem.**

K dosažení výše uvedeného cíle byly stanoveny čtyři výzkumné otázky, na které se diplomová práce bude snažit odpovědět. Jsou to tyto otázky:

- 1. Jak vypadá humanitární pomoc poskytovaná v zemích zasažených ozbrojeným konfliktem?**
- 2. Jak vnímají uprchlíci, kteří opustili zemi zasaženou ozbrojeným konfliktem, vliv humanitární pomoci na jejich vlastní emigraci?**
- 3. Existuje vztah mezi humanitární pomocí a migrací ze zemí zasažených ozbrojeným konfliktem?**
- 4. Jak vnímají vliv humanitární pomoci na migraci ze zemí zasažených ozbrojeným konfliktem zkušenosti humanitární pracovníci, kteří v těchto zemích pracovali?**

Pro vypracování konceptuální části této práce je využita metoda literární rešerše a kompilace. Před zahájením práce byly vyhledány vhodné informace a literatura relevantní k tématu práce a následně pak byly tyto informace zpracovány a pomocí metody kompilace autorkou interpretovány a sepsány. Diplomová práce využívá jak knižních, tak elektronických zdrojů, jazykem zdrojů byla čeština a angličtina. Všechny použité zdroje jsou citovány a uvedeny v části Bibliografie na konci práce.

Pro vypracování výzkumné části a provedení výzkumů bylo využito kvalitativního přístupu a metody polostrukturovaných rozhovorů. Respondenti byli vybráni metodou prostého účelového výběru (pro první výzkum byly respondenti vybíráni rovněž pomocí metody sněhové koule). Data byla analyzována pomocí metody zakotvené teorie, konkrétně pomocí otevřeného a axiálního kódování.

Pro diskusi nad výsledky obou výzkumů a pro porovnání výsledků s teorií z konceptuální části bylo využito metody kompilace a komparace.

LIMITY DIPLOMOVÉ PRÁCE

V samotném úvodu práce je důležité zmínit, jaké jsou její limity. Autorka reflektuje několik limitů, které jsou níže popsány.

Konceptuální část naráží na problém malého množství dostupných odborných zdrojů k tématu vlivu humanitární pomoci na migraci. Teoretická základna pro výzkumy provedené v této diplomové práci tak není příliš silná. Dostupná literatura přináší totiž nespočet studií zkoumající vliv rozvojové pomoci na migraci, nikoliv však studie zkoumající vliv pomoci humanitární.

Limitem výzkumu je především to, že rozhovory byly provedeny pouze s uprchlíky, kteří již své země původu opustili. Zcela zde proto chybí pohled těch, kteří v zemích v ozbrojeném konfliktu zůstali. Bohužel však nebylo v možnostech autorky, ani to nebylo z bezpečnostního hlediska vhodné, aby navštívila země zasažené ozbrojeným konfliktem a provedla výzkum s lidmi, kteří zde stále žijí. Z tohoto důvodu se autorka rozhodla, že tento chybějící úhel pohledu alespoň částečně nahradí rozhovory s experty – humanitárními pracovníky, kteří v zemích zasažených konfliktem dlouhodobě pracují či pracovali a mohou tak vnímat vliv humanitární pomoci na osoby, které jsou konfliktem zasažené, a kterým pomoc poskytují / poskytovali.

Dalším limitem výzkumu je poměrně malé množství respondentů – uprchlíků, kteří utekli ze země zasažené ozbrojeným konfliktem a také jejich rozlišný původ. Z těchto důvodů nebylo možné získat dostatečně porovnatelná a validní data, a proto byl proveden ještě jeden – doplňující výzkum s experty na humanitární problematiku, aby doplnil získané informace z prvního výzkumu a obohatil je o názory osob, které v zemích zasažených konfliktem působí jako humanitární pracovníci.

KONCEPTUÁLNÍ ČÁST

První část diplomové práce se věnuje teoretickému vymezení důležitých pojmů, které budou dále v práci využívány. Mimo to tato část práce přináší také shrnutí teorií a výsledků dosavadních empirických bádání týkající se tématu práce. Konceptuální část slouží jako podklad pro část výzkumnou a je nezbytná pro samotné naplnění cíle diplomové práce.

1 HUMANITÁRNÍ KATASTROFA, HUMANITÁRNÍ KRIZE

Katastrofou je obecně označováno neštěstí větších rozměrů (Humanitarian Coalition, 2018; Princová, 2012). Dle Mezinárodní federace společnosti Červeného kříže a Červeného půlměsíce (zkráceně IFRC, z angl.: *International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies*) je katastrofou náhlá kalamitní událost, která vážně narušuje fungování komunity či společnosti a způsobuje lidské, materiální, ekonomické nebo ekologické ztráty, které přesahují schopnosti komunity či společnosti vyrovnat se s následky pouze za pomoci vlastních zdrojů. Ke katastrofě dojde v momentě, kdy nějaké nebezpečí zasáhne zranitelné osoby (IFRC, 2019). Katastrofy jsou výsledkem kombinace čtyř faktorů: 1. povaha konkrétního typu nebezpečí (*hazard*), 2. míra vystavení lidí a majetku tomuto nebezpečí (*exposure*), 3. existující zranitelnost lidí a jejich majetku (*vulnerability*) a 4. schopnost zasažených lidí snížit či se vyrovnat s možnými negativními důsledky nebezpečí (*capacity*). Čím je větší nebezpečí, vystavení a zranitelnost, a také čím je nižší kapacita komunity čelit důsledkům nebezpečí, tím je větší rozsah a intenzita katastrofy (UNISDR, 2009).

Katastrofy se považují za humanitární v momentě, kdy je katastrofou zasaženo větší množství lidí nebo jsou výrazně poničena jejich obydlí či živobytí. Humanitarian Coalition (2018) definuje humanitární katastrofu jako události nebo sled událostí, které přinášejí zásadní hrozbu pro zdraví, ochranu, bezpečnost a blaho větší skupiny lidí, většinou v rozsáhlé oblasti.

Mezi humanitární krize patří zaprvé katastrofy, které mají přírodní povahu – například tsunami či zemětřesení, zadruhé katastrofy, které jsou ovlivněny lidskou činností – například sesuvy půdy, povodně či sucha a zatřetí katastrofy, které jsou člověkem přímo způsobeny, zde je řeč především o ozbrojených konfliktech, občanských a mezinárodních válkách, ale také o terorismu (Princová, 2012, Sládková, Šrámková, 2013). V reálném životě však dochází ke kombinaci těchto druhů, to pak mluvíme o tzv. komplexních (často dlouhodobých) humanitárních krizích (Humanitarian Coalition, 2018).

V současnosti se zdá, že počet přírodních katastrof roste a ozbrojené konflikty mají tendenci být dlouhodobější a převážně vnitrostátní povahy a často vznikají opakovaně bez vidiny míru (Hilhorst, 2013).

Mezi následky katastrof patří ztráty na lidských životech, utrpení a zranění, nemoci, poničení či úplná likvidace obydlí a majetku, ztráta možností obživy a s tím související chudoba, hlad a následná migrace (Princová, 2012). Je také důležité zmínit, že důsledky katastrof mnohdy nezasáhnou pouze přímo postiženou komunitu či společnost, ale důsledky mohou působit také na řadu aktérů z celého světa. To je způsobeno tím, že žijeme v globalizovaném světě, kdy události na jednom konci světa ovlivňují události na konci druhém. Mohou za to také čím dál více integrované ekonomiky postavené na síti globálních dodavatelských řetězců – pokud se tak stane katastrofa v jedné zemi, následky mohou narušit část dodavatelského řetězce a tím tedy ovlivnit také ostatní země (Twigg, 2015).

Tato diplomová práce se soustředí pouze na třetí zmíněný druh humanitárních katastrof – na katastrofy, které jsou způsobeny člověkem, a to zejména na humanitární krize způsobené ozbrojenými konflikty, nicméně je důležité upozornit na to, že rozlišení jednotlivých druhů katastrof je pouze teoretické a v praxi se výše zmíněné druhy mnohdy prolínají.

1.1 Humanitární krize v důsledku ozbrojeného konfliktu

Značná část všech světových katastrof dnešní doby je způsobena právě ozbrojenými konflikty. Od konce studené války, tedy od 90. let 20. století, se čím dál více ozbrojených konfliktů odehrává v rámci hranic jednoho státu a mezinárodních konfliktů, kde by proti sobě otevřeně stálo několik států, ubývá. Občanské války nahradily dřívější velké války mezinárodní. Tato skutečnost však velmi komplikuje možnosti, jak tyto války zastavit a jak pomoci civilnímu obyvatelstvu – mnohem obtížněji se na tento druh konfliktu totiž aplikuje mezinárodní humanitární a válečné právo či úmluvy na ochranu uprchlíků, jelikož tyto smlouvy byly vytvořeny a ratifikovány tak, aby upravovaly konflikty mezinárodní (Princová, 2012).

S válečnými konflikty jsou velmi často spojeny rozsáhlé přesuny obyvatel. Konflikty mají za následek velké množství uprchlíků opouštějících zemi, ale také mnoho vnitřně vysídlených osob, tzv. IDPs (zkráceně z angl.: *Internally Displaced Persons*). IDPs na rozdíl od uprchlíků neopustily hranice své země, aby v cizině našli bezpečí, ale z různých důvodů přetrvávají v zemi, která je zasažena válečným konfliktem (UNHCR, 2018).

V tomto druhu humanitární krize je důraz kladen především na humanitární ochranu civilního obyvatelstva a na poskytování pomoci v rámci uprchlických a IDPs táborů. Pomoc bývá poskytována také hostitelským komunitám. V některých zemích je ve fázi obnovy důležité také humanitární odminování (MZV, 2012).

1.1.1 Dělení ozbrojených konfliktů

Dle mezinárodního práva a Ženevských konvencí můžeme rozlišit čtyři kategorie ozbrojených konfliktů na základě charakteru jejich aktérů. První kategorií ozbrojených konfliktů jsou mezinárodní konflikty (z angl. *international conflicts*), kdy je vyhlášena válka nebo ozbrojený konflikt mezi dvěma či více státy. Do této kategorie konfliktů spadá také okupace, i v případech, že je zemí přijata bez odporu (Ondřej, Šturma, Bílková, Jílek et.al., 2010).

Druhou kategorií jsou národně osvobozené hnutí (z angl. *struggles for national self-determination*). Tato kategorie se vyznačuje bojem proti okupaci, bojem za sebeurčení národů či bojem národů proti koloniálním a rasistickým režimům (Ondřej, Šturma, Bílková, Jílek et.al., 2010).

Třetí kategorií jsou vnitrostátní konflikty (z angl. *intrastate conflicts*). Ty se vyznačují konfliktem mezi armádou státu a jinými organizovanými ozbrojenými skupinami, které kontrolují a velí určitému území země. Do této kategorie nepatří izolované násilné činy či vnitřní nepokoje (Ondřej, Šturma, Bílková, Jílek et.al., 2010).

Poslední kategorií jsou internacionalizované vnitrostátní konflikty (z angl. *intrastate internationalized conflicts*), kdy jde primárně o vnitrostátní konflikty, kde hlavní aktéři operují v rámci jednoho státu, avšak mezinárodní společenství zde působí jako prostředník či garant řešení konfliktu v rámci mírových misí, uznáváním povstalců, apod. (Ondřej, Šturma, Bílková, Jílek et.al., 2010).

Kvalifikace války a ozbrojených konfliktů je dle Peace Research Institute Oslo (zkráceně PRIO) následující: konflikt je klasifikován jako válka tehdy, když počet obětí bojů v daném kalendářním roce dosáhne 1000 a více. Mimořádným ozbrojeným konfliktem je označován konflikt mezi státem a ozbrojenou skupinou či skupinami mimo vlastní území státu (jedná se většinou o koloniální konflikty). Mezinárodní ozbrojený konflikt je konflikt mezi dvěma nebo více státy. Vnitrostátní ozbrojený konflikt (také

známý jako občanský) je konflikt mezi vládou a nestátními skupinami, který se odehrává uvnitř jednoho státu. Vnitrostátní ozbrojený konflikt se pak může stát internacionalizovaným vnitrostátním ozbrojeným konfliktem, v případě, když vláda či ozbrojená skupina oponující vládě dostane podporu ve formě vojsk od jednoho nebo více cizích států (PRIO, 2019).

1.2 Komplexní vleklé krize

O komplexní vleklé krizi (z angl.: *protracted crisis*) mluvíme v momentě, kdy dojde k souběhu více krizových jevů na určitém území, například souběhu politicko-bezpečnostní nestability v dané zemi, chudoby, překotného demografického vývoje či negativních klimatických vlivů (MZV, 2012). Komplexní krize nastávají tehdy, když se k dlouhodobé politické nestabilitě a vysoké míře násilí přidruží ještě například hladomor, sucho či epidemie nemocí, nebo opačně, když se během humanitárních krizí nekonfliktního charakteru (přírodní katastrofy) vyostří vztahy v etnicky rozdělené společnosti natolik, až dojde k ozbrojenému konfliktu (Princová, 2012).

Tyto situace jsou politicky komplexní, velmi často je do konfliktu zahrnuto příliš mnoho stran, příliš mnoho protichůdných sil, ale součástí se stává i příliš mnoho externích zásahů. Situace v současné Sýrii je toho příkladem. Cizí mocnosti, které se do konfliktu vkládají, celou situaci ovlivňují a mění průběh konfliktu. Stejně komplexní situace můžeme nalézt také v dalších zemích světa, v současnosti především v Jemenu, Jižním Súdánu či v Demokratické republice Kongo (Peruvemba, 2018).

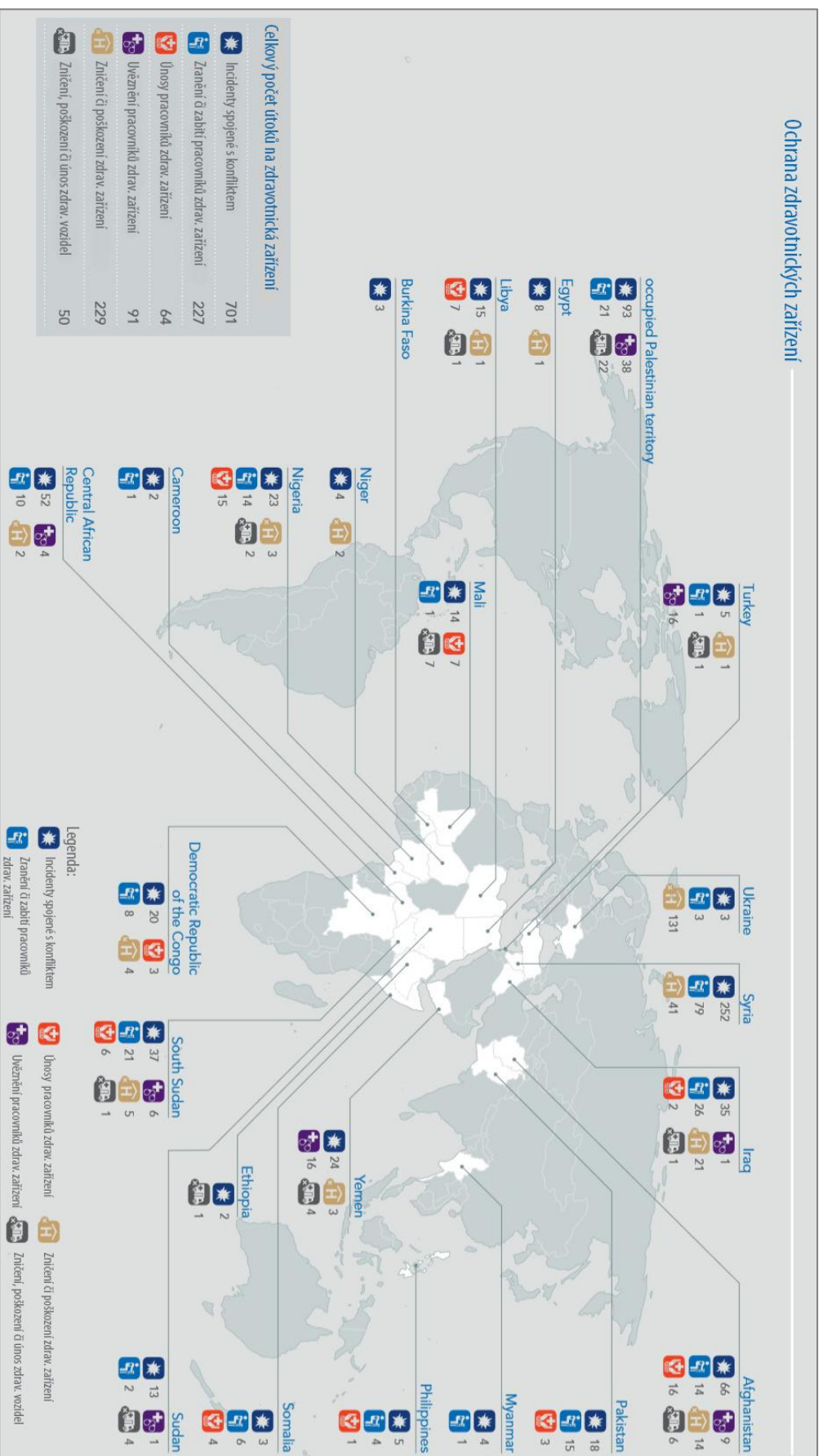
Počet vleklých humanitárních krizí se neustále zvyšuje. Mezi roky 2005 a 2017 vzrostla průměrná délka komplexních krizí ze čtyř na sedm let, zatímco počet aktivních krizí, na které každoročně reaguje mezinárodní společenství, se téměř zdvojnásobil z 16 na 30. Většina lidí, která je vleklými krizemi zasažena, dostává pomoc po dobu pěti let či více (téměř 60 %). Dlouhodobých komplexních krizí stále přibývá a v posledních letech je na pomoc v těchto krizích každoročně použito až 80 % všech finančních prostředků na humanitární pomoc. Tento vývoj situace si žádá užší spolupráci mezi humanitárními a rozvojovými aktéry, aby se dlouhodobě snížila zranitelnost (OCHA, 2018a; OCHA, 2018b).

Vleklé krize, často poháněné nesnadno řešitelným konfliktem, mají důsledky, které ovlivňují celé komunity a ohrožují základní služby. Mezinárodní humanitární právo zakazuje cílení na civilní objekty a zdůrazňuje význam škol a nemocnic pro civilní obyvatelstvo, zejména pro děti. Tato zařízení jsou však i nadále často cílem útoků (OCHA, 2018a).

Příkladem útoků na civilní objekty a důležité komunitní služby jsou mimo jiné neustále probíhající útoky na nemocnice a nemocniční personál. V následujícím obrázku jsou zmapovány počty útoků na nemocniční zařízení v jednotlivých zemích světa za rok 2017 – viz Obrázek č. 1 (níže). Je však potřebné zmínit, že počty jsou pouze orientační, útoků mohlo být ve skutečnosti mnohem více, uvedená čísla znázorňují pouze nahlášené útoky (OCHA, 2018a).

Ochrana zdravotnického personálu a nemocničních zařízení je zakotvena v Mezinárodním humanitárním právu a soustředí se na něj i rezoluce Rady bezpečnosti OSN. Obrázek č. 1 však ukazuje, že zdravotnická zařízení, personál a přeprava se zdravotnickými zařízeními spojená, se staly cílem útoků ve zhruba 700 případech jen za rok 2017. Útoky na zdravotnický personál a nemocniční zařízení má katastrofální důsledky pro přístup civilního obyvatelstva ke zdravotní péči. Například, když organizace Lékaři bez hranic (zkráceně MSF, z franc.: *Médecins Sans Frontières*) byla nucena pozastavit operace v Demokratické republice Kongo, bylo postiženo více než 450 000 lidí. V regionu východního Ghouty v Sýrii žije 400 000 obyvatel a lidé zde byli ponecháni s omezeným přístupem ke zdravotní péči v důsledku pokračování ozbrojených útoků. Útoky se objevovaly také v dalších zemích Blízkého východu a Afriky, dále pak v Afghánistánu (66) či na území Palestiny (93). Nejvyšší počet útoků (252) však byl zaznamenán v Sýrii (OCHA, 2018a).

Ochrana zdravotnických zařízení

Obr. 1: Celkové útoky na zdravotnická zařízení
Zdroj: OCHA, 2018a, upraveno autorkou

2 HUMANITÁRNÍ POMOC

Humanitární pomoc je zaměřena na záchranu životů, zmírnění utrpení a zachování lidské důstojnosti během katastrof způsobených přírodními riziky či lidskou činností (případně obojím), jakož i při předcházení a posílení připravenosti na další případné katastrofy. Humanitární akce by se měly řídit klíčovými humanitárními zásadami: lidskostí – cílem je snížení utrpení lidí a záchrana lidských životů; nestranností – pomoc musí být poskytována pouze na základě potřeb příjemců; neutralitou – pomoc se nepřiklání k žádné ze stran případného sporu a zásadou nezávislosti – humanitární pomoc je oproštěna od politických, ekonomických a jiných zájmů donora či příjemce (Development Initiatives, 2018; GHD, 2018; MZV, 2018).

Cílem humanitární pomoci je dosažení základních potřeb příjemců a obnovu jejich normálních životních podmínek. Usiluje o ochranu civilního obyvatelstva, obětem katastrof je poskytována především pitná voda a jídlo, hygienické zázemí – sanitace, přístřeší a zdravotní péče. Do humanitární pomoci se však řadí také úsilí o prevenci katastrof a snaha o snížení zranitelnosti a zvýšení odolnosti komunit, které jsou katastrofám opakovaně vystavovány (Dušková, Harmáček, Krylová et al., 2011; GHD, 2018).

Časově je humanitární pomoc rozdělena do tří fází. První fází je okamžitá pomoc (nebo také krizová pomoc), která probíhá ihned po katastrofě a trvá přibližně dva týdny. V této fázi se humanitární pracovníci soustředí především na neodkladnou nejdůležitější pomoc, jako je záchrana lidských životů a na psychologickou podporu přeživších (Dušková, Harmáček, Krylová et al., 2011).

Druhá fáze se označuje jako fáze včasné rehabilitace. Ta začíná, jakmile je ukončena fáze okamžité pomoci a končí obvykle přibližně třetí měsíc po katastrofě. V tomto období se humanitární organizace starají hlavně o osoby, které byly z důvodu katastrofy vysídleny ze svých původních domovů. Obětem katastrof je zajištěna strava, pitná voda, náhradní přístřeší a hygienické zázemí a po celou dobu je také poskytována psychologická a zdravotnická péče. V této fázi je také usilováno o obnovu základní infrastruktury (dopravní dostupnost, elektřina, vodovodní síť, atd.). Současně se také

zjišťují škody v daném prostředí, což dává podklad pro poslední fázi humanitární pomoci, kterou je fáze obnovy.

Poslední fáze pomoci se zaměřuje na obnovu přístřeší, škol, zdravotnických zařízení, veřejných institucí, ale i možností živobytí pro osoby zasažené katastrofou. Tato fáze trvá nejdéle dva roky a její podstatnou součástí je také usilování o prevenci potenciálních příštích katastrof (Dušková, Harmáček, Krylová et al., 2011).

Na humanitární pomoc mnohdy navazuje pomoc rozvojová. Ta na rozdíl od humanitární pomoci, která řeší především krátkodobé následky katastrof, reaguje na probíhající strukturální problémy v zemi, zejména na systémovou chudobu, která může brzdit hospodářský, institucionální a sociální rozvoj v dané společnosti a napomáhá budování kapacit pro zajištění odolných komunit a udržitelného živobytí (Humanitarian Coalition, 2018). Jak již bylo zmíněno, humanitární pomoc je charakteristická svou bezprostředností a krátkodobostí, což je však v realitě mnohdy těžké přesně vymezit. Velmi často není jasné, kdy humanitární pomoc končí, a kdy už následuje další návazná forma zahraniční pomoci, zejména rozvojová spolupráce. Dochází tak především v případech, kdy je zasažená komunita dlouhodobě zranitelná a mezinárodní organizace se na základě toho rozhodnou v zemi zůstat a investovat do dlouhodobých rozvojových projektů (Development Initiative, 2013).

V mnoha případech se humanitární pomoc s pomocí rozvojovou dokonce prolíná, a to ne pouze ve fázi obnovy, ale také v případě dlouhodobých komplexních krizí (Gedde, 2015).

Humanitární pomocí a naplňováním potřeb lidí zasažených katastrofou se zabývá celá síť mezinárodních aktérů. Tuto síť tvoří vlády dárcovských zemí, ale i vlády zemí zasažených katastrofou, agentury OSN, IFRC a Národní společnosti Červeného kříže a Červeného půlměsíce, mezinárodní i lokální nevládní organizace, vojenské skupiny, ale i soukromí dárci (Wood, Apthorpe, Borton, 2001).

Velmi významným aktérem humanitární pomoci je Organizace spojených národů. Některé její agentury jsou přímo pověřené humanitární pomocí, především pak Úřad pro koordinaci humanitárních záležitostí (OCHA), který zajišťuje koordinaci jednotlivých aktérů při reakci na mimořádnou událost, s cílem poskytovat pomoc rychle a efektivně. OCHA se stará také o Centrální fond OSN pro reakci na katastrofy (CERF), který uvolní

své finančními prostředky v případě nutnosti poskytnout humanitární pomoc. Dalšími důležitými subjekty pod hlavičkou OSN jsou Rozvojový program OSN (UNDP), který je zodpovědný za činnosti vedoucí ke zmírňování následků přírodních katastrof, prevenci a připravenosti na další nebezpečí, Úřad vysokého Komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR), Dětský fond OSN (UNICEF) a Světový potravinový program (WFP), (UN, 2019).

Mnoho lidí však zastává názor, že nejefektivněji může na katastrofu reagovat právě zasažená komunita a její okolí, jelikož je v místě přítomná od samotného začátku katastrofy, zná nejlépe místní podmínky a zdroje a ví, co nejvíce potřebuje. Navíc mezinárodní pomoc se na místo může dostat až se značnou prodlevou, kdežto místní komunita může začít pracovat na obnově okamžitě (Penuel a Stattler, 2011).

2.1 Principy humanitární pomoci

Před samotným objasněním cílů humanitární pomoci je nutné upřesnit, jaké jsou její principy. Jen díky jasně stanoveným principům a jejich dodržováním je možné řešit eticky a morálně složité situace a dilemata, kterým musí humanitární organizace a její pracovníci velmi často čelit.

Humanitární principy vychází z náboženské a filozofické tradice, nicméně první ucelený seznam principů přináší v 19. století Mezinárodní výbor červeného kříže (zkráceně ICRC, z angl. *International Committee of Red Cross*) v podobě Ženevských konvencí (BORLAND, 1991). Humanita, nestrannost, neutralita, nezávislost, dobrovolnost, jednota a světovost, to jsou principy dle Mezinárodního výboru červeného kříže. Humanitou se rozumí snaha o zmírnění lidského utrpení. Nestranností je myšleno to, že humanitární organizace by měly pomáhat všem – bez ohledu na rasu, národnost, náboženské vyznání a další negativní rozlišování. Princip neutrality znamená, že humanitární organizace by neměly nikdy podporovat úsilí nějaké strany ozbrojeného konfliktu či národnostního, náboženského nebo politického sporu, ale zůstat neutrální. Nezávislost znamená, že by organizace měly jednat nezávisle na vládách států, ve kterých pomáhají, ale i těch ze kterých přicházejí, ale také nezávisle na jakýchkoliv politických, vojenských či ekonomických zájmech – humanitární aktivity by měly být čistě autonomní. Princip dobrovolnosti vyjadřuje snahu pomáhat druhým, aniž by byl prioritním zájmem zisk. Principy jednoty a světovosti pak znamenají, že v téměř každé zemi působí národní složka

Červeného kříže a díky tomu tak ICRC pomáhá téměř po celém světě (OCHA on message, 2012; Terry, 2002).

2.2 Cíle humanitární pomoci

Primárním cílem humanitární pomoci je zachraňovat lidské životy, zmírňovat utrpení a ochraňovat lidskou důstojnost. Lze ji tedy odlišit od rozvojové pomoci, jejímž cílem je řešit základní socioekonomické faktory, které mohly vést ke krizi nebo krizové situaci (Peruvemba, 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky uvádí: „Cílem humanitární pomoci je zamezit ztrátám na životech a zmírnit lidské utrpení způsobené přírodní či lidmi způsobenou katastrofou nebo ozbrojeným konfliktem“ (MZV ČR, 2019).

Cíle humanitární pomoci se však vyvíjí. Až do konce 20. století byla humanitární pomoc formována logikou charity a soucitu. Hlavním tématem byla mezináboženská charita. Programy humanitární pomoci řešily především symptomy, nikoliv příčiny humanitárních krizí, zachraňovaly životy, což bylo jejich primárním cílem. Tato logika se však změnila na počátku 21. století, na základě frustrace humanitárních organizací, která pramenila ze stále se opakující potřeby pomoci, velmi často stále dokola ve stejných zemích. Dle nového smýšlení by měla být humanitární pomoc více založena na právech lidí. Na lidi zasažené katastrofou by nemělo být pohlíženo jako na oběti, ale jako na držitele lidských práv. Humanitární pomoc by se tak měla soustředit nejen na přímé poskytování materiální pomoci a tím na zachraňování lidských životů, ale i na další oblasti, jako je posilování místních komunit, prosazování práv katastrofou zasažených lidí a prosazování obecné agendy solidarity (Peruvemba, 2018).

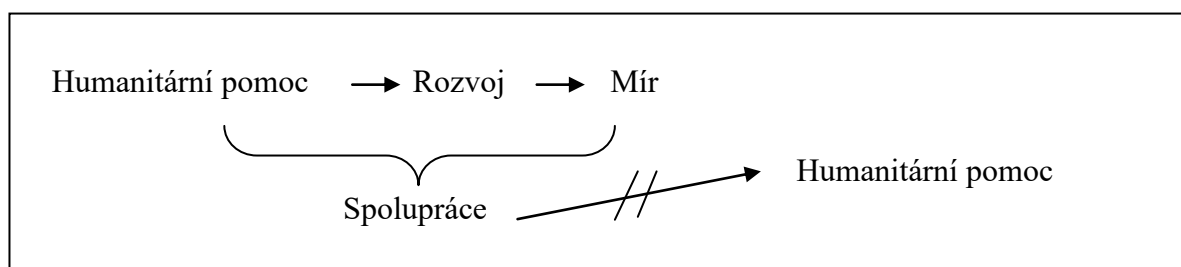
Požadavky na účinnost humanitární pomoci se staly tak náročnými, že již nemohou být splněny pouze naplněním principiálního mandátu humanitární pomoci. Od konce osmdesátých let minulého století byl diskutován přístup propojení rehabilitace a rozvoje (zkráceně LRRD, z anglického *Linking relief, rehabilitation and development*) a zájem o tento přístup roste stále více i v dnešní době. Cílem by mělo být spojit krátkodobou nouzovou pomoc s dlouhodobým rozvojovým úsilím (Peruvemba, 2018).

Přístup LRRD však způsobil vedlejší nezamýšlené škody v postupném narušení humanitárních zásad, jako je nestrannost, nezávislost a neutralita. Přístup LRRD se zčásti

snaží o dosažení systematické změny, což neodpovídá základnímu humanitárnímu přístupu, který byl z dobrých důvodů prostý dlouhodobého myšlení. Postupem času však dlouhodobé úvahy zvítězily nad skutečnou prioritou humanitární pomoci, která spočívá v rychlé záchraně životů. Bez dlouhodobější perspektivy je humanitární pomoc poskytována stále znovu ve stejných situacích, bez možnosti zlepšení celkové situace. Jak již bylo zmíněno, tento přístup však stojí proti primárním principům humanitární pomoci a vytváří tak mnoho morálních a etických dilemat, kterým musí humanitární organizace čelit (Peruvemba, 2018).

Světový humanitární summit v roce 2016 se odehrával v době, kdy probíhala řada katastrof, u nichž politické řešení stále není v dohledu. Summit znovu připomněl diskusi o úsilí propojení humanitární pomoci s rozvojem a dokonce diskusi rozšířil o pojem „mír“. Namísto dvojího spojování se tak dnes zvažuje trojí spojitost. Záměrem je soustředit se spíše na ukončení krizí než být uvězněn ve stále se opakujících cyklech poskytování humanitární pomoci. Zejména v případě takzvaných křehkých nestabilních států a konfliktních zemí. Dle summitu je logika následující: rozvoj podporuje mír a humanitární pomoc může podporovat rozvoj. Rozvojová spolupráce, humanitární pomoc a mírové úsilí by proto měly být úzce propojeny s cílem maximalizovat synergie. Od dárců a multilaterálních organizací se očekává, že se zaváží k účinným koordinačním mechanismům a zavedou nové metody spolupráce různých aktérů (OCHA, 2018b; Peruvemba, 2018).

Ideální součinnost humanitární pomoci, rozvojové spolupráce a mírového úsilí ve snaze předejít dalším humanitárním krizím a tedy i potřebě poskytování další humanitární pomoci je zobrazena v Obr. 2, viz níže.

Obr. 2: Synergie humanitární pomoci, rozvojové spolupráce a mírového úsilí
Zdroj: Vytvořeno autorkou na základě dat ze zdroje: OCHA, 2018b

Na první pohled snadné a efektivní řešení však není jednoduše realizovatelné a je v mnoha bodech kontroverzní. Už samotná snaha o LRRD – tedy propojení humanitární pomoci s rehabilitací a následným rozvojem komunity či země stojí proti zásadám humanitární pomoci. Připojit k tomu ještě snahy o dosažení míru je ještě problematičtější. Humanitární agentury musí být schopny přesvědčit ty, kteří mají moc v jakémkoli konfliktu, že chtějí jen zachránit životy. Důvěra je nezbytná pro získání přístupu k lidem v nouzi. Podezření a nedůvěra se začnou objevovat, jakmile je humanitární pomoc úzce provázána s řešením základních příčin konfliktu, posilováním vnitrostátních institucí, podporou míru nebo prováděním bezpečnostních strategií. Jinými slovy, spojitost s rozvojem a mírovými snahami okrádá humanitární pomoc o vlastnosti, které ji činí jedinečnou. Zásada neutrality je ohrožena, pokud musí být současně zvažován rozvoj a mír. Ne bezdůvodně se humanitární pomoc vždy výslovně vyhýbala jiným cílům (Peruvemba, 2018).

Tato spojitost může být zrádná také proto, že místo toho, aby se humanitární organizace soustředily na včasnou záchranu lidských životů, musely by nejdříve analyzovat dopady pomoci na rozvoj a mír, koordinovat podle toho své aktivity a to vše v čase, kdy už je pomoc nutné poskytovat. Navíc snaha o spojení těchto tří oblastí by vyvíjela obrovský tlak na humanitární pracovníky, kteří by museli, místo soustředění se na záchranu životů, posuzovat dopady všech svých činností na rozvoj a mír v dané zemi či komunitě. Humanitární pomoc by měla být posuzována podle toho, zda zachrání životy (Peruvemba, 2018).

Pravdou však je, že se humanitární pomoc nevyskytuje ve vakuu a nemůže být slepá vůči jejím pozitivním, ale ani negativním dopadům. Myšlenka snahy o ukončení krizí nebo o jejich předcházení je správná, úmyslem všech humanitárních organizací je usilovat o celkový a dlouhodobý blahobyt lidí. Bohužel je však tato představa vzdálená humanitární realitě. V katastrofách musí být pomoc poskytnuta rychle a nesmí být zatížena koncepčními aspiracemi. Humanitární pomoc může být poskytována v zemích zasažených konfliktem (ale i jinde) často jen na základě toho, že se právě nezaměřuje na nic jiného než na záchranu lidských životů a na snižování utrpení. Absence politických aspirací během plánování, organizace a poskytování pomoci brání tomu, aby se humanitární pomoc stala součástí politické agendy bojujících stran, a aby se řídila spíše jejich zájmy než utrpením lidí na obou stranách konfliktu. Pokud je to proveditelné, humanitární pomoc, rozvojová

spolupráce a mírové snahy by měly být rozumně koordinovány. Prioritou humanitární pomoci však stále zůstává záchrana lidských životů a jejich důstojnosti (OCHA, 2018b; Peruvemba, 2018).

2.3 Humanitární charta a Minimální standardy

Humanitární charta přibližuje principy humanitární pomoci. Definuje tři pilíře – tři základní práva všech lidí, kterými jsou právo na důstojný život, právo obdržet humanitární pomoc a právo na ochranu a bezpečí. Tato práva by měl pro své občany zabezpečit stát, pokud však tuto funkci nenaplní, může místo něj pomoci mezinárodní společenství (Sphere Project, 2011). Konkrétními principy, které jsou chartou stanoveny, jsou: pomoc by neměla způsobit další utrpení postižených lidí, měla by být nestranná (tedy založena na základě potřeb, nikoliv na základě jakýchkoli diskriminačních charakteristik), lidé zasažení humanitární katastrofou by měli být chráněni před další újmou, násilím a útlakem a měli by být rovněž informováni o svých právech, a pokud nejsou dodržována, tak by mělo být podpořeno jejich vymáhání. Humanitární charta byla vytvořena v roce 1998 společně s Minimálními standardy humanitární pomoci v rámci knihy Sphere Project.

Minimální standardy určují vhodné postupy humanitárních organizací v těchto oblastech:

- **Minimální standardy pro hygienu, sanitaci a zásobování vodou** (Projekt Sphere, 2003, s.: 95-96)

Každý člověk má právo na vodu a sanitaci – hygienická zařízení. Bez pitné vody člověku hrozí dehydratace, v případě pití nevhodné vody pak hrozí člověku nejrůznější nemoci. Vodu lidé nepotřebují jen k samotnému pití, ale také na vaření a hygienu. Právo na obdržení pitné vody je tak zásadní pro naplnění i dalších lidských práv jako je právo na zdraví či právo na adekvátní stravu. Humanitární pracovníci proto dle tohoto bodu usilují o to, aby všichni měli přístup k pitné vodě, a současně pracují na osvětě v oblasti vhodných hygienických návyků. Zřizují také hygienická zařízení jako toalety, koupelny, kanalizace, zařízení pro sběr odpadu, atd.).

- **Potravinová bezpečnost a výživa** (Projekt Sphere, 2003, s.: 139-238)

Každý člověk má právo na to, aby netrpěl hladem. Pokud si lidé nejsou schopni zajistit adekvátní výživu svépomocí, měla by jim pomoci vláda země, ve které žijí. Právo

na adekvátní výživu zahrnuje dostupnost zdrojů stravy. Vláda státu, ve které lidé žijí, se musí aktivně zasazovat o posílení schopnosti komunity se k těmto zdrojům dostat a využívat je. V rámci toho musí usilovat rovněž o to, aby komunita věděla, jak s potravinami zacházet, jak je uskladňovat, jak zajistit potravinovou bezpečnost. V případě humanitární krize, kdy je nedostatkem potravin zasaženo velké množství lidí, může zasáhnout také mezinárodní společenství. Potrava je základní potřebou člověka, bez které nemůže žít, proto v případě katastrofy je jedním z nejdůležitějších cílů humanitární pomoci zajistit právě adekvátní stravu. Podvýživa velmi často doprovází humanitární krize. Jde o komplexní problém, který vede nejen k přímým ztrátám na životech, ale způsobuje také různé choroby, ať už akutní či chronické. Speciální výživové nároky vyžaduje stravování dětí, těhotných a kojících žen, seniorů a osob s postižením. V těchto případech je důležité zajistit rovněž potřebné potravinové doplňky. Rovněž dětem kojeneckého věku, kterým nemůže být poskytnuto mateřské mléko, musí být zajištěna odpovídající náhradní výživa. V rámci poskytování humanitární pomoci je nutné distribuovat také vitamíny a minerály, bez kterých není adekvátní strava kompletní. V případě distribuce potravin musí být věnována speciální pozornost osobám, které se z nejrozumnějších důvodů nemohou dostavit na distribuční místa, a mohou tak být ohrožena tím, že se k nim potraviny vůbec nedostanou. Distribuovány bývají buď „suché příděly“, tedy potraviny, které si příjemci sami uvaří ve svých domovech, nebo „vlhké příděly“, což jsou příděly hotového jídla. Distribuce hotového jídla je vhodnější v případě, že není v silách příjemce zajistit potravinovou bezpečnost při přípravě jídla či v případě, že příjemce nemá pro přípravu jídla vhodné zázemí.

- **Přístřeší, osady a distribuce nepotravinových předmětů** (Project Sphere, 2003, s.: 239-286)

Každý člověk má rovněž právo na adekvátní bydlení. Adekvátním bydlením se rozumí takové, které poskytuje dostatečnou ochranu před vlhkem, horkem, deštěm, větrem, chladem a dalšími externími vlivy, které mohou potenciálně ohrožovat lidské zdraví. Aby bylo bydlení považováno za adekvátní, měly by být dostupné i potřebné služby, zařízení a infrastruktura. Mělo by být ideálně alokováno na základě dostupnosti přírodních či jiných energetických zdrojů, jako je voda, energie na vaření, vytápění a osvětlení, měla by být dostupná kanalizace, potřebná hygienická zařízení apod. Adekvátní bydlení má významný pozitivní vliv na život v důstojnosti, ochranu zdraví a prevenci nemocí, pocit bezpečí

a udržitelný život rodiny i komunity. V extrémních podmínkách se považuje za vhodné, aby měl každý člověk k dispozici alespoň 3,5 m² krytého prostoru, charakter obydlí pak musí být uzpůsoben klimatickým podmínkám v dané zemi a ročnímu období. Obydlí musí splňovat náležitosti, aby v něm mohli lidé spát, provádět základní hygienu, skladovat potraviny a vodu, připravovat a konzumovat jídlo, a aby v něm měli dostatek soukromí.

Oblast Přístřeší, osady a distribuce nepotravinových předmětů v sobě zahrnuje také právo na bezpečí, mír a důstojnost, ochranu před nuceným vystěhováním, případně právo na odškodnění, pokud se tak stane.

Katastrofou zasažené osoby by rovněž měli mít přístup k dostačujícímu oblečení dle teplotních podmínek a kulturních zvyklostí v dané zemi. „Nepotravinové“ předměty dále zahrnují potřeby na vaření a konzumaci jídla, příkrývky, ohřívače, pohonné hmoty, zdroje osvětlení a další.

➤ **Aktivity v oblasti zdraví** (Project Sphere, 2003, s.: 287-300)

Poslední okruh Minimálních standardů se zabývá aktivitami v oblasti zdraví. Je úzce spojen s předchozími okruhy, jelikož zdraví lidí je úzce navázáno na správné stravování, pitnou vodu, dobrý spánek a dostatečnou hygienu. Tento okruh je však doplněn o standardy v oblasti specifické zdravotnické péče, zdravotnického vybavení a kvalifikovaného zdravotnického personálu. Navíc jsou zde uvedena i doporučení pro osvětu v oblasti hygieny a ochrany zdraví a také v oblasti prevence a léčby nemocí. Zdravím není v této oblasti Minimálních standardů myšleno pouze zdraví fyzické, ale také psychické.

2.4 Humanitární pomoc v zemích zasažených ozbrojeným konfliktem

Téměř 80 % veškeré humanitární pomoci je poskytováno právě během válek a ozbrojených konfliktů (Peruvemba, 2018). Avšak aby bylo možné humanitární pomoc v zemích s ozbrojeným konfliktem vůbec poskytovat, je nutné, aby bylo dodržováno Mezinárodní humanitární právo a uprchlické právo. Je také nezbytné, aby si země konfliktu byly vědomy základních principů poskytování humanitární pomoci, zejména pak její nestrannosti a nezávislosti (MZV, 2012).

Je však důležité zmínit, že v zemích, které jsou ve válečném stavu či jsou zasaženy ozbrojeným konfliktem, je velmi komplikované humanitární pomoc poskytovat

a zajistit, aby se k příjemcům vůbec dostala. Mnohdy humanitárním organizacím navíc není umožněn vstup do země a distribuce pomoci (Haver, 2016; Slim, 1997).

Humanitární organizace usilují v zemích, které se ocitly ve válečném konfliktu, především o ochranu civilistů. Tato ochrana je zaručena Ženevskými konvencemi, především potom Čtvrtou Ženevskou konvencí o ochraně civilních osob za války. Mnohdy je však problematické civilisty rozlišit, a v některých konfliktech pojem „civilista“ nemá téměř žádný význam, například v konfliktech, kdy proti sobě stojí znepřátelená etnika, kdy příslušníci jednoho etnika usilují o vyvraždění znepřátelené skupiny – druhého etnika (Slim, 2007).

O humanitární pomoci v zemích zasažených ozbrojeným konfliktem mluví také Sphere Handbook (2018). Právo na ochranu a bezpečí je zakotveno v mezinárodním právu, v rezolucích OSN a v rezolucích dalších mezivládních organizací, je však také odpovědností každého svrchovaného státu chránit všechny lidi ve své jurisdikci. Bezpečnost je také významným humanitárním zájmem, včetně ochrany uprchlíků a vnitřně přesídlených osob. Mezinárodní právo poukazuje na to, že někteří lidé mohou být zranitelnější než jiní a mohou čelit diskriminaci kvůli jejich statusu, věku či genderu, a mohou tak vyžadovat zvláštní opatření na ochranu a pomoc. V případě, že stát postrádá schopnost chránit tyto zranitelné osoby, musí se o ochranu postarat mezinárodní společenství. Zákony, které se věnují ochraně civilistů a vysídlených osob kladou pozornost především na to, aby byla během ozbrojených konfliktů (definovaných v Mezinárodním humanitárním právu) poskytnuta ochrana a pomoc těm, kteří nejsou zapojeni do probíhajícího konfliktu. Zejména Ženevské úmluvy z roku 1949 a Dodatkové protokoly z roku 1977 ukládají stranám mezinárodních i vnitrostátních ozbrojených konfliktů specifické povinnosti, důraz je kladen především na poskytnutí ochrany civilistům před útoky a odvetnými opatřeními. Zvláště je dbáno také na tyto principy (Sphere Handbook, 2018):

- Rozlišování mezi civilisty a bojovníky a mezi civilními objekty a vojenskými cíli
- Dodržování zásady proporcionality při používání síly a opatrnosti při útoku
- Povinnost zdržet se používání zbraní, které nerozlišují cíl útoku nebo takových, jejichž povaha způsobuje nadbytečné zranění či zbytečné utrpení
- Povinnost poskytovat nestrannou úlevu

K mnoho utrpení, které je civilistům během ozbrojených konfliktů způsobováno, by nemuselo dojít, kdyby byly dodržovány právě tyto základní principy (Sphere Association, 2018).

Právo nalézt azyl či útočiště je životně důležité pro ty, kteří čelí pronásledování či násilí. Také ti, kteří byli zasaženi katastrofou či konfliktem jsou často nuceni opustit své domovy za účelem nalezení bezpečí či za účelem nalezení nového živobytí. Úmluva z roku 1951 týkající se právního postavení uprchlíků a další mezinárodní a regionální smlouvy poskytují základní záruky pro osoby, kterým nemůže ochranu zajistit jejich vlastní stát, a kteří jsou proto nuceni hledat bezpečnost v jiné zemi. Hlavním principem této úmluvy je princip *non-refoulement*: zásada, že nikdo nesmí být poslán zpět do země, kde by byl ohrožen jeho život, svoboda či fyzická bezpečnost, nebo kde mohou čelit mučení nebo jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení. Stejný princip platí také pro vnitřně přesídlené osoby (Sphere Association, 2018).

2.4.1 Naplňování potřeb osob zasažených konfliktem

Lidé zasažení ozbrojeným konfliktem čelí mnoha problémům, fyzické nebezpečí související s útoky na civilní obyvatele není to jediné, co je ohrožuje. Akutní podvýživa představuje v zemích postižených konfliktem rostoucí problém. Pokud se nepřijmou potřebná opatření, počty úmrtí kvůli podvýživě během konfliktů rostou. Příčiny úmrtí u malých dětí souvisí převážně s nemocemi, včetně spalniček, průjmu, malárie, respiračních a jiných infekčních nemocí, ale také se zmíněnou podvýživou.

Humanitární organizace se během konfliktů snaží o naplňování potřeb zasažených lidí. Je proto potřebné znát, jaké potřeby obecně lidé mají.

Obr. 3: Maslowova pyramida lidských potřeb

Zdroj: Plháková, 2006

Abraham Maslow ve svém díle *Theory of human motivation* z roku 1943 popsal, jaké jsou základní lidské potřeby, a jak tyto potřeby ovlivňují motivaci člověka. Jeho rozdělení lidských potřeb je označováno jako tzv. Maslowova pyramida lidských potřeb – viz Obr. 3. Ve své knize upozorňuje, že fyziologické potřeby slouží jako základna pro celou teorii lidské motivace (Maslow, 1943). Maslow lidské potřeby rozdělil do pěti úrovní dle naléhavosti od těch nejnižše položených (nejnaléhavějších) po nejvyšší (méně naléhavé). Potřeby jsou dle něj také rozděleny do dvou skupin, na tzv. B-potřeby (z angl. *being values*, v překladu potřeby bytí) a na D-potřeby (z angl. *deficiency needs*, v překladu nedostatkové potřeby). Spodní čtyři úrovně potřeb Maslow zařazuje do výše zmíněných D-potřeb, které označuje jako nedostatkové či deficitní (Plháková, 2005). Tyto nedostatkové potřeby jsou dále děleny na nižší a vyšší. Mezi nižší patří fyziologické potřeby, jako je potřeba jídla, pití, vylučování, spánku či potřeba sexuálního vyžití. Dále jsou pak mezi nižší deficitní potřeby řazeny také potřeby bezpečí a jistoty. Pokud nejsou nižší potřeby

naplněny, mohou se u lidí objevit pocity strachu, smutku či hněvu (Smékal, 2007). K tzv. vyšším potřebám patří potřeba lásky, přijetí, sounáležitosti, ale i potřeba uznání či úcty.

Dle Drapely (2003) přináší naplnění těchto vyšších potřeb duševní pohodu a rozvoj osobnosti. Naopak při nenaplnění těchto potřeb se může objevit úzkost či neklid, často si přitom člověk ani neuvědomuje, z jakého důvodu tyto pocity má (Smékal, 2007). Potřeby páté úrovně pyramidy, tedy potřeby seberealizace, jsou dle Maslowa řazeny do tzv. B-potřeb, tedy potřeb bytí. Často jsou tyto potřeby označovány také jako růstové potřeby. S jejich realizací roste intenzita těchto potřeb, jelikož seberealizace je nikdy nekončící proces (Plháková, 2005).

Pokud nejsou uspokojovány potřeby nižší úrovně, nemohou být uspokojovány potřeby vyšší (Maslow, 1943). Je tedy patrné, že základem je naplnění potřeb tělesných a fyziologických. Lidé zasažení konfliktem musejí mít co jíst, co pít a kde spát. Z toho důvodu se humanitární organizace soustředí primárně na potravinovou a materiální pomoc. Zajišťují rovněž dodávky vody, hygienických potřeb, léků a dalších nedostatkových věcí.

Důležité jsou však i další – vyšší stupně pyramidy. Hned na druhém stupni stojí potřeby bezpečnosti a jistoty, které jsou během konfliktu v mnoha případech velmi těžce zajistitelné. Lidé se obávají o život, zdraví, bezpečí svých blízkých. Jistoty jsou konfliktem také silně narušeny, lidé mnohdy přijdou o své živobytí, bydlení, jejich děti o možnost chodit do školy, jsou narušeny důležité služby jako zdravotnictví, bankovníctví, obchod, atd.

Právě nenaplnění potřeb prvního a druhého stupně Maslowovy pyramidy zpravidla vede zasažené lidi k tomu, aby místo či zemi původu opustili. Humanitární pomoc může lidem pomoci naplnit potřeby prvního stupně tím, že jim zajistí vodu, jídlo, přístřeší. Bohužel možnosti humanitárních organizací zajistit lidem také bezpečí a jistoty jsou více než omezené.

2.4.2 Ochrana osob zasažených konfliktem (*protection + advocacy*)

Lidé jsou během ozbrojených konfliktů ohroženi mnohými akty násilí a deprivací pramenící z nenaplněných základních potřeb. Níže jsou vyjmenovány druhy nebezpečí

a deprivací, kterým jsou lidé během konfliktu vystaveni, a na základě kterých je potřeba usilovat o ochranu těchto lidí (Bonwick, Slim, 2005):

- Úmyslné zabíjení, zranění, vysídlení, bída a zmizení osob
- Sexuální násilí a znásilnění
- Mučení a nelidské či ponižující zacházení
- Odcizení majetku krádeží, zničení
- Zabavení půdy a porušování vlastnických práv na půdu
- Záměrná diskriminace a deprivace v oblastech zdraví, vzdělání, vlastnických práv, v přístupu k vodě a ekonomickým příležitostem
- Násilí a vykořisťování v postižené komunitě
- Nucený nábor dětí, prostituce, sexuální vykořisťování, obchodování s lidmi, únosy a otroctví
- Nucené či náhodné rozdělení rodiny
- Omezení pohybu osob, ale i nucené návraty, omezující zákaz vycházení či překážky a silniční zátarasy, které brání přístupu k trhům, pracovním místům, rodině, přátelům a sociálním službám
- Žízeň, hlad, nemoci a reprodukční krize způsobená úmyslným zničením služeb nebo možností živobytí
- Omezení politické účasti, svobody sdružování se a náboženské svobody
- Ztráta nebo odcizení osobních dokladů, které dokazují totožnost, vlastnictví a práva občanů
- Útoky proti civilistům a kladení pozemních min

První report ALNAP (z angl. *Active Learning Network for Accountability and Performance in Humanitarian Action*, v překladu Aktivní vzdělávací síť pro odpovědnost a výkonnost v humanitárních akcích) vydaný po Kosovské krizi v roce 2001 ukázal, že humanitární organizace nekladly dostatečný důraz na lidskou ochranu (z angl. *protection*). Soustředily se především na materiální pomoc a ochranu civilistů ponechaly pověřeným organizacím jako UNHCR a Mezinárodnímu hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce. Humanitární komunita si však začala uvědomovat, že každá humanitární organizace hraje určitou roli v ochraně osob ve válkách a katastrofách, a že každá organizace má povinnost pracovat s komunitou, s pověřenými organizacemi

a odpovědnými autoritami, aby dokázala, vedle poskytnutí pomoci potřebným, zajistit lidem také bezpečí (Bonwick, Slim, 2005).

Osoby ohrožené konfliktem jsou obvykle hlavními aktéry ve své vlastní ochraně a vynaloží obrovské úsilí, aby sebe a své rodiny ochránily. Avšak i humanitární organizace mohou mít v této oblasti významnou roli, mohou lidem s ochranou pomoci a také mobilizovat odpovědné orgány. Zájem o lidská práva a mezinárodní humanitární a uprchlické právo byl od počátku začleněn do politik a praxe mezinárodních humanitárních institucí a mnoha nevládních organizací, avšak odhodlání rozvíjet skutečné praktikování těchto zásad, které chrání lidi před všemi formami násilí, vykořisťování a zneužívání během válek a katastrof se objevilo až mnoho let od jejich založení (Bonwick, Slim, 2005).

V dnešní době se již od humanitárních pracovníků očekává, že problematiku ochrany a zvyšování bezpečnosti osob zasažených válkou dobře znají, a že jsou schopni vedle uspokojování fyzických potřeb, stejně dobře pracovat na ochraně a zvyšování bezpečí příjemců pomoci. Zajistit ochranu lidí je však velmi obtížné a jsou za ni právně odpovědní pověřené autority v dané situaci. Tyto autority jsou obvykle vlády, mezinárodní mírové síly či ozbrojené skupiny. Humanitární organizace se jen zřídka kdy nacházejí v postavení, aby mohly někoho přímo ochránit před násilnými útoky, terorem a dalšími negativními jevy, které způsobují tolik utrpení a bídy pro oběti válek a katastrof, a humanitární pracovníci se tak mnohdy cítí jako diváci, kteří mohou pouze přihlížet krutostem války. Z těchto důvodů se humanitární organizace zaměřují především na nepřímé aktivity vedoucí k ochraně civilistů, které vykonávají jako dodatek ke své primární úloze – k poskytování pomoci a asistence těm, kteří trpí (Bonwick, Slim, 2005; ICRC, 1994).

Humanitární pracovníci, kteří působí v místě konfliktu, mohou také využít svou přítomnost k tomu, aby dosvědčili porušování lidských práv a nehumánní chování, a případně tak zabránili dalším nepřijatelným praktikám vůči civilistům (Bonwick, Slim, 2005).

Humanitární organizace musí usilovat také o to, aby programy a aktivity, které v zemi realizují, nevystavovaly civilní obyvatelstvo ještě většímu nebezpečí. Humanitární organizace musí dbát na to, aby poskytovaná humanitární pomoc nezvýšila riziko útoků,

únosů, vykořisťování, znásilnění, trvalého vysídlení civilního obyvatelstva či riziko korupce, protože pokud by poskytování pomoci zvyšovalo tato rizika, neúmyslně by pak humanitární organizace podporovaly ty, kteří válku živí a ty, kteří v ní nacházejí osobní obohacení (Bonwick, Slim, 2005; ICRC, 1994).

Ke zvýšení bezpečnosti osob, které žijí v zemi zasažené konfliktem, mohou humanitární organizace přispívat také svou politickou činností, a to skrze ovlivňování odpovědných autorit. Humanitární organizace se tak mohou podílet na důležitých místních, národních a mezinárodních snahách o zajištění dodržování norem, práv a povinností stanovených mezinárodním právem. Přiměnění zainteresovaných autorit k odpovědnosti je pro ochranu osob zasažených válkou zásadní. Toto obhajování práv zasažených osob označuje výše zmíněným anglickým pojmem *advocacy*. Důležité je v tomto ohledu vyvíjet tlak na aktéry, kteří jsou za ochranu civilistů právně odpovědní – na státní orgány, mezinárodní mírové síly, ale i na ozbrojené skupiny. Aby bylo možné odpovědné aktéry ovlivnit, je v mnoha případech nutná úzká spolupráce s mezinárodními organizacemi, které mají pro ochranu osob zasažených konfliktem mandát, jako je Mezinárodní výbor Červeného kříže a agentury OSN: Úřad Vysokého komisaře pro lidská práva (zkráceně OHCHR, z angl. *Office of the High Commissioner for Human Rights*), Úřad Vysokého komisaře pro uprchlíky (UNHCR), Úřad pro koordinaci humanitárních záležitostí (zkráceně OCHA, z angl. *Office for the Coordination of Humanitarian Affairs*) a další specializované agentury OSN (Bonwick, Slim, 2005).

V neposlední řadě mohou humanitární organizace dlouhodobě ovlivňovat hlubší hodnoty násilných, válečných a katastrofálně náchylných společností tak, aby se principy lidské důstojnosti a ochrany staly součástí myšlení a instituce těchto společností (Bonwick, Slim, 2005).

2.4.3 Rizika poskytování humanitární pomoci v zemích zasažených ozbrojeným konfliktem

Poskytovat pomoc v zemích, které zužuje válečný konflikt, není vůbec jednoduché a mnohdy je pomoc doprovázena řadou dilemat, která je třeba před příchodem humanitárních organizací do země zvážit. Mimo to však hrozí, že se humanitární organizace do země vůbec nedostanou. Buď proto, že je situace v zemi natolik nebezpečná, že by jejich pracovníci byli v příliš velkém nebezpečí, na základě čehož se organizace

rozhodnou v zemi nepůsobit, nebo proto, že jim působení v zemi není umožněno vládnoucí silou v konfliktu zasažené zemi (Haver, 2016; Princová, 2011; Slim, 1997).

Poskytování pomoci (v případě, že se humanitární organizace rozhodnou i přes rizika v zemi působit a distribuce pomoci je jim umožněna) může doprovázet hned několik druhů rizik. Příjemci pomoci mohou být ohroženi na životě a humanitární pomoc může jejich ohrožení ještě zvýšit, nebo mohou být v souvislosti s poskytnutou pomocí podporováni pachatelé zla. Rizikem je také to, že bude ohrožena morální integrita pomáhajících osob, jelikož musí čelit řadě morálních dilemat. Velmi často se musí humanitární organizace a jejich pracovníci rozhodovat mezi několika řešeními, která nejsou ideální, mnohdy tak musí volit takzvané menší zlo. Otázkou se pak stává, zda by měly humanitární organizace ze země zasažené konfliktem raději odejít a předejít tak případným vedlejším negativním jevům pomoci (v tom případě však neposkytnout potřebnou pomoc nejvíce zranitelným lidem, kteří bez pomoci možná zemřou), či v zemi zůstat a i přes mnohá rizika pomoc poskytovat a snažit se o záchranu lidských životů. Odpověď na tuto otázku musí humanitární organizace nalézt samy, často se přitom řídí principy, na jejichž základě byly založeny (Anderson, 1999; Princová, 2014; Slim, 1997).

Prioritami humanitárních organizací při působení v ozbrojených konfliktech by dle Slima (1997) měly být:

- Záchrana životů a lidské důstojnosti
- Ochrana lidských práv
- Zachovávání principu spravedlnosti
- Zajištění bezpečnosti svých zaměstnanců

Problémem však je, že se tyto priority dostávají často do vzájemného sporu. Je nezbytné stále čelit zlu a nenechat se do něj zatáhnout, nepřidat se k většině, pokud páchá nepravosti (Slim, 1997).

Marry B. Anderson ve své knize *Do no Harm* (1999) zmiňuje také to, že humanitární pomoc může podpořit jak mír, tak válku. Stává se totiž součástí celkového kontextu války a nemůže existovat nikdy zcela nezávisle. Svým působením vždy nějakým způsobem ovlivňuje situaci v zemi konfliktu. Může se tak stát také to, že se díky poskytované humanitární pomoci konflikty přizívají a trvají proto déle. Humanitární pomoc může také neúmyslně podporovat páchání zla. Záleží na zvolených cílových

skupinách pomoci, ale také na možnostech zneužití pomoci. Poskytnutá pomoc se může dostat do rukou nesprávných lidí, kterým ještě více posílí jejich moc na úkor slabších skupin obyvatel. Často se také stává, že je pomoc rozkradena či přeprodána a peníze, které jsou získány ze zneužití pomoci, jsou použity například na nákup dalších zbraní. Pomoc se také může dostat k pachatelům zla, kteří jsou díky ní silnější a mohou tak snáze pokračovat v bojích. Negativním dopadem působení mezinárodních organizací může být také to, že poskytování materiální či potravinové pomoci ovlivňuje místní trhy. Lidé vlastníci obchody například neprodávají tolik jako dříve, protože lidé dostávají potraviny zadarmo od humanitárních organizací, atp. – dnes se však většina organizací snaží těmito přímočarým praktikám vyhnout právě proto, aby pomoc neničila lokální trhy (Anderson 1999; Princová, 2011).

Jak je patrné, i dobře míněná pomoc může příjemce nějakým způsobem poškodit. Riziko vzniku takových škod nazýváme rizikem sekundárním, samotný vznik humanitární katastrofy je rizikem primárním (Princová, 2014).

Dle Marry Anderson (1999) je proto nezbytné vždy sledovat dopady poskytované humanitární pomoci a usilovat o minimalizaci těch negativních. Správně poskytnutá pomoc může v ideálním případě zmírňovat napětí ve společnosti a posilovat kapacity místních tak, že najdou sílu začít něco budovat, například obnovovat svá obydlí, živobytí, atd. Díky tomu mohou začít pracovat na společném cíli, což pozitivně působí na stabilizaci společnosti. Pro snazší smíření může pomoci také navázání na dřívější spolupráci – obnova dřívějších obchodních vazeb, apod. To, že lidé spolu musí spolupracovat, například kvůli jejich obživě, je nejlepší cestou ke smíření komunit. Je však nezbytné zmínit také to, že co může jednu společnost spojovat, může jinou rozdělovat a to, co může na komunity působit ve prospěch smíru ke konci konfliktu, může v jiných stádiích konfliktu komunity rozdělovat. Vztahy jsou většinou příčinou konfliktů a mohou být také jeho řešením. Každý konflikt i každá komunita je jiná, což se musí humanitární organizace snažit reflektovat a dle toho upravovat své působení.

3 MIGRACE

Migrace je velmi komplexní termín a je vysvětlován řadou definic. Slovník sociologických pojmů definuje migraci jako: „*pohyb osob, skupin nebo i větších celků obyvatel v geografickém a sociálním prostoru spojený s přechodnou nebo trvalou změnou místa pobytu, migraci se také říká prostorová mobilita*“ (Jandourek, 2012, s. 158). Dle Kinga, který se migraci věnuje ve své knize Atlas lidské migrace (2008), je migrací označován přesun lidí z jednoho místa na druhé a jejich následné přizpůsobení se novému prostředí. Podle tohoto autora je to fenomén, který je starý jako lidstvo samo a je s lidstvem neoddělitelně spjatý, nejde tedy o něco, co by se objevilo až v posledních letech, kdy je na migraci upřena obrovská pozornost. Lidé se přemísťují od nepaměti. Düvell (2005, s. 8) pak migraci definuje takto: „*Migrace je pozitivní životní strategie ke zvýšení vyhlídek jedince, rodiny nebo celé komunity a bude realizována jakýmkoliv prostředky, které jsou k tomu nutné.*“

Migrace se dá také dělit na jednotlivé typy, nicméně tento fenomén je natolik rozmanitý, že jednotlivá dělení nemusejí být vždy přesná či se mohou navzájem překrývat. Hojně citované je dělení migrace dle Kinga (2008), který ji dělí na vnitřní či mezinárodní, dobrovolnou či nucenou a na dočasnou či trvalou. Jak již bylo zmíněno, tato dělení nemusejí být vždy zcela přesná. V tomto bodě je tak třeba upozornit například na nejednoznačnost dělení migrace na dobrovolnou a nucenou. Dobrovolnou migrací bývá označováno to, když se k migraci člověk rozhodne sám z vlastní vůle, bez vnějšího nátlaku. Nucenou migrací je pak chápána situace, kdy je člověk k migraci z nejrůznějších důvodů donucen. V dnešní době se však vede složitá debata o tom, kdo je vlastně obětí této tzv. nucené migrace. Jsou to lidé, kteří museli opustit své země původu kvůli tomu, že v nich nemohli najít žádnou práci, nebo ti, kteří utíkají do bezpečí před válkou? A co když je to kombinace obojího? Tyto dvě kategorie se mnohdy překrývají, nucená migrace je často způsobena politickými důvody, může však nastat také například kvůli velmi nepříznivým environmentálním či ekonomickým podmínkám (Čerňanská, 2017). V dnešních debatách zaznívají velmi často názory, že řada z těch lidí, kteří jsou označováni jako uprchlíci, jsou ve skutečnosti jen ekonomičtí migranti a nemají proto nárok na získání mezinárodní ochrany. V této části práce je proto potřebné věnovat se blíže právě dělení

migrace na nucenou a dobrovolnou (definováním pojmů uprchlík a migrant se pak věnuje další podkapitola).

Mezinárodní organizace pro migraci definuje nucenou migraci (z angl. *forced migration*) jako: migrační pohyb, ve kterém existuje prvek donucování, včetně ohrožení života a obživy lidí, ať už z přírodních nebo člověkem způsobených příčin. Jde např. o migraci uprchlíků a vnitřně vysídlených osob (IDPs), jakož i lidí vysídlených přírodními nebo ekologickými katastrofami, jadernými katastrofami, hladomorem, ale také o migraci lidí, kteří jsou nuceně vysídleni kvůli různým rozvojovým projektům (IOM, 2019).

Všichni respondenti první části výzkumu této diplomové práce jsou dle výše uvedené definice považováni za osoby, které byly k migraci donuceny, jelikož byly ve svých zemích původu ohroženy na životě či bylo ohroženo jejich živobytí z důvodu probíhajícího ozbrojeného konfliktu.

Pro účely této diplomové práce je také nezbytné rozebrat, jaké jsou motivace, které lidi k migraci obvykle vedou. Faktory, které do rozhodování, zda odejít do cizí země či nikoliv vstupují, jsou označovány jako tzv. *push* a *pull* faktory. *Push* faktory jsou okolnosti, které migranty nutí zemi původu opustit a *pull* faktory jsou okolnosti, které migranty do nové země přitahují. Mezi *push* faktory, které migranty vybízejí k tomu, aby svou zemi opustili, patří např. nízká úroveň životních podmínek v zemi původu, nedostatek pracovních a jiných ekonomických příležitostí, politická represe, přírodní katastrofy, znečištěné životní prostředí, válečné konflikty a další. Mezi *pull* faktory, které motivují migranty, aby imigrovali do nějaké jiné země je například ekonomická prosperita nové země, politické a občanské svobody, lepší pracovní příležitosti, přítomnost příbuzných, přátel či lidí ze stejné komunity (Rozvojovka, 2018).

3.1 Uprchlík / IDP, migrant

Tato diplomová práce se věnuje mimo jiné názorům uprchlíků, a je proto nezbytné tento pojem definovat.

Úmluva OSN o právním postavení uprchlíků z roku 1951 a Newyorský protokol týkající se právního postavení uprchlíků z roku 1967 definují uprchlíka jako osobu, která se nachází mimo svou vlast, jelikož ve své vlasti měla odůvodněné obavy z pronásledování z důvodů národnostních, náboženských či rasových, nebo z důvodů zastávání určitých

politických názorů či pro členství v určité sociální skupině (OSN, 1951). Z těchto důvodů se uprchlík většinou nemůže spolehnout na ochranu své vlasti a vyhledává ochranu mezinárodní, do své země se mnohdy nemůže vrátit či se návratu obává. Nejčastějšími příčinami, proč uprchlíci opouštějí země, kde trvale žili, jsou probíhající války či ozbrojené konflikty a etnické, kmenové či náboženské nepokoje (UNHCR, 2018).

Vedle pojmu uprchlík je nezbytné definovat rovněž pojem vnitřně přesídlená osoba, neboli zkráceně IDP. Na rozdíl od uprchlíků nevyhledávají tyto lidé ochranu za hranicemi své země původu, ale pouze na jiném místě ve své zemi. Velmi často však tyto lidé utíkají ze svého původního bydliště ze stejných důvodů jako uprchlíci. Mezi nejčastější důvody k útěku patří ozbrojený konflikt, násilí, porušování lidských práv, ale i přírodní katastrofa. Na rozdíl od uprchlíků však zůstávají vnitřně přesídlené osoby pod právní ochranou své země původu, a to i v případě, že jsou orgány této země právě důvodem k útěku. Dle mezinárodního práva mají IDPs na ochranu ve své zemi původu nárok (UNHCR, 2019a).

Naproti tomu migrantem je pak dle Mezinárodní organizace pro migraci (zkráceně IOM, z angl. *International Organisation for Migration*) člověk, který žije mimo svou zemi původu déle než jeden rok, a který své původní místo pobytu změnil z osobních důvodů a dobrovolně, za účelem nalezení lepších životních podmínek či z důvodu sloučení rodiny (IOM, 2019). Podle Oxford Dictionaries (2019) je migrantem ten, kdo se přesunul z jednoho místa na druhé za účelem nalezení lepších životních podmínek či obstarání lepšího živobytí. UNESCO definuje migranta jako každou osobu, která dočasně či trvale žije v zemi, ve které se nenarodila, ale kde získala významné sociální vazby (UNESCO, 2019).

3.2 Souvislost mezi rozvojovou pomocí a migrací

Rozvojová pomoc a její vliv na migraci je téma, kterým se již mnohé studie zabývaly, avšak vztah mezi migrací a pomocí humanitární téměř žádné studie nezkoumaly.

Souvislost mezi migrací a rozvojem země, ze které lidé emigrují, je zřejmá. Stupeň rozvoje rozhoduje, zda budou lidé do určité země přicházet, nebo ji budou naopak opouštět. Současně i migrace může mít pozitivní dopady na rozvoj jednotlivých zemí a boj s chudobou, především skrze posílané remittance a také díky významné roli diaspory

v ekonomickém a sociálním rozvoji země původu. O téma souvislosti mezi rozvojovou pomocí a migrací se zajímají především cílové země migrace, které doufají, že zlepšení situace v zemích původu může zpomalit stále sílící migrační toky (Migration Online, 2018; Rozvojovka, 2018).

Rozvojová pomoc může migraci v určité fázi i posilovat. Jak uvádí Michal Kaplan, bývalý ředitel České rozvojové agentury: *„Neemigruj ti nejchudší, kteří přežívají ze dne na den a na odchod nemají ani myšlenky. Když najednou těmto lidem pomůžete a začnete zvyšovat jejich životní úroveň, zvýšíte i jejich aspirace. Už nemusejí přežívat, dostanou základní vzdělání, něco si přečtou, pořídí si mobil, dokážou lépe komunikovat. V téhle počáteční fázi rozvojová pomoc paradoxně může zvyšovat emigraci, protože těmto lidem vlastně rozšíříte rozhled. A každý, když přemýšlí o své budoucnosti, tak hledá to nejlepší. V této fázi ekonomického rozvoje roste emigrace“* (Kaplan, 2017).

Kaplan (2017) však uvádí, že v následných fázích rozvoje země už migrace začne naopak klesat. Říká: *„Pokud rozvoj pokračuje a v zemi jejich původu začne růst střední třída, pak její příslušníci už nepotřebují emigrovat. Někdejší emigranti se naopak začnou vracet. Velmi dobře je to vidět na Indii, odkud tolik lidí emigrovalo v sedmdesátých a v osmdesátých letech, kdy tam nic moc nefungovalo. Spousta z nich v Americe založila byznys, dnes se vracejí do Indie - a berou si s sebou návyky, kontakty, manažerské schopnosti. Migrace není z mého pohledu jednocestný proud. Může být kruhová, z čehož mají přínos země cílové i země původu.“*

První systematické kvantitativní hodnocení globálního průměru vlivu pomoci na emigraci je gravitační model v Berthélemy et al. (2009). Tato studie zjistila, že v momentě, kdy se pomoc zvýší o 10% HDP, zvýší se čistá emigrace z průměrně chudé země do zemí OECD s vysokými příjmy o 1,5 procentního bodu (o tolik se zvýší podíl populace emigrantů na počet obyvatel). Tato studie rovněž uvádí, že poskytováním pomoci dochází k posunu ve složení emigrace směrem k migrantům s nízkou kvalifikací.

Snižování migrace prostřednictvím podporování rozvoje země je každopádně strategií plnou rozporů. Výzkumy naznačují, že možnost ovlivnit migraci skrze rozvojovou pomoc je přinejlepším malá. Podpora může totiž jen omezeně podporovat hospodářský růst, zaměstnanost (včetně zaměstnanosti mládeže) a bezpečnost, které jsou hlavními

kořeny migrace. Mimo to, historie ukazuje, že rozvoj téměř ve všech bývalých chudých zemích způsobil naopak nárůst emigrace (Clemens, Postel, 2018; PRIO, 2016).

Je však důležité zmínit, že migraci nelze příliš řídit, jelikož jde o přirozený proces a nelze mu zabránit. Migraci lze maximálně vhodnou migrační politikou ovlivnit tak, aby přinášela jednak užitek zemím původu a samotným migrantům, ale také cílovým zemím migrace (Rozvojovka, 2018).

3.3 Souvislost mezi humanitární pomocí a migrací

Pro napsání této podkapitoly provedla autorka práce rešerši odborné literatury a dostupných výzkumů. Většina provedených studií se však věnuje především souvislostem mezi migrací a pomocí rozvojovou, nikoliv souvislostem s pomocí humanitární. Z toho důvodu nebylo snadné najít odborné zdroje, které by se tématu vlivu humanitární pomoci na migraci věnovaly.

Z provedených studií, které se zabývaly mezinárodní pomocí celkově (tzn. humanitární i rozvojovou pomocí), bylo zjištěno, že vliv mezinárodní pomoci na migraci je velmi omezený, pomoc totiž nedokáže ovlivnit širší souvislosti v zemi původu migrantů a hlubší kořeny migrace. Současná literatura tedy neuvádí silné důkazy toho, že by se poskytováním pomoci mohly migrační toky snížit. Ba naopak bylo některými studiemi zjištěno, že poskytování pomoci může migraci podporovat (Clemens, Postel, 2017; Lanati, Thiele, 2017; Murat, 2017).

Velkým tématem je také efektivita poskytované pomoci, ne vždy totiž pomoc úspěšně naplňuje potřeby zasažených lidí. V tomto případě pak mezinárodní pomoc nedokáže stabilizovat situaci v zemi konfliktu a mít tak pozitivní efekt na migraci (ve smyslu jejího snížení). Chandy a kol. (2017) identifikovali několik způsobů, jak by mohla být pomoc v nestabilních státech efektivnější, včetně přesunu z bilaterálního financování a roztržštěných projektů směrem k mnohostranným dohodám a programové pomoci. Všechna dosavadní zjištění však poukazují na jedno – pro řešení příčin migrace je nutné navýšení pomoci, dostupná literatura naznačuje, že pomoc bude muset být poskytována v nebývalých rozměrech, na mnohem vyšších úrovních financování, aby bylo možné ovlivnit alespoň některé z hlavních příčin migrace.

Lidé, kteří žijí v zemi zasažené ozbrojeným konfliktem, utíkají ze země především kvůli přítomnému nebezpečí a je tedy otázkou, do jaké míry dokáže poskytovaná mezinárodní pomoc ovlivnit dění v takové zemi a působit na příčiny přítomného nebezpečí. Je tedy potřebné zjistit, do jaké míry může humanitární pomoc působit na snižování nebezpečí v zemi zasažené konfliktem.

3.3.1 Vliv humanitární pomoci na zvyšování bezpečnosti v konfliktem zasažené zemi

V této části již nejsou zmiňovány možnosti, jak mohou humanitární organizace usilovat o zvýšení bezpečnosti konfliktem zasažených lidí, jelikož tato problematika již byla diskutovaná v předchozích částech. Tato část se zaměřuje pouze na výsledky dosud provedených výzkumů a studií a rozbořem dostupné literatury.

Autoři Clemens a Postel vytvořili v roce 2017 práci, která provedla rešerši dostupných zdrojů ke zmiňované problematice, a zjistili, že literatura a studie, které byly do roku 2017 provedeny, neprokazují, že by zahraniční pomoc sloužila jako důležitý nástroj pro zmírňování konfliktů, které vedou k emigraci.

Zürcher (2017) provedl kompilaci celkem devatenácti provedených studií na toto téma do roku 2017 a přišel se závěrem, že efekt mezinárodní pomoci na snižování násilí v konfliktních zónách je velmi slabý. Výsledkem kompilace těchto studií bylo také to, že poskytovaná pomoc v konfliktních zónách spíše než aby násilí tlumila, tak ho v mnoha případech spíše rozdmýchává. Navíc poskytování pomoci v konfliktních zemích je podmíněno alespoň relativním bezpečím – pomoc tedy není možné poskytovat přímo v místě a čase největších bojů. Sám Zürcher však upozorňuje na to, že je potřeba provést více výzkumů, je totiž možné, že pomoc sice selhává ve snaze zmírňovat probíhající konflikty, ale může například chránit relativně stabilní regiony před sklouznutím ke konfliktu.

Některé zdroje uvádějí, že zahraniční pomoc může mít pozitivní efekt na dodržování lidských práv a na podporu demokracie. I v tomto ohledu je však vliv velmi malý a rychle se vytrácí. Dostupná literatura navíc neprokazuje, že by zahraniční pomoc mohla způsobit rozsáhlá a trvalá zlepšení v oblasti lidských práv a demokracie systematicky napříč mnoha zeměmi původu migrantů (Carnegie, Marinov, 2017).

VÝZKUMNÁ ČÁST

Výzkumná část diplomové práce navazuje na část teoretickou a pomocí empirického kvalitativního výzkumu má za cíl zjistit, jaký vliv má humanitární pomoc na migraci ze zemí zasažených ozbrojeným konfliktem. Tato část práce se dále dělí na dvě dílčí části – první se věnuje výzkumu mezi uprchlíky, kteří země zasažené konfliktem opustili a druhá pak výzkumu, který byl proveden mezi experty na humanitární problematiku – především mezi humanitárními pracovníky. Kvalitativní výzkumy tak byly provedeny dva, první (mezi uprchlíky) přináší prvotní data, která jsou pak doplněna a porovnána s daty z výzkumu s experty.

K dosažení cíle diplomové práce, kterým je: **analyzovat a popsat vliv humanitární pomoci na migraci ze zemí zasažených ozbrojeným konfliktem** byly stanoveny čtyři výzkumné otázky, na které se oba výzkumy soustředí. Jsou to tyto otázky:

- 1. Jak vypadá humanitární pomoc poskytovaná v zemích zasažených ozbrojeným konfliktem?**
- 2. Jak vnímají uprchlíci, kteří opustili zemi zasaženou ozbrojeným konfliktem, vliv humanitární pomoci na jejich vlastní emigraci?**
- 3. Existuje vztah mezi humanitární pomocí a migrací ze zemí zasažených ozbrojeným konfliktem?**
- 4. Jak vnímají vliv humanitární pomoci na migraci ze zemí zasažených ozbrojeným konfliktem zkušení humanitární pracovníci, kteří v těchto zemích pracovali?**

Tyto výzkumné otázky sloužily jako východisko pro tvorbu souboru otázek, které byly kladeny respondentům obou dvou výzkumů. Z podstaty odlišnosti jednotlivých výzkumů však byly otázky kladené respondentům přizpůsobeny povaze konkrétního výzkumu.

4 VÝZKUM MEZI UPRCHLÍKY

Tato část práce se věnuje prvnímu ze dvou výzkumů, které byly pro účely této diplomové práce provedeny. První výzkum byl proveden s uprchlíky, kteří opustili své země původu, protože byly zasaženy ozbrojeným konfliktem. Autorka této práce provedla rozhovory s celkem sedmi respondenty, šest z rozhovorů bylo provedeno na Maltě, kde autorka vykonávala odbornou praxi v Červeném kříži, a kde žije početná skupina uprchlíků především ze severní Afriky a Blízkého východu. Rozhovor s poslední respondentkou byl proveden v České republice, s poslední respondentkou se autorka seznámila v rámci svého zaměstnání, kdy pracovala jako sociální poradkyně pro cizince.

Výzkum mezi uprchlíky je pro tuto diplomovou práci klíčový, jelikož díky rozhovorům, které s nimi byly provedeny, je možné získat odpovědi na výzkumné otázky a naplnit tak celkový cíl diplomové práce, a to **analyzovat a popsat vliv humanitární pomoci na migraci ze zemí zasažených ozbrojeným konfliktem**, v případě tohoto výzkumu z pohledu uprchlíků. Další kapitola se pak věnuje výzkumu mezi experty na humanitární problematiku, který první výzkum doplňuje a obohacuje výsledky o pohled ze strany těch, kteří humanitární pomoc poskytují.

4.1 Formulace problému a výzkumné otázky

K dosažení výše uvedeného cíle byly stanoveny čtyři výzkumné otázky, na které se snažil výzkum provedený mezi uprchlíky odpovědět. Těmito výzkumnými otázkami byly:

1. Co je podle respondentů humanitární pomoc?
2. Jaký druh humanitární pomoci jim byl v zemi zasažené ozbrojeným konfliktem poskytnut?
3. Jaké faktory hráli roli v rozhodování respondentů o opuštění země původu?
4. Jak vnímají uprchlíci, kteří opustili zemi zasaženou ozbrojeným konfliktem, vliv humanitární pomoci na jejich vlastní emigraci?

4.2 Metodologie

K analýze dat získaných výzkumem s experty bylo využito přístupu zakotvené teorie, konkrétně jejich prvních dvou úrovní kódování – tedy otevřeného a axiálního kódování. Analytické postupy tohoto přístupu jsou navrženy za účelem vytváření nové teorie (tedy ne pouze za účelem ověřování teorie staré). Hranice mezi těmito dvěma typy kódování v rámci zakotvené teorie nejsou neměnné a jsou vytvořeny uměle, obzvláště mezi otevřeným a axiálním kódováním tak může docházet k plynulému přecházení od jednoho typu ke druhému (Strauss, Corbin, 1999).

4.2.1 Popis použité metody pro tvorbu dat

Vzhledem k povaze zkoumaného jevu a nutnosti detailnějších výpovědí respondentů k porozumění zkoumanému tématu byl metodou pro tvorbu dat zvolen kvalitativní výzkum. Kvalitativní výzkum je dle Stausse a Corbinové (1999, s. 10) takový: *„jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace“*. Tento typ výzkumu se mnohdy věnuje zkoumání života lidí, jejich myšlení, chování či jejich vztahů s ostatními lidmi, věnuje se však také například společenským hnutím a chodům různých organizací a řadě dalších témat, která vyžadují kvalitativní přístup. Hendl (2005, s. 50) popisuje kvalitativní výzkum jako šetření, při kterém výzkumník obvykle nejdříve vybere téma a cíl výzkumu a na základě toho vytváří základní výzkumné otázky. V průběhu výzkumu (v rámci sběru dat či během analýzy těchto dat) smí výzkumník pak tyto otázky modifikovat či doplňovat. Během výzkumu tak může dojít i k pozměnění původního výzkumného plánu. Na základě těchto specifik je kvalitativní výzkum často považován za pružný typ výzkumu, který je možný přizpůsobit konkrétním situacím, na které se nelze vždy připravit před samotným vstupem do terénu. Činnost kvalitativního výzkumníka připomíná chování detektiva, který vyhledává respondenty, sbírá data přímo v terénu a posléze vybírá a analyzuje jakékoliv informace, které mohou pomoci k objasnění výzkumných otázek. Výzkumník, který provádí kvalitativní šetření, využívá metody dedukce i indukce pro získání závěrů. Indukcí rozumíme způsob konstrukce hypotézy ze získaných faktů, metodou indukce tak dochází výzkumník k poznání, které vyplývá z empiricky zjištěných dat a dospívá k obecným závěrům. Metodou dedukce výzkumník naopak usuzuje od obecného k zvláštnímu a jednotlivému,

kdy jsou předem stanoveny hypotézy, které pak výzkumník srovnává s daty z terénu. Dedukcí jsou tak vyvozována nová tvrzení při dodržování pravidel logiky.

Metodou sběru dat byl polostrukturovaný rozhovor. Dle Reichla (2009) je tento typ rozhovoru ideální kombinací strukturovaného a volného rozhovoru. Určitý stupeň formalizace, i kdyby nízký, usnadňuje následné utřídění, analyzování, případně porovnání či zobecnění získaných dat. Naopak částečná volnost rozhovoru je pak vhodná k přirozenějšímu kontaktu mezi výzkumníkem a respondentem a také k plynulejšímu průběhu celého rozhovoru. Volnější forma rozhovoru umožňuje také flexibilněji reagovat na výpovědi respondentů a získat tak specifická data, která by v jiných formách rozhovorů mohla zaniknout.

Pro vedení efektivního rozhovoru je dle Hendla (2005) potřeba, aby měl výzkumník určité dovednosti a potřebné znalosti a byl v průběhu rozhovoru soustředěný a schopný interpersonálního porozumění. Rovněž je důležité věnovat náležitou pozornost samotnému začátku a konci rozhovoru. Na začátku mohou efektivnímu rozhovoru bránit například psychické bariéry, stud či nedůvěra ze strany respondenta, je proto důležité s těmito překážkami vhodně pracovat a docílit uvolněné a důvěrné atmosféry. Respondenti tohoto výzkumu byli ujištěni, že jejich výpovědi budou anonymizovány, a že jejich účast na výzkumu je nijak negativně neovlivní. Závěr pak může být pro badatele velmi důležitý v tom, že mnohdy i po oficiálním ukončení rozhovoru a vypnutí nahrávacího zařízení či dokonce až v rámci samotného loučení s respondentem je možné získat další důležité informace, které nemusely během rozhovoru zaznít a mohou být pro výzkum přínosné.

Před samotným vstupem do terénu byl stanoven nástin vhodných otázek, na které se rozhovory posléze soustředily. Otázky nebyly během rozhovorů pokládány ve striktním pořadí a znění, avšak reagovaly na konkrétní situace a reakce respondenta. Byly přizpůsobeny tomu, čemu respondent kladl větší pozornost, stále však bylo usilováno o to, aby se rozhovor držel v předem stanovených oblastech a přinesl tak relevantní data k zodpovězení předem stanovených výzkumných otázek.

Předem stanovené oblasti rozhovorů byly tyto:

- Důvody, které uprchlíky vedly k opuštění země původu
- Humanitární pomoc a co si pod tímto pojmem respondenti představí

- Poskytnutá humanitární pomoc v zemích původu uprchlíků, přítomnost humanitárních organizací, přístup k humanitární pomoci
- Druhy a nástroje humanitární pomoci, které uprchlíci využili
- Efektivita poskytnuté humanitární pomoci, otázka, zda byla dostatečná a nápomocná
- Vliv humanitární pomoci na rozhodnutí o opuštění země původu
- Potenciální vliv efektivnější humanitární pomoci na rozhodnutí o opuštění země původu
- Ideální forma humanitární pomoci, která by dle respondentů v jejich situaci nejlépe pomohla
- Změna v zemi původu, která by musela proběhnout, aby uprchlíci své rozhodnutí o útěku přehodnotili

4.2.2 Výzkumný soubor, vstup do terénu a jeho reflexe

Výzkum byl realizován mezi osobami, které utekly do země, která není jejich zemí původu, aby zde našly bezpečí, jelikož v jejich vlastní zemi zuří ozbrojený konflikt. Respondenty jsou uprchlíci, kteří požádali o azyl na Maltě, a dotazována byla také jedna respondentka, která se svou rodinou získala azyl v České republice.

Vybrány byly právě tyto osoby, jelikož mají přímou zkušenost se životem v zemi, kterou sužuje ozbrojený konflikt, s uprchlictvím a s poskytnutou humanitární pomocí, a mohou tak nejlépe posoudit, jakou roli humanitární pomoc hrála v jejich rozhodnutí zemi opustit, a jestli tedy humanitární pomoc měla jakýkoliv vliv na jejich migraci. Vybrány byly pouze osoby, které utekli ze země, kde probíhá ozbrojený konflikt, jelikož diplomová práce se zaměřuje pouze na vliv humanitární pomoci na migraci z těchto zemí. Byla proto provedena selekce, aby se mezi respondenty nenacházely osoby, které sice rovněž utekly ze svých zemí původu, ale nebezpečí přímo pramenící z ozbrojeného konfliktu, například osoby, které svou zemi opustili z důvodů ekonomických, z důvodu přírodních katastrof, atd.

Autorka diplomové práce vybírala své respondenty především na Maltě, jelikož zde vykonávala svou odbornou magisterskou praxi v Červeném kříži, díky níž s uprchlíky pracovala. Z toho důvodu se rozhodla výzkum realizovat právě zde, jelikož pro ni respondenti byli lépe dostupní než v České republice. Poslední respondentku autorka

oslovila v České republice. Rozhovory s respondenty byly uskutečnány v době od července roku 2016 do června roku 2017.

Pro výběr respondentů byla zvolena metoda prostého účelového výběru v kombinaci s metodou sněhové koule. Metoda prostého účelového výběru spočívá v tom, že se účastníci pro výzkum vybírají z osob, které jsou pro náš výzkum relevantní, které splňují určitá kritéria a zároveň s účastí na výzkumu souhlasí (Miovský, 2006). Metoda sněhové koule pak spočívá v tom, že jsou respondenti vyhledáváni a vybíráni tak, že relevantní respondent poradí výzkumníkovi další vhodné respondenty, se kterými může výzkumník provést rozhovor. Tito další respondenti pak mohou doporučit další známé, kteří se mohou stát vhodnými respondenty, a tak se kontakty nabalují jakoby sněhová koule. Tato metoda je vhodná, když se uskutečňuje výběr jedinců z málo početných a nesnadno dostupných skupin, uvnitř nichž dochází ke kontaktům (Řehák, 2018). Tato metoda autorce diplomové práce umožnila získat respondenty – uprchlíky, kteří jsou poměrně těžko dostupnou skupinou lidí. Na Maltě se však část uprchlíků setkává, z velké části díky činnosti místních neziskových organizací, což autorce umožnilo, dostat se blíže k této komunitě a oslovit relevantní respondenty.

Dotázaní respondenti utekli z těchto zemí: Sýrie, Libye, Eritrea a Súdán. Pro lepší porozumění výpovědím respondentů je potřebné nejdříve přiblížit konflikty, které se v těchto zemích odehrávají či odehrávaly.

➤ Sýrie

Občanská válka v Sýrii započala Arabským jarem v roce 2011, které propuklo v Tunisku v prosinci roku 2010 a dominově se následně šířilo velkou částí Blízkého východu a v podobě demonstrací za větší občanské svobody a omezení korupce zásadně otrásl tehdejší mocenský uspořádání regionu. V Damašku – hlavním městem Sýrie se první televizí přenášené protesty proti vládě odehrály 15. března 2011. Situace v zemi se však neuklidnila, Sýrie je dnes epicentrem mimořádně komplikovaného konfliktu, v němž proti sobě už dávno nestojí jen dvě strany – syrský režim prezidenta Bašára Asada a ozbrojená opozice. Ve válce hrají klíčovou roli mnozí zahraniční aktéři a působí zde také

teroristické skupiny, především fronta al-Nusra a takzvaný Islámský stát (CNN, 2019; Encyklopedie migrace, 2017).

Situace v zemi se začala vyostřovat v červenci 2011, kdy byla založena Svobodná syrská armáda, jejímž cílem mělo být ochránit svobodný a neozbrojený syrský lid a dosáhnout svržení Asadova režimu (Saleh, White, 2013). Vznikla tak první protiváha odporující státním jednotkám. Již srpnu se pak začaly objevovat zprávy o střetech mezi Svobodnou syrskou armádou a vojáky státních ozbrojených sil. To bylo prvními kroky na cestě k občanské válce. Od té doby se v Sýrii objevily až stovky ozbrojených i neozbrojených skupin, stavějící se do opozice vůči Asadovi, které však měly mnohdy konflikty i samy mezi sebou. Jak země postupně upadala do chaosu, začali se do ní stahovat také radikální zahraniční bojovníci, mnozí z nich napojeni na nejrůznější teroristické organizace (CNN, 2019; Encyklopedie migrace, 2017).

Do již chaotického konfliktu se navíc začaly zapojovat silné mezinárodní mocnosti, které konflikt ještě více rozvířily. Za režim Asada se postavil Asadův dlouholetý spojenec Rusko a regionální šíitská velmoc Írán. Právě skrze podporu Íránu se navíc do konfliktů zapojilo také militantní šíitské ozbrojené hnutí Hizballáh se základnou v Libanonu. Druhou stranu konfliktu, v rámci takzvané umírněné opozice, podpořily Spojené státy americké spolu s koalicí dalších jedenácti států. Právě aktivní zapojení zahraničních mocností do konfliktu, které s sebou nese i financování a vyzbrojování jednotlivých stran, konflikt nadále přživuje a posiluje (CNN, 2019; Encyklopedie migrace, 2017; Saleh, White, 2013).

Počet obětí od začátku války není přesně znám, jelikož data není možné ověřovat. OSN z toho důvodu a z důvodu obrovské nepřehlednosti konfliktu přestalo oběti v roce 2014 počítat. Dle mnohých odhadů však ke konci roku 2018 počet obětí přesáhl již půl milionu osob (z původní 22 milionové syrské populace). Od začátku války musela více než polovina všech syrských obyvatel (tedy přibližně 11 milionů lidí) utéct ze svých domovů (Amnesty International, 2016). Dle UNHCR (2019b) uteklo k březnu 2019 do zahraničí celkem pět 5,7 milionů lidí, nejvíce uprchlíků přitom odešlo do sousedních zemí, do Turecka, Libanonu a Jordánska. Celkem 6,1 milionů lidí bylo vnitřně přesídleno.

➤ Libye

Počátek konfliktu v Libyi vyvolalo, stejně jako v případě Sýrie, Arabské jaro, které propuklo v roce 2011. Inspirovány vzpourami v jiných arabských zemích, zejména v sousedním Egyptě a Tunisku, vypukly násilné protesty rovněž v Benghází, které se později rozšířily i do dalších libyjských měst, což vedlo k eskalaci střetů mezi bezpečnostními silami a povstalci proti Kaddáfimu. Diktaturu, která zde měla být a nakonec byla svržena, ztělesňoval celých 42 let plukovník Muammar Kaddáfí, který sám sebe označoval jako vůdce revoluce, jelikož se mu spolu s několika dalšími plukovníky podařilo svrhnout předchozí královský režim. Na základě pokračujících bojů byl Kaddáfí nucen utéct a skrývat se. V říjnu 2011 byl však zabit, když rebelští bojovníci dobyli jeho rodné město Sirte (BBC, 2019; Encyklopedie migrace, 2017b).

Smrt diktátora ale nepřinesla rozvrácené zemi mír. Demokratické snahy v zemi byly mařeny kmenovými a regionálními rozbroji, které se postupně přeměnily v ozbrojené střety a v roce 2014 začala být situace v Libyi popisována jako druhá občanská válka. Země se začala štěpit, demokraticky zvolená poslanecká sněmovna a mezinárodně uznávaná vláda působila na východě země v Tobruku, zatímco v Tripolisu si vládní moc přisvojilo jiné uskupení. Do toho vznikla i další mocenská centra především na pobřeží země, kam pronikly ambice teroristického Islámského státu, a také v jihozápadním cípu Sahary, kde panují milice berberských Tuaregů. Koncem roku 2015 se vlády z Tripolisu a Tobruku shodly na ustavení Vlády národní dohody, v zemi však stále pokračuje neklid a islamistické násilí. Teroristické skupiny a ozbrojené milice využívají zmatku v zemi a používají Libyi jako základnu pro radikalizaci a organizovaný zločin, který představuje hrozbu pro region i celý svět (Encyklopedie migrace, 2017b; USIP, 2018).

➤ Eritrea

Eritrea získala svou nezávislost na Etiopii až v roce 1993 po třicetileté válce za osvobození, která probíhala mezi roky 1961-1991. O jen několik let později však propukla Etiopsko-eritrejské válka o sporné hranice zemí, která trvala od roku 1998 do roku 2000 a zanechala za sebou desítky tisíc mrtvých a více než milion vysídlených osob. Od jejího konce má Eritrea pověst mezinárodně izolované země s jedním z nejtvrdějších režimů světa (Allo, 2018; Záhořík, 2018).

Od doby zmíněného konfliktu na konci 90. let lze pozorovat jednak utužující se diktaturu, ale i zvyšující se mezinárodní izolovanost země. Eritrejský prezident Isaias Afewerki, který v zemi vládne od počátku 90. let až do současnosti (již 28. rokem), eliminoval takřka veškerou opozici, která buď odešla ze země, nebo byla fyzicky zlikvidována. V zemi nejsou žádné organizace občanské společnosti ani svobodné sdělovací prostředky, v Eritreji rovněž nefunguje ani nezávislé soudnictví. Vláda omezuje také náboženské svobody. Armáda s povinnou vojenskou a civilní službou se stala základní jednotkou této diktatury platnou pro všechny obyvatele země. Z velké části kvůli utiskující povaze Isaiasovy vlády a prodloužené národní službě uprchlo ze země asi 12% obyvatel Eritrey. Jen v roce 2016 uniklo podle zprávy UNHCR přibližně 52 000 osob. (HRW, 2018; Záhořík, 2018).

Do dnešního dne však neexistují důkazy o tom, že by Eritrea provedla jakékoli demokratické reformy a ukončila porušování lidských práv, Evropský parlament se proto domnívá, že pomoc putující do země je zbytečná, jelikož nemůže zastavit mezinárodní migraci, která pramení právě z tvrdého režimu prezidenta (HRW, 2018a).

➤ **Súdán – konflikt v Dárfúru**

Dárfúr je západosúdánskou provincií tvořící hraniční oblast Súdánu s Čadem a Středoafričskou republikou. V minulosti existovala jako samostatná a významná oblast v podobě Furského sultanátu v africkém Sahelu. Konflikt v Dárfúru začal útočnými akcemi povstalců proti vládním jednotkám a milicím v roce 2003. Prastaré spory mezi kmeny byly umocněny boji o použitelnou půdu a pastviny, které byly navíc zesíleny zhoršujícím se nedostatkem vody v této oblasti. Na základě těchto problémů a mnoha let zanedbávání ze strany centrální vlády v Chartúmu narůstala frustrace Dárfúranů. V dubnu 2003 pak Sudánská osvobozená armáda zaútočila na letiště Fasher, v dalším roce se už do Dárfúru přesouvá Súdánská armáda, aby povstání potlačila. Na základě toho z oblasti utekly stovky tisíc uprchlíků. V březnu 2004 přináší OSN svědectví o tom, že pro-vládní arabské milice Janjaweed provádějí v západní části Dárfúru systematické zabíjení nearabských obyvatel. V roce 2006 se podařilo sepsat mírovou dohodu mezi vládou a jednou povstaleckou frakcí, ale dohoda není dodržována (Copnall, 2013; HRW, 2018b).

V roce 2009 je Mezinárodním trestním soudem vydán zatykač na prezidenta Omara al-Bašíra na základě obvinění z válečných zločinů a zločinů proti lidskosti. Druhý

zatykač za spáchání genocidy mezi lety 2003-2008 následoval v červenci 2010. Od té doby bylo v zemi podniknuto několik mírových operací pod hlavičkou OSN, konflikt však stále pokračuje a každoročně dochází k útokům na civilisty. Národní zpravodajská a bezpečnostní služba Súdánu navíc soustavně potlačuje protesty a zadržuje desítky aktivistů a členů opozičních stran. Úřady k tomu cenzurují sdělovací prostředky, noviny a kritiky režimu (Copnall, 2013; HRW, 2018b; HRW, 2019).

Súdán dodnes neučinil žádný smysluplný pokus o zajištění odpovědnosti za minulé nebo současné násilí v konfliktních oblastech a jiné závažné porušování lidských práv. Navíc není ochotný spolupracovat s Mezinárodním trestním soudem na vyšetřování zločinů proti lidskosti, válečných zločinů a genocidě spáchané v Dárfúru. Více než 2 miliony lidí zůstávají dodnes kvůli konfliktu mezi ozbrojenými opozicemi a vládními silami vysídleni (HRW, 2019).

Nyní už je možné představit jednotlivé respondenty. Zúčastněných respondentů bylo celkem sedm. Celkem 5 žen a 2 muži. V rámci dodržení anonymity zde nejsou uváděna jejich jména.

Respondentka č. 1: První respondentkou byla mladá žena ve věku asi 25 let z Libye, která opustila Libyi v roce 2011 po propuknutí občanské války. Respondentka v Libyi vystudovala zubní lékařství, na Maltě se však tomuto oboru v době výzkumu nevěnovala, jelikož tam její diplom nebyl uznán a respondentka ještě neměla dostatečnou úroveň anglického jazyka, aby složila nostrifikační zkoušky. Z toho důvodu neměla respondentka v době výzkumu zaměstnání, avšak dělala dobrovolnici v maltské pobočce Červeného kříže (ve stejné organizaci, kde autorka diplomové práce realizovala svou odbornou pracovní stáž). Pomáhala zde především s překlady a tlumočením do arabštiny během návštěv detenčních zařízení.

Respondentka č. 2: Další respondentkou byla asi pětáctyřicetiletá žena z Libye, která se účastnila rozhovoru spolu se svou 18letou dcerou. Ta pomáhala celý rozhovor překládat, jelikož její matka nerozuměla příliš dobře anglicky. Respondentka se spolu se svými dětmi přestěhovala na Maltu poté, co se konflikt v Libyi zhoršil a situace tam pro ně začala být nebezpečná. Mimo jiné se pro Maltu rodina rozhodla proto, že už tam měla své

příbuzné – rodiče respondentky, kteří se na Maltu přestěhovali v 70. letech. Rodina Libyi opustila především kvůli přítomnému nebezpečí, mimo to však chtěla zemi opustit také proto, že kvalita vzdělání je dle respondentky v její zemi původu velmi špatná, což nebylo dobré pro její děti. Blízká rodina respondentky si útěk na Maltu mohla dovolit, její širší rodina však v Libyi musela zůstat, jelikož na opuštění země neměla finanční prostředky.

Respondent č. 3: Dalším respondentem byl muž ve věku kolem 35 let ze Súdánu (z Dárfúru). Na Maltu utekl z důvodu kmenově politické války, která v Dárfúru propukla v roce 2003. Na Maltu utekl sám, jeho rodina odešla do jiných zemí. Respondent získal na Maltě doplňkovou ochranu.

Respondent č. 4: Čtvrtý rozhovor byl uskutečněn s mladým mužem z Eritrey, který v době výzkumu pracoval jako tlumočník pro maltskou vládu a překládal informace pro nově příchozí Eritrejce. Tento respondent přišel na Maltu v roce 2002. Odešel proto, že v oblasti, kde žil, to pro něj bylo velmi nebezpečné. Velmi často tam dle respondenta probíhaly únosy lidí, často kvůli orgánům, které pak únosci prodávali na černém trhu. Situace byla nebezpečná i pro podnikatele, kteří kvůli závisti často čelili fyzickým útokům. Otec respondenta měl v místě jejich bydliště obchod a celá rodina kvůli tomu dostávala výhrušné dopisy, ve kterých jim bylo vyhrožováno smrtí. Respondent se na základě těchto událostí rozhodl utéct do bezpečnější země. Jeho cesta trvala několik let, než se dostal na Maltu – několik let žil také v Etiopii, Súdánu a v Libyi.

Respondentka č. 5: Pátý rozhovor byl proveden s paní ze Sýrie ve věku asi 45 let, která utekla spolu se svým manželem a třemi dcerami na Maltu. Sýrii opustili z bezpečnostních důvodů. Jejich cesta do Evropy byla dlouhá, ze Sýrie utekli do sousedního Turecka, kde přebývali v uprchlickém táboře. Až přibližně po roce se vydali na nebezpečnou cestu po moři do Evropy. Jejich loď doplula do Řecka, kde rodina zůstala další 3 měsíce. Byla zapojena do evropského relokačního programu a po 3 měsících ji přijala vláda Malty a poskytla rodině mezinárodní ochranu, na Maltě už rodina zůstala. Respondentky rodina v Sýrii před válkou vůbec nestrádala, vlastnila velký dům, otec respondentky vlastnil také významnou farmu, která celou rodinu zaměstnávala. Rodina by nejraději zůstala ve své rodné zemi, ale z bezpečnostních důvodů a z důvodu ztráty obživy po zničení rodinné farmy se rozhodla zemi opustit. V Sýrii však museli zůstat rodiče respondentky, kteří dlouhé a nebezpečné cesty do Evropy již nebyli schopni.

Respondentka č. 6: Šestou respondentkou byla asi čtyřicetiletá žena ze Súdánu, která před příchodem na Maltu dlouhodobě žila se svou rodinou (manželem, jednou dcerou a jedním synem) v Libyi, jelikož tam její manžel pracoval jako konzul. Jakmile se situace v Libyi s počátkem občanské války v roce 2011 radikálně zhoršila a začala být pro celou rodinu respondentky nebezpečná, začala respondentka hledat vhodnou zemi, kam by se spolu se svou rodinou přestěhovala. První volbou byl návrat zpět do Súdánu, nakonec se však rodina rozhodla pro přesunutí na Maltu, kde mohly děti respondentky obdržet kvalitnější vzdělání. Jedním z dalších důvodů, proč se nakonec respondentka se svou rodinou nevrátila do Súdánu, bylo také to, že zde dle respondentky stále přetrvává násilí vůči ženám, ženy zde podle ní nemají stejná práva jako muži, nemohou samy cestovat, čelí diskriminaci a nemohou svobodně rozhodovat o svých životech. Společnost je v Súdánu dle respondentky stále velmi konzervativní. A v Libyi je situace žen dle respondentky ještě horší. Respondentka zastává názor, že klíčem k rozvoji a k větší rovnosti žen a mužů je vzdělání. Právě z toho důvodu zvolila respondentka možnost získání kvalitního vzdělání jako prioritu při hledání nové země pro život své rodiny. Respondentka získala na Maltě možnost zapojit se do činnosti jedné neziskové organizace, která pomáhá ženám – migrantkám a nyní stojí v jejím čele.

Respondentka č. 7: Poslední respondentkou byla osmnáctiletá slečna ze Sýrie, která získala azyl spolu se svou rodinou v České republice. Rozhovor s ní byl proveden o rok později (tedy v roce 2017) než ostatní rozhovory z Malty. Autorka práce se s touto respondentkou dostala do styku v rámci svého zaměstnání, kdy pracovala jako sociální poradkyně pro cizince a migranty. Respondentka souhlasila s provedením rozhovoru pro účely výzkumu této diplomové práce a odpovídala současně za celou svoji rodinu, jelikož ostatní členové její rodiny nemluvili téměř vůbec anglicky a vůbec česky. Do České republiky přijela se svou rodinou přibližně půl roku před provedením rozhovoru (koncem roku 2016). Tato šestičlenná rodina (dva rodiče a čtyři dcery) přijela do České republiky proto, aby zde získala mezinárodní ochranu. Českou republiku si rodina sama zvolila a přiletěla legální cestou s mezinárodními pasy na letiště Václava Havla. Přímou na letišti pak rodina požádala o mezinárodní ochranu a po vyřízení všech náležitostí obdrželi všichni členové této rodiny doplňkovou ochranu. Rodina žila v Sýrii nedaleko Aleppa, svou zemi opustila z bezpečnostních důvodů.

4.2.3 Etické hledisko výzkumu

Jelikož se výzkum skrze rozhovory snažil získat poměrně citlivé informace o zkušenostech uprchlíků z jejich země původu, respondenti byli vždy před zahájením rozhovorů ubezpečeni, že výzkum je anonymní, že pořízené záznamy budou sloužit pouze pro účely této diplomové práce, a že získaná data nebudou nikde jinde zveřejněna.

Téma samotného výzkumu je velmi citlivé a účastí na něm se respondenti museli myšlenkami vracet do historie, která pro ně zcela jistě nebyla příjemná. Respondenti popisovali situace, které zažili v zemi zasažené ozbrojeným konfliktem, což pro ně nebylo jednoduché. Všichni oslovení respondenti však byli před provedením rozhovorů ubezpečeni, že na žádnou otázku nemusí odpovídat, pokud je pro ně citlivá. V případě dotazování na důvody, proč respondenti utekli ze země původu, byli vyzíváni, aby nezacházeli do detailů, které by pro ně mohly být stresující.

V rámci dodržení anonymity nejsou při citování odpovědí uváděna jména respondentů. V případě, že je hovořeno o více respondentech a respondentkách současně, jsou v textu označovány souhrnně jako respondenti. Pokud jsou citovány konkrétní osoby, je zde zachováno označení respondent / respondentka podle pohlaví osob, je rovněž uvedeno, kolikátý respondent je citován – pořadí bylo zachováno podle toho, v jakém pořadí byly provedeny rozhovory.

4.2.4 Záznam dat a způsob jejich zpracování

Rozhovory byly nahrávány na mobilní telefon. O této skutečnosti byli respondenti předem informováni a byli dotázáni, zda s touto skutečností souhlasí. Všichni respondenti s nahráváním rozhovorů souhlasili. Nahrané rozhovory byly následně přepsány do doslovných transkripcí, podle kterých byla data následně kódována a analyzována.

4.2.5 Metoda analýza dat a jejich interpretace

Získaná data z rozhovorů s uprchlíky byla analyzována pomocí metody otevřeného kódování. Pro touto metodou získané kódy byly následně vytvořeny nadřazené kategorie, do kterých byly kódy rozděleny. Metoda otevřeného kódování je dle Stausse a Corbinové (1999) ta část analýzy, která se zabývá označováním a kategorizací pojmů pomocí pečlivého studia údajů, které jsou v rámci této metody rozebrány na jednotlivé

dílčí části a poctivě prostudovány. Následně jsou mezi sebou tyto části porovnány a jsou mezi nimi odhaleny podobnosti a rozdíly, na základě kterých jsou pak rozděleny do jednotlivých kategorií.

V druhé fázi analýzy dat bylo využito metody axiálního kódování. Tato metoda údaje po provedeném otevřeném kódování znovu uspořádává na základě vytvářených vazeb mezi kategoriemi a subkategoriemi. Dle Miovského (2006) je v rámci axiálního kódování usilováno o uvádění kategorií a subkategorií do vzájemných vztahů.

4.3 Interpretace získaných dat

V této části diplomové práce jsou interpretována analyzovaná data získaná skrze rozhovory s respondenty.

➤ Vnímání humanitární pomoci

Z rozhovorů s experty vyšla najevo jedna velmi důležitá otázka, a to, co si dotázaní uprchlíci pod pojmem humanitární pomoc vůbec představí. Ukázalo se, že upřesnění této věci je pro výzkum zásadní. Teprve po vyjasnění toho, co respondenti za humanitární pomoc považují, bylo možné dál zkoumat, jaký mohla mít humanitární pomoc potenciální vliv na jejich rozhodnutí o opuštění země původu.

Výzkum odhalil zajímavý fakt, že většina respondentů neví, co je to humanitární pomoc a co zahrnuje. Na začátku rozhovorů se tedy autorka práce na představu respondentů o humanitární pomoci zeptala, a v případě neznalosti či mylného vnímání, pojem vysvětlila či upřesnila.

Zde jsou některá vyjádření respondentů o tom, co je podle nich humanitární pomocí. Šestá respondentka reagovala na otázku, co si představí pod pojmem humanitární pomoc takto: *„Co považujete vy za humanitární pomoc? Když se řekne humanitární pomoc, tak si mohu představit něco jiného než vy. Já si pod tímto pojmem vybavím, že může jít o něco, co usiluje o rozvoj země, nebo jde o něco podobného, co dělá například UNHCR, že posílají potřebné věci. Takže odpověď na otázku, co je vlastně humanitární pomoc, pro mne vůbec není lehká“.*

Rovněž první i pátá respondentka nevěděly, co si pod pojmem humanitární pomoc představit. Pátá respondentka na otázku, zda obdržela v Sýrii nějakou humanitární pomoc,

reagovala takto: „*Humanitární pomoc? To se omlouvám, ale tomu nerozumím. Můžete mi vysvětlit, co máte na mysli?*“

➤ **Působení humanitárních organizací, dostupnost humanitární pomoci**

Důležitým tématem se během rozhovorů stala také dostupnost humanitární pomoci pro respondenty a možnost působení humanitárních organizací v zemi zasažené konfliktem. Respondenti upozorňovali na to, že pomoc je dostupná jen pro část konfliktem zasažených lidí, a že působení humanitárních organizací není vždy možné.

O chybějící humanitární pomoci v Libyi hovořila druhá respondentka, uvedla: „*Není tam žádná humanitární pomoc, teď už ne. Jak začala válka, tak se většina organizací stáhla. Ale humanitární pomoc je tam potřeba, je tam spousta lidí, kteří trpí hladu, nemají co jíst. Ti co dříve žili dobře, těm nechybí nic, ale ostatní jsou válkou hodně zasaženi. Navíc byly uzavřeny banky, lidé se nemohou dostat ke svým penězům. Takže ani dříve bohatí na tom teď nejsou dobře, žijí z toho, co si stihly vybrat, ale jakmile peníze dojdou, tak už nemají nic, i přesto, že mají úspory. Nemohou se ke svým uspořeným penězům dostat.*“

Pátá respondentka mluvila o přítomnosti humanitárních organizací v Sýrii, uvedla: „*V Damašku je hodně organizací. Ale některé oblasti Sýrie byly obléhány, celý rok či dva. Lidé tam neměli vůbec co jíst, museli začít jíst i trávu, nebo jedli jen vodu se solí. V zimě museli čekat na déšť, aby měli vůbec nějakou vodu na pití, na vaření, na hygienu. Pak se tam naštěstí začala poskytovat pomoc od OSN a ta těm lidem zajistila jídlo. Ty organizace mohou mnoha lidem zachránit život, ale není to pro ně vůbec jednoduché dostat povolení od vlády. Vláda to nechce dovolit, nechce, aby lidem někdo poskytoval jídlo. Ale po nějakém čase ti lidé v obléhaných oblastech začali umírat, kvůli hladu. Tak se OSN podařilo nějak s vládou domluvit a získat potřebná povolení, aby v těch místech mohli poskytovat humanitární pomoc. (...) Pro ty organizace to navíc není vůbec bezpečné v Sýrii působit. A nemohou přijít přímo do oblastí, kde se bojuje.*“

Třetí respondent reflektoval svou vlastní zkušenost s humanitární pomocí ze Súdánu takto: „*Bylo tam opravdu mnoho organizací, UNHCR, Care, Oxfam a další. Hodně pod záštitou OSN. Ale neuspokojovaly potřeby lidí, nepomáhali lidem podle toho, co oni sami chtěli. (...) Jejich přítomnost v zemi pro ně navíc byla nebezpečná, lidé z těchto organizací jsou v nebezpečí v Súdánu. Mnoho z nich bylo zabito provládními milicemi.*“

Po vyjasnění představy o humanitární pomoci se autorka respondentů rovněž ptala na to, zda nějakou humanitární pomoc v zemi původu obdrželi, případně jakou.

Pátá respondentka uvedla, že se k ní humanitární pomoc vůbec nedostala, jelikož spolu se svou rodinou žila v horách poblíž tureckých hranic, kde pomoc poskytována nebyla.

Třetí respondent v Súdánu humanitární pomoc obdržel, ale nebyl spokojen, uvedl: *„Humanitární pomoc jsem obdržel, ale nebylo to dostačující. Proto jsem pro pomoc později už nechodil. Ty organizace například jen poskytovaly nějaké nářadí, v případě, že jste chtěli v zemi něco kultivovat, aby něco vyrostlo. Ale problémem je, že farmy tam nejsou bezpečné. Lidé byli vražděni na farmách. Takže ta jejich pomoc nemohla fungovat, protože lidé se tam báli chodit. A ostatní pomoc od nich nestačila. My jsme neměli peníze, abychom si koupili jídlo. Ale to, co jsme od nich dostali, tak na nákup stejně nestačilo.“*

Ostatní respondenti pomoc obdrželi a byli za ni vděční, obdrželi především vodu, jídlo, oblečení a hygienické pomůcky.

➤ **Bezpečnost**

Výzkum odhalil, že bezpečnost byla pro všechny dotázané respondenty nejdůležitější prioritou a absence bezpečnosti důvodem, proč se rozhodli zemi zasaženou konfliktem opustit.

Pátá respondentka, která utekla spolu se svou rodinou ze Sýrie, vnímala bezpečnost jako nejdůležitější faktor v rozhodování o opuštění země. Uvedla: *„Všichni, kdo ze Sýrie utéct mohli, tak už utekli. Tam se stala bezpečnost hlavní prioritou. Zůstali jen ti, kteří si útěk nemohli dovolit. Ostatní odešli kvůli strachu, nikdo nechce žít s rodinou v nebezpečí. Pro mne jako pro matku by bylo nepředstavitelné vidět moje děti jak hladoví. Nebo děti bez domova, bez vzdělání, bez oblečení. (...). Pamatuji si, že jsem zrovna vařila jídlo a předtím, než jsem ho stihla dát svojí rodině, tak náš dům začali bombardovat. A začali na nás střílet. A to je něco šíleného. Moje dítě mělo teprve 4 měsíce. A pokud by se mu něco stalo, asi bych zešilela. Protože moje rodina je můj život. A oni nás pořád bombardovali, bombardovali. A my jsme neměli zbraně, my jsme neměli vůbec nic. My jsme jen lidé, jen obyčejní občané, co jsme mohli dělat. Po téhle zkušenosti jsme se rozhodli, rozhodli se odejít ze země. Nezůstat v té válce, protože to bylo pro nás až příliš těžké.“*

Velmi podobný názor zastávala i poslední respondentka, která spolu se svou rodinou rovněž opustila Sýrii z bezpečnostních důvodů. Uvedla: „*My už jsme tam nemohli zůstat, Aleppo bylo téměř celé vybombardováno. Báli jsme se o život.*“

Třetí respondent, který utekl před válkou v Súdánu – Dárfúru, si stejně jako ostatní respondenti myslí, že bezpečnost hraje v rozhodnutí, zda konfliktem zasaženou zemi opustit, hlavní roli a humanitární pomoc toto rozhodnutí nemůže změnit. Respondent k tomu uvedl: „*Ale i kdybychom obdrželi lepší humanitární pomoc, nebo více pomoci, více jídla, stejně by se naše rozhodnutí opustit zemi nezměnilo. Je to nebezpečné místo, náš názor by se poskytnutím kvalitnější pomoci nezměnil. I když vám dá někdo peníze, tak stejně vás pořád někdo jiný může zabít. Je to tam nebezpečné, a proto lidé odcházejí. Žádná humanitární pomoc by mě nepřesvědčila, abych v zemi zůstal.*“ Dále ještě dodal: „*Navíc lidé potřebují práci, bez práce tam nemohou přežít. Pokud by humanitární organizace mohly poskytnout práci, tak by tam teoreticky lidé zůstat mohli. Humanitární organizace nás ale nemohou ochránit před nebezpečím, v tom nám nepomáhají. Provládní milice zabíjí lidi, vypalují vesnice, znásilňují ženy. Když milice usoudí, že nejste pro vládu dobrý, tak vás klidně zabijí. Já jsem v uprchlickém táboře nikdy nežil, byl jsem ve svém domě. Ale bylo to nebezpečné, milice domy obcházely, a pokud jste se nelíbili, tak vás mohli i zabít. Proto jsem odešel na Maltu. Kvůli bezpečí.*“

Rovněž šestá respondentka zastává názor, že bezpečnost hraje hlavní roli v rozhodování, zda lidé ze země zasažené konfliktem utečou či v ní zůstanou. Na otázku, co by podle ní mohlo pomoci, aby se pro opuštění země (Súdánu) nerozhodla, uvedla: „*Bezpečnost je velmi důležitý aspekt. Humanitární organizace, nadnárodní společnosti a především silné evropské a americké státy musí usilovat o zajištění stability v těchto zemích, které jsou zasažené konfliktem. Musí nastavit politická pravidla a zastavit či stabilizovat tyto konflikty. Někdy se podaří docílit míru, někdy však tato snaha nevyjde a situace se může ještě zhoršit. Díky OSN, USA a evropským zemím se podařilo uklidnit vleknoucí konflikt mezi severním a Jižním Súdánem. Bohužel však OSN ponechalo oblast Súdánu zcela bez monitoringu a propukl zde následně kmenový konflikt. Z konfliktu, který byl dříve mezi dnes už dvěma zeměmi, se tak stal konflikt vnitrostátní. Je tedy velmi důležité soustředit se na správný proces řešení konfliktů.*“

Čtvrtý respondent rovněž popsal nebezpečné situace, které se v jeho zemi dějí. Uvedl: *Ve městě, kde jsem žil to bylo taky hodně nebezpečné. Hodně lidí v Eritreji je chudých a v zemi pro ně není žádná budoucnost. Proto dělají hrůzné činy, protože nemají moc co ztratit. Než jsem odjel tak jsem byl například svědkem jedné hodně nepříjemné situace. U nás v ulici měl obchod jeden pán, otec mého kamaráda. Jedno ráno, když šel obchod otevřít, našel před dveřmi uřezanou lidskou hlavu. Byla to hlava jeho synovce. Netušil co se děje. Vedle našel také vzkaz, kde stálo, že pokud obchod ihned nezavře, tak tam příště bude ležet hlava jeho samotného. A takovéto věci se tam dějí jen proto, že si lidé závidí. Většina lidí nic moc nemá, a když už někdo něco vlastní, tak ho za to lidé nenávidí. Nemohl jsem tam žít, je to příliš nebezpečné.* “

➤ Absence zaměstnání a vzdělání

Dotázaní respondenti uvedli, že po nebezpečí byly hlavními důvody k odchodu ze země nemožnost vykonávat svá původní zaměstnání a nedostupnost vzdělání pro děti.

Třetí respondent popsal situaci v Súdánu takto: *„V Súdánu nebyla žádná práce, ve válečné oblasti není práce. Lidé se nemají čím živit, jsou závislí na pomoci. Mohou jen sedět a čekat na pomoc, nebo ze země odejít. Například farmáři nemohou už dělat svoji práci, protože se bojí, mnoho lidí už bylo na farmách totiž zabito.*“

Druhá respondentka při reflektování důvodů, proč se svou rodinou odešla z Libye, zmínila po bezpečnosti také toto: *„Odešli jsme ale i kvůli vzdělání, to je v Libyi velmi špatné. Takže i kvůli dětem a jejich budoucnosti.*“

Pátá respondentka rovněž uvedla, že během války nelze vést normální život, a že absence zaměstnání a vzdělání pro děti také přispěly k rozhodnutí ze země utéct (nebezpečí v zemi však bylo primárním důvodem). Respondentka popsala život své rodiny před a po začátku války v Sýrii takto: *„My jsme nic nepotřebovali, protože můj otec byl velmi dobrý farmář. Byl jedním z nejlepších farmářů, měl mnoho rostlin. Díky tomu jsme měli všechno. A měli jsme také velkou zahradu, plnou ovoce. Neměli jsme si na co stěžovat, ale od začátku války nemáme nic. Celá farma, zahrada, ovoce, vše bylo zničeno. Kvůli tomu jsme také přišli o práci. Děti navíc nemohly chodit do školy, protože školy byly zničeny. (...) Některá města jsou v Sýrii stále relativně bezpečná, ale ani tak tam během války nefunguje nic. Nejsou tam žádné sporty pro děti, žádné aktivity pro rodiny. Nic, vše skončilo s příchodem války. Není tam jídlo, prostě nic. Ti lidé tam jen přežívají a čekají.*“

➤ Peníze

Z výzkumu vyšlo najevo, že peníze hrály v rozhodování uprchlíků o opuštění země zásadní roli, většina z nich si totiž útěk do cizí země, do Evropy, mohla dovolit. Uprchlíci, se kterými autorka provedla rozhovory pro výzkum této diplomové práce, totiž nepatřili mezi nejchudší obyvatele svých zemí původu. To jim umožnilo svou zemi z důvodu ozbrojeného konfliktu opustit a dostat se do Evropy.

Pátá respondentka se k tématu vyjádřila takto: *„Doma v Sýrii jsme se měli dobře, nebyli jsme chudí. Můj otec vlastnil velkou ovocnou farmu, která živila celou mou rodinu. Otec zaměstnal i mého manžela. Na peníze jsme si nemohli stěžovat. Jakmile ale začala válka, vše šlo z kopce. Všechno bylo zničeno a my už jsme se neměli jak žít. Vzali jsme všechny naše úspory a použili je na cestu do Evropy, do bezpečí. Ted' už nemáme nic, žijeme v této ubytovně pro uprchlíky, pět lidí v těchto dvou místnostech (kuchyň a jeden pokoj s postelí, pozn. autorky) a dostáváme příspěvky od maltské vlády. Jsme za ně moc vděční, ale nikdy jsme nebyli v takové situaci. Nikdy dříve – před válkou jsme nemuseli být závislí na cizí pomoci. Není nám z toho veselo, ale co máme dělat. Jsme rádi, že jsme v bezpečí.“*

Rovněž poslední – sedmá respondentka hovořila o situaci své rodiny před začátkem války: *„My jsme se neměli špatně, rodiče pracovali v Aleppu a měli velmi dobrou práci. Otec pracoval jako televizní producent a má matka jako redaktorka. Já jsem právě dokončila střední školu, odborné gymnázium zaměřené na přírodní vědy a chtěla jsem dělat přijímačky na medicínu, to už jsem ale bohužel nestihla. (...). Nějaké peníze jsme měli. Nechtěli jsme se do Evropy dostat nelegálně, obcházet zákony, využívat pochybných praktik nejrůznějších převaděčů, proto jsme vyřídili vše potřebné a peníze investovali do letenek a dalších důležitých věcí pro cestu do České republiky. Ted' už je situace jiná, jsme závislí na pomoci pro uprchlíky od státu. Rodiče zatím nesmí pracovat, a přitom by moc chtěli, to je zákon, ale ani potom to nebude jednoduché, protože neumí česky a ani moc anglicky.“*

K finanční stránce migrace se krátce vyjádřila také druhá respondentka, sdělila: *„V Libyi ale máme stále zbytek rodiny. Oni nemohou odejít. My jsme velká rodina a oni prostě neměli peníze, aby ze země utekli.“* Tato výpověď poukazuje na to, že finanční

stránka je pro útěk ze země velmi důležitá, bez dostatku peněz totiž lidé zemi zasaženou konfliktem mnohdy opustit nemohou i přesto, že chtějí.

➤ **Rodina v zahraničí jako pull faktor**

Někteří respondenti se zmínili, že v cílové zemi, kam se rozhodli utéct, měli příbuzné, což je motivovalo vybrat si právě tu konkrétní zemi pro svůj nový začátek. Je však nutné zdůraznit, že tento *pull* faktor nebyl důvodem, proč se respondenti rozhodli opustit své země původu, ale šlo pouze o faktor, který ovlivnil jejich rozhodnutí, kam odejdou.

Druhá respondentka uvedla, že spolu se svými dětmi se rozhodla odejít z Libye právě na Maltu také kvůli tomu, že má na Maltě rodiče, kteří tam již dlouhé roky žijí.

Vliv rodinných vazeb na migraci popsal i čtvrtý respondent, uvedl: *„Když už někdo migruje a lidé zpátky doma vidí, že se ten někdo má v zahraničí dobře, tak také budou chtít odejít. To bylo stejné i se mnou a mým bratrem. Já jsem odešel z Eritrey první, bratr viděl, že se mi na Maltě daří a tak se také rozhodl odejít.“*

➤ **Vliv humanitární pomoci na snížení migrace**

Respondenti byli několika otázkami dotázáni na klíčové téma tohoto výzkumu a to, jaký vliv měla poskytnutá humanitární pomoc na jejich rozhodnutí o opuštění země původu. Většina respondentů byla za poskytnutou pomoc vděčná, nicméně jejich rozhodnutí se přesto nezměnilo a respondenti do zahraničí odešli. Jak již bylo zmíněno dříve – především z bezpečnostních důvodů. Pro dotázané uprchlíky tak poskytnutá humanitární pomoc vliv na snížení migrace neměla. Situace však může být zcela odlišná u těch lidí, kteří v zemi původu zůstali – to už však bohužel tento výzkum neměl šanci zmapovat, tento nedostatek byl již zmíněn v části Limity diplomové práce.

K tématu možného vlivu humanitární pomoci na snížení migrace se vyjádřila šestá respondentka: *„Pokud humanitární organizace budou vytvářet udržitelné projekty, tak jsem si jista, že humanitární pomoc může způsobit pozitivní změnu. Většina lidí z Afriky odchází za hranice svých zemí proto, že jejich země nejsou schopny naplnit jejich základní potřeby, pokud se tedy humanitární pomoc bude soustředit na tyto základní potřeby, jsem si jista, že může mít na migraci pozitivní dopad. Jsem si jistá, že se situace v těchto zemích zlepší. Je velmi důležité pracovat na zkvalitnění vzdělání, na lepším zdravotnictví, na*

snižování chudoby. “ Je však nutné podotknout, že respondentka měla zřejmě na mysli vliv pomoci rozvojové. V úvodu rozhovoru respondentka sama upozornila na to, že její představa o humanitární pomoci není zcela jasná.

Na základě svých vlastních zkušeností respondenti uváděli, že humanitární pomoc jejich rozhodnutí o emigraci nijak neovlivnila, to je ostatně patrné již z výpovědí v kategorii bezpečnost. O tom, že humanitární pomoc neměla v případě dotázaných respondentů moc, aby je přiměla v jejich zemi původu zůstat, vypovídá i fakt, že všichni dotázaní respondenti do zahraničí odešli. Někteří respondenti se však domnívali, že humanitární pomoc může mít na snížení migrace některých lidí vliv. Uvedli, že na jejich vlastní rozhodnutí sice humanitární pomoc vliv neměla, ale připouštěli, že někteří lidé mohli díky humanitární pomoci ve své rodné zemi zůstat.

Třetí respondent si o důležitosti humanitární pomoci v Súdánu myslí toto: *„Můj názor by se stejně nezměnil, ale je tam spousta lidí, kteří odejít nemůžou, pro ty je ta pomoc velmi důležitá. Ve válečné oblasti není žádná práce. Lidé jsou na pomoci závislí. Mohou jen sedět a čekat na pomoc. Jsou závislí na těchto organizacích.“*

Na otázku, zda může humanitární pomoc přimět lidi k tomu, aby ve své zemi zůstali, odpověděla druhá respondentka takto: *Ano, to je určitě pravda. Je tam mnoho lidí, kteří tu pomoc potřebují. A kdyby ji dostali, tak by Libyi třeba neopustili. V Sýrii by to asi migraci neovlivnilo, protože lidé tam mají spoustu problémů. Ale v Libyi by to tak mohlo fungovat. (...) My bychom odešli stejně, protože jsme odešli kvůli nebezpečí a navíc my jsme netrpěli hladu, žízní, ty základní věci jsme všechny měli. Ale kdyby někteří lidé tu pomoc dostali, především chudí lidé, tak by se možná rozhodli v zemi zůstat. My jsme ale odešli kvůli nebezpečí. V Libyi se bojovalo, lidé umírali každý den. Taky se tam unášeli lidé kvůli penězům. I děti. A někdy také někoho nevrátili, vzali si peníze, ale ty lidi už nikdy nikdo neviděl, zabili je. A unáší se také ženy, proto já bych tam nemohla jít zpátky. A to se tam děje každý den.“*

4.4 Shrnutí výsledků výzkumu mezi uprchlíky

V této podkapitole jsou interpretovaná data shrnuta a je zodpovězeno na předem stanovené výzkumné otázky.

1. Co je podle respondentů humanitární pomoc?

Výzkum přinesl zajímavé zjištění, a to, že většina dotázaných respondentů nevěděla, co si pod pojmem humanitární pomoc představit. Respondenti znali humanitární organizace, které v jejich zemi původu působily, nicméně nevěděli, co přesně humanitární pomoc znamená, co je v tomto pojmu zahrnuto.

2. Jaký druh humanitární pomoci jim byl v zemi zasažené ozbrojeným konfliktem poskytnut?

Dotázaní respondenti měli nejvíce zkušeností s přijímáním materiální a potravinové pomoci. Někteří z respondentů měli rovněž zkušenost s životem v uprchlickém táboře, kde obdrželi vodu, jídlo, přístřeší, hygienické prostředky, zdravotnickou péči a další. Tento druh humanitární pomoci však byl respondentům poskytován až za hranicemi země zasažené konfliktem, nikoliv přímo v jejich zemi původu.

3. Jaké faktory hráli roli v rozhodování respondentů o opuštění země původu?

Rozhodování o migraci je velmi komplexní a zasahuje do něj řada faktorů, níže jsou popsány ty, které byly pro dotázané respondenty nejdůležitější. Přičemž přítomné nebezpečí v zemi původu bylo pro všechny respondenty rozhodujícím faktorem číslo jedna.

➤ Nebezpečí

Výzkum ukázal, že přítomné nebezpečí bylo primárním důvodem, proč dotázaní respondenti ze země zasažené konfliktem utekli. Dotázaní respondenti své země neopustili z důvodu hladu či žízně, ale proto, že se báli o své životy a životy svých blízkých.

➤ Peníze

Finanční prostředky rovněž hrály významnou roli v rozhodování, zda lidé zemi původu opustí. Všichni dotázaní respondenti se shodli totiž na tom, že zemi mohli opustit právě proto, že na cestu měli dostatek finančních prostředků. Rovněž podotkli to, že v zemích zasažených konfliktem zůstává mnoho lidí právě proto, že na útěk nemají finance.

➤ Zaměstnání a vzdělání

Někteří respondenti upozornili také na to, že vedle nebezpečí odešli také proto, že z důvodu války nemohli v jejich zemi původu vykonávat svá původní zaměstnání, jelikož

instituce, kde pracovali, byly zničeny či místa, kde pracovali, byla příliš nebezpečná (škola, kde jedna respondentka ze Sýrie pracovala, byla zničena; na farmách, kde pracoval respondent ze Súdánu, se zabíjeli lidé, atd.). Rovněž školy v zemích zasažených válkou často nefungují a respondenti tak byli motivováni odejít také z důvodu chybějícího či nekvalitního vzdělání pro jejich děti.

➤ **Rodina v cílové zemi migrace**

Přítomnost příbuzných v cílové zemi migrace motivovala některé respondenty k tomu, aby odešli do nějaké konkrétní země. Je nutné zdůraznit, že dotázaní respondenti neodešli ze země kvůli tomu, aby odešli za rodinou, ale kvůli nebezpečí v jejich zemi původu (případě také z dalších důvodů, které jsou zmíněny výše) a jejich rodinné vazby hrály roli pouze ve výběru země, kam odejdou. Tuto motivaci je možné označit jako tzv. *pull* faktor migrace.

4. Jak vnímají uprchlíci, kteří opustili zemi zasaženou ozbrojeným konfliktem, vliv humanitární pomoci na jejich vlastní emigraci?

Výzkum zjistil, že v případě oslovených respondentů, neměla humanitární pomoc na rozhodnutí o opuštění země zasažené konfliktem žádný vliv. Respondenti navíc uváděli i to, že kdyby získali více či více kvalitní humanitární pomoc, stejně by to jejich rozhodnutí o opuštění země původu neovlivnilo. Oslovení respondenti měli totiž naplněné nejzákladnější potřeby (nepotřebovali jídlo, vodu, hygienické prostředky, atd.), proto pro ně bylo prioritou naplnit potřebu bezpečí, která byla v jejich zemích původu narušena.

Nicméně i přes toto zjištění upozorňovali respondenti na to, že humanitární pomoc je nesmírně důležitou pro ty, kteří zemi původu z nejrůznějších důvodů opustit nemohou. Dle respondentů by tito lidé bez humanitární pomoci nepřežili.

Výsledkem tedy je, že humanitární pomoc neovlivnila migraci dotázaných respondentů, ale je nesmírně důležitá pro ty, kteří v zemi zasažené konfliktem zůstali. Z tohoto výsledku však není možné vytvořit obecné pravidlo. Nelze jednoznačně říci, že humanitární pomoc nemá na migraci ze zemí zasažených ozbrojeným konfliktem žádný vliv, jelikož provedený výzkum postrádá názor těch, kteří v těchto zemích zůstali, a které tak mohla teoreticky humanitární pomoc ovlivnit. Tento limit práce byl již diskutován v části Limity diplomové práce.

5 VÝZKUM MEZI EXPERTY

Druhý výzkum této diplomové práce byl proveden mezi experty na humanitární problematiku – humanitárními pracovníky, aby doplnil první výzkum, jehož respondenty byli uprchlíci, kteří opustili země zasažené ozbrojeným konfliktem. Jak již bylo uvedeno dříve, první výše zmíněný výzkum vycházel pouze z rozhovorů s uprchlíky, kteří své země původu zasažené ozbrojeným konfliktem již opustili. Limitem tohoto výzkumu je však to, že nereflektuje názory těch lidí, kteří v místě konfliktu z nejrůznějších důvodů přetrvávají. Provedení výzkumu, který by mapoval názory lidí, kteří v konfliktních zemích stále žijí, nebylo v autorčiných možnostech a provedení takového výzkumu nebylo z bezpečnostního hlediska ani vhodné. Na základě tohoto limitu byl autorkou proveden druhý – doplňující výzkum, který se zaměřuje na názory expertů z praxe – na názory humanitárních pracovníků, kteří operují právě v zemích zasažených ozbrojeným konfliktem. Expertní rozhovory tak slouží jako doplnění chybějícího aspektu pro vytvoření uceleného výzkumu, čímž jsou chybějící názory osob, které v zemích zasaženým konfliktem přetrvávají.

5.1 Formulace problému a výzkumné otázky

K dosažení již několikrát zmíněného cíle diplomové práce, kterým je: **analyzovat a popsat vliv humanitární pomoci na migraci ze zemí zasažených ozbrojeným konfliktem**, tentokrát z pohledu expertů na humanitární problematiku, byly stanoveny čtyři výzkumné otázky, na které se výzkum s experty snaží odpovědět. Těmito výzkumnými otázkami byly:

1. **Jaké druhy humanitární pomoci jsou poskytovány v zemích zasažených ozbrojeným konfliktem?**
2. **Jak vnímají experti vliv humanitární pomoci na emigraci lidí ze zemí zasažených válečným konfliktem?**
 - a. **Může mít dle expertů vliv na snižování emigrace?**
 - b. **Vnímají experti případně také nějaké možné vlivy na zvyšování migrace?**
3. **Jaké faktory vstupují dle expertů do rozhodování lidí o opuštění země zasažené konfliktem?**

4. Může humanitární pomoc pozitivně působit na bezpečnost lidí v zemi zasažené konfliktem?

5.2 Metodologie

Stejně jako v případě prvního výzkumu této práce bylo pro analýzu dat využito metody zakotvené teorie a jejího otevřeného a axiálního kódování.

5.2.1 Popis použité metody pro tvorbu dat

I druhý provedený výzkum byl kvůli povaze zkoumaného jevu a kvůli nutnosti hlubšího porozumění tématu výzkumem kvalitativním. Metodou pro tvorbu dat byl stejně jako u prvního výzkumu polostrukturovaný rozhovor.

Před vstupem do terénu byl stanoven nástin relevantních otázek, na které se rozhovory posléze soustředily. Respondentům však byl dán prostor, aby se soustředili na část tématu, kterou považovali za důležitou. Každý z expertů viděl téma z jiné perspektivy a tomu pak autorka rozhovory přizpůsobila. Předem navržené otázky nebyly pokládány ve striktním pořadí a znění, ale byly upravovány dle situace. Stále však bylo během rozhovorů dbáno na to, aby byly zodpovězeny předem stanovené výzkumné otázky, aby tak mohl být naplněn cíl této diplomové práce.

5.2.2 Výzkumný soubor, vstup do terénu a jeho reflexe

Tento druhý výzkum byl proveden s experty na humanitární problematiku. Tato skupina osob byla vybrána proto, že může posoudit vliv humanitární pomoci na migraci ze své praxe. Provést výzkum s experty nebylo původním záměrem této diplomové práce, po realizaci výzkumu s uprchlíky však vyšlo najevo, že je potřebné získaná data doplnit také o další pohled. Jak již bylo zmíněno v části Limity diplomové práce, nebylo možné provést výzkum s lidmi, kteří v zemi zasažené konfliktem zůstali. Z toho důvodu se autorka práce rozhodla nahradit tento chybějící pohled oslovením expertů – humanitárních pracovníků, kteří mohou věc posoudit na základě svých zkušeností z misí v konfliktem zasažených zemích.

Vybrání byli pouze humanitární pracovníci, kteří mají zkušenost s poskytováním humanitární pomoci v zemích zasažených ozbrojeným konfliktem. Autorka diplomové práce oslovila respondenty v České republice – všichni respondenti jsou českými

humanitárními pracovníky, kteří pracují pro různé neziskové organizace. Rozhovory s respondenty byly uskutečněny v době od září do prosince roku 2018.

Pro výběr respondentů byla zvolena metoda prostého účelového výběru. Byli zvoleni ti respondenti, kteří byli pro výzkum relevantní, měli zkušenost s působením v zemi zasažené konfliktem či v zemi zotavující se z konfliktu, a kteří s provedením rozhovoru souhlasili.

Celkem bylo osloveno 5 expertů, 2 ženy a 3 muži. Se všemi respondenty byl proveden polostrukturovaný rozhovor. V rámci dodržení anonymity zde nejsou uvedena jejich jména.

Respondent č. 1: Prvním respondentem výzkumu s experty byl zkušený humanitární pracovník pracující pro českou nevládní neziskovou organizaci, který dlouhodobě působil a později řídil humanitární mise v Afghánistánu a Mongolsku.

Respondentka č. 2: Druhým respondentem byla začínající humanitární a rozvojová pracovnice, která působí především na misích na Haiti.

Respondent č. 3: Třetím respondentem byl humanitární pracovník, který je v oboru více než 30 let a má zkušenosti jednak z humanitárních akcí v České republice, jednak z misí ze zemí bývalé Jugoslávie, ale z posledních let především z humanitárních akcí na Ukrajině.

Respondentka č. 4: Čtvrtým respondentem byla bývalá humanitární pracovnice, která získala své zkušenosti především z misí z poválečného Kosova. Dnes již tato respondentka nepůsobí více jako humanitární pracovnice, ale vyučuje humanitární práci na univerzitě.

Respondent č. 5: Pátým respondentem byl zkušený humanitární pracovník působící ve významné české neziskové organizaci. Tento respondent má zkušenosti z misí v Sýrii, Afghánistánu, Pákistánu, Turecku, na Ukrajině a v balkánských zemích.

5.2.3 Etické hledisko výzkumu

Dle etických pravidel je pro jakoukoli výzkumnou činnost nutné zajistit, že při ní bude dbáno na ochranu práv všech účastníků (Miovský, 2006). Před zahájením rozhovorů byl od respondentů vyžádán souhlas s anonymním zpracováním dat, jejich analýzou

a publikací pro potřeby této diplomové práce. Zajištění anonymity je součástí ochrany práv účastníků výzkumu (Bugel, Šlechová, 2012). Z tohoto důvodu bylo při analýze dat využíváno jednotného oslovení respondent / respondentka. Při přímých citacích bylo vždy uvedeno, který respondent hovořil – respondenti byli očíslováni podle toho, v jakém pořadí s nimi autorka práce dělala rozhovory. Z důvodu možné identifikace respondentů byly anonymizovány rovněž organizace, pro které dotázaní respondenti pracují. Od expertů byl rovněž vyžádán souhlas s nahráváním rozhovorů, nahrávky a transkripce zůstaly přístupné pouze autorce práce.

5.2.4 Záznam dat a způsob jejich zpracování

Rozhovory byly nahrávány stejně jako u výzkumu s uprchlíky na mobilní telefon. Respondenti byli s touto skutečností srozuměni a udělili autorce souhlas. Nahrané rozhovory byly následně přepsány do doslovných transkripcí, na základě kterých byla data kódována a analyzována.

5.2.5 Metoda analýzy dat a jejich interpretace

Stejně jako v případě prvního výzkumu byly přepsané rozhovory nejdříve znovu prostudovány a byla použita metoda otevřeného kódování. Data byla v rámci tohoto kódování systematizována a seskupena dle podobnosti do větších celků – kategorií. Strauss a Corbin tento proces nazývá kategorizací (Strauss, Corbin, 1999). Následně bylo provedeno také axiální kódování, které je volným pokračováním předchozího otevřeného kódování. V tomto kroku jsou získané kategorie a podkategorie z prvního kódování přeskládány na základě nově nalezených spojitostí. Snahou tohoto kódování je nalézt nová ustálená spojení a nové kategorie, které budou mít stabilní vlastnosti a charakteristiky (Miovský, 2006).

5.3 Interpretace získaných dat

V této podkapitole jsou získaná data (která byla analyzována metodou otevřeného a axiálního kódování) interpretována. Data jsou zde rozdělena do kategorií, které vyšly z provedené analýzy.

➤ **Cíl humanitární pomoci a rozdíl mezi rozvojovou spoluprací a humanitární pomocí**

Z rozhovorů s experty vyšlo najevo, že je velmi důležité specifikovat, co je vlastně cílem humanitární pomoci a jaký je rozdíl mezi pomocí humanitární a rozvojovou. Na základě tvrzení expertů, ale i podle odborné literatury nemá humanitární pomoc za cíl ovlivňovat migraci, což je velmi důležitým poznatkem pro celý výzkum. Z pohledu expertů může mít humanitární pomoc na migraci určitý vliv. Ten může být pozitivní (ve smyslu, že humanitární pomoc může migraci snižovat), ale i negativní (může migraci podporovat). Experti se však během tohoto výzkumu shodli na tom, že pokud humanitární pomoc má na migraci nějaký vliv, pak je tento vliv zpravidla nepřímý. Právě proto, že humanitární pomoc o snižování migrace neusiluje, ale má zcela odlišné cíle.

Čtvrtý respondent rozdíl mezi humanitární pomocí a rozvojovou spoluprací přehledně popsal a poukázal také na odlišnost v cílech těchto dvou druhů pomoci. Tento respondent uvedl: *„Humanitární pomoc poskytneme lidem, kteří utekli z místa bojů do nejbližšího města, nebo kteří v povodni či zemětřesení přišli o střechu nad hlavou, kteří se nakazili nějakou strašlivou chorobou během epidemie nebo kterým hrozí smrt hladem, protože po třech letech sucha nic nevypěstovali a už došly všechny zásoby. Dáme jim trochu jídla, příp. tam kde funguje místní trh i peněz, nebo základní potřeby pro domácnost (deky na zimu, vařič a kastroly do kuchyně, apod.), má jim to stačit na pár měsíců a dáváme jim to proto, aby neumřeli a aby měli čas se zařídit a postavit se na vlastní nohy. Od humanitární pomoci se neočekává, že by cokoliv změnila v širším kontextu, ve kterém se ti lidi nacházejí. Na to pak slouží rozvojová pomoc. V závislosti na potřebách pracujeme na rozvoji toho sektoru, kde to je nejvíc potřeba – zdravotnictví, vzdělávání, infrastruktura, dobré vládnutí, atd. Nicméně v případech komplexní či vleklé krize je ta realita taková, že potřeby jsou úplně všude a nefunguje nic. V těchto případech se může pomoc rozprostřít mezi všechny sektory, ale pak už nebude moc účinná, nebo to množství prostředků bude hrozně omezené, nebo se zaměříme na pár klíčových sektorů, ale je třeba mít na paměti, že všechno souvisí se vším (skvěle vybavená klinika bude na nic bez kvalifikovaných doktorů apod.). Zkrátka poskytování rozvojové pomoci a snaha o rozvoj a pozitivní změnu v širším kontextu je nesmírně složitou záležitostí.“*

Při dotázání pátého respondenta na jeho názor na vliv humanitární pomoci na migraci, byla jeho první reakcí právě připomínka toho, že humanitární pomoc má zcela odlišný cíl. Vyjádřil se tak, že cílem humanitární pomoci není zastavit či snížit migraci. Cílem humanitární pomoci je dle tohoto respondenta zmírnit utrpení lidí. Uvedl však, že humanitární pomoc může pozitivně působit na příčiny, kvůli kterým lidé ze zemí s ozbrojeným konfliktem odcházejí, nepřímo tak tedy může mít na migraci vliv.

Třetí respondent během rozhovoru rovněž došel k tomu, že humanitární pomoc nemá za cíl ovlivňovat nebo snižovat migraci ze zemí zasažených konfliktem. Uvedl: *Cílem humanitární pomoci je v podstatě záchrana životů a zachování lidské důstojnosti, o nic jiného nejde. To je klasická definice, které bychom se měli držet. A pokud se bavíme o zlepšování socio-ekonomických podmínek, tak se bavíme o pomoci rozvojové. Žádná podpora či zamezování migrace, o to humanitární pomoci vůbec nejde.*“

➤ **Humanitární pomoc poskytovaná v zemích zasažených konfliktem**

Z důvodu probíhajícího konfliktu a přítomného nebezpečí v zemi zasažené konfliktem jsou možnosti pomoci humanitárních organizací omezené. Mnohdy je strategií humanitárních organizací najímat lokální zaměstnance, kteří lépe znají tamní podmínky a mohou se tak lépe orientovat v nepřehledném konfliktu. Lokální zaměstnanci mají rovněž nezbytné kontakty a vazby na společnost, a dokážou tak lépe identifikovat nejpotřebnější skupinu lidí, kteří se pak stanou příjemci pomoci.

V některých případech však nemají humanitární organizace téměř žádný přístup do země, a je tak tedy velmi obtížné jakoukoli humanitární pomoc vůbec poskytovat. Mnohdy se humanitární organizace mohou stát rovněž cílem útoků a humanitární pracovníci jsou vystaveni velkému riziku únosů, násilí či vražd. Proto musí humanitární organizace vždy velmi dobře zvážit, zda jim bezpečnostní riziko ještě dovolí v zemi konfliktu působit. Z tohoto důvodu se autorka práce dotázaných expertů ptala rovněž na to, jaký druh humanitární pomoci je v zemích zasažených konfliktem vlastně možné poskytovat.

Čtvrtá respondentka v samotném úvodu rozhovoru uvedla toto: *„Humanitární pracovníci málokdy působí ve válečném konfliktu, většinou působí až na jeho konci, anebo působí zvenku, málokdy mohou působit přímo ve válečném konfliktu. Působí také třeba z jiné části země, ne však přímo v místě, kde konflikt probíhá. Přímě v konfliktu je hrozně*

těžké něco dělat, ale na jeho konci, nebo ve fázi, kdy přijde únava z toho konfliktu, tam už se určité nástroje dají využít. “

Respondentka má zkušenosti především z mise v Kosovu, kde začala s dalšími humanitárními pracovníky působit ve fázi stabilizace konfliktu. Spolu se svými kolegy pracovali především na projektu obnovy obydlí. Mimo to v zemi distribuovali také potravinovou, finanční a materiální pomoc. V neposlední řadě v zemi po konci konfliktu vybudovali také dům sociálních služeb, kde se lidé mimo jiné mohli učit angličtinu, která se posléze stala společným dorozumívacím jazykem mezi Srby a Albánci. Respondentka však také specifikovala, které z činností byly humanitární pomocí v pravém slova smyslu. Uvedla: *„Všechny naše činnosti ale nespadaly pod humanitární pomoc. Humanitární pomocí byla ta fáze počáteční obnovy, kdy jsme pracovali na obnově obydlí. Ta přímá nutná následná pomoc, v té době lidé ještě bydleli ve stanech. Ty všechny činnosti potom byly už spíše následnou pomocí. V Kosovu jsme začali působit asi přibližně tři měsíce od stabilizace konfliktu, v době, kdy se do země začali vracet albánští uprchlíci. Tito uprchlíci byli všichni registrovaní a všichni se chtěli vrátit domů a od začátku se s nimi tak pracovalo, že se prostě vrátí. Že to je opravdu jenom ta dočasná pomoc. Tehdy se tomu říkalo dočasné útočiště. Je škoda, že se toto nepodařilo podchytit v případě syrských uprchlíků.“*

Respondentka tak došla na další velmi důležité téma týkající se dočasného útočiště. Zdůraznila, že humanitární pomoc by měla usilovat o to, aby se lidé zasažení konfliktem mohli po jeho konci co nejrychleji vrátit domů. Pomoc by měla být podle respondentky poskytována co nejblíže od původních domovů zasažených osob, aby mohli mít tito lidé stále vazby na členy své rodiny, kteří z nejrůznějších důvodů odejít nemohli. Respondentka upozornila také na to, že většina uprchlíků se do své země původu vrátit chce, nemělo by tedy s nimi být zacházeno, jakoby se do cizí země přestěhovali napořád, ale měly by být naopak podporovány jejich vazby na původní bydliště.

I ostatní respondenti uvedli příklady humanitární pomoci, kterou v zemi zasažené konfliktem poskytovali. Mimo potravinové, materiální a finanční pomoci a vedle pomoci s obnovou obydlí pracovali dotázaní humanitární pracovníci také na projektech týkajících se vzdělávání dětí v uprchlických táborech či v místech, kam se navraceli uprchlíci po konci konfliktu.

➤ **Vliv humanitární pomoci na migraci: komplexnost tématu a působení nejen *push*, ale také *pull* faktorů**

Téma vlivu humanitární pomoci na migraci je nesmírně složité, jelikož do rozhodování lidí, zda zemi v konfliktu opustí či nikoliv, vstupuje nespočet možných faktorů. Experti se shodli na tom, že humanitární pomoc může mít vliv jen na část z těchto faktorů. Pokud některé faktory ovlivnit může, tak potom pouze tzv. *push* faktory migrace – tzn., že humanitární pomoc může působit na faktory, které lidi vedou k tomu, aby zemi v konfliktu opustili (hlad, nebezpečí, zničená přístřeší...), nikoliv však na tzv. *pull* faktory – tzn. ty důvody, které lidi motivují, aby odešli do nějaké cizí země (možnost nalezení bezpečnějšího místa pro život, lepší životní úroveň v cizí zemi, možnost získání mezinárodní ochrany...).

Na komplexnost tématu a nespočet faktorů, které na rozhodnutí o opuštění země působí, upozornil i čtvrtý respondent. Uvedl: „*Humanitární pomoc může lidem pomoci na pár měsíců, ale asi to úplně neovlivní jejich celkové rozhodnutí o tom, jestli opustí zemi. To je natolik komplexní a vstupuje do toho tolik faktorů, že bych si vůbec nedělal iluze, že humanitární pomoc v tom hraje nějakou roli. Mnohem podstatnější budou celkové okolnosti, za kterých ti lidé utíkají, s těmi může trochu něco udělat účinná rozvojová pomoc.*“

Rovněž pátý respondent podotkl, že humanitární organizace mohou skrze humanitární pomoc ovlivnit a zmírnit *push* faktory migrace, ale nemohou ovlivnit *pull* faktory. Respondent tak poukázal na to, že vliv humanitární pomoci na migraci je do značné míry omezený a nedá se jednoznačně říct, že by humanitární pomoc mohla migraci snižovat.

I čtvrtá respondentka upozorňuje na to, že faktorů, které migraci ovlivňují, je nespočet. V případě konfliktů musí mnoho lidí zemi opustit mimo jiné z důvodu možných odplat a mest. Vzájemné špatné vztahy mezi znepřátelenými etniky či komunitami patří mezi *push* faktory, které lidi k migraci motivují. Naopak mezi *pull* faktory mohou podle čtvrté respondentky patřit (často klamné) představy o bohatství a lepší budoucnosti v nové cílové zemi.

Dle čtvrté respondentky je také rozhodující, zda lidé žijí na vesnici či ve městě. Náзором respondentky je, že k migraci jsou v případě konfliktu více nuceni lidé z měst,

kterí jsou závislí na službách, na svých zaměstnáních, na dodávkách potravin, vody a energií, které bývají v době konfliktu velmi často přerušeny. Kdežto lidé z vesnic jsou více autonomní a mnoho potřebného si dokážou zajistit sami. Avšak mnoho lidí je dle respondentky také motivováno ve své zemi původu zůstat, především z důvodu, aby mohli dále žít ve svém vlastním domě, v zemi, která je jim vlastní, kterou znají, jejíž kultura je jim blízká, a jejíž jazyk ovládají. A někteří, i kdyby sebevíc chtěli, do jiného místa odejít nemohou – lidé nemohoucí, staří, lidé s postižením a samozřejmě také ti, kteří se o tyto lidi starají.

Druhá respondentka se zamýšlela nad tím, jak jednoduché či složité je migrovat z Haiti. Zmínila: „*Určitě nemohou migrovat všichni, musí na to sehnat peníze, což není lehké. Pokud mají příbuzné někde v zahraničí, tak je pravděpodobnost jejich emigrace vyšší.*“ Tato respondentka tak uvedla, že rodinné vazby v zahraničí mohou být jedním z tzv. *pull* faktorů. Pokud však lidé nemají dostatek finančních prostředků, do cizí země stejně odejít nemohou. Vlivu peněz na rozhodnutí o migraci se blíže věnuje následující kapitole.

➤ **Vliv peněz**

V průběhu rozhovorů s experty byl odhalen další důležitý faktor, který může mít na migraci ze zemí zasažených konfliktem zásadní vliv, a tím jsou finance a finanční zabezpečení lidí. Jen těžko může ze země utéct někdo, kdo na emigraci nemá dostatek finančních prostředků. Cesta za hranice bývá mnohdy nákladná, o to víc pak v případech, kdy uprchlíci využívají služeb nejrůznějších převaděčů. Takovou cestu do jiné země si rozhodně nemůže dovolit každý, kdo v zemi zasažené konfliktem žije. Peníze jsou tedy zásadním faktorem, který do rozhodování o emigraci ze země vstupuje, na což upozorňovali také samotní uprchlíci, se kterými byl proveden první výzkum této diplomové práce.

Je také evidentní, že potřeby jsou jiné u lidí, kteří si nemohou dovolit základní potraviny či vodu a jiné u lidí, kteří jsou dobře finančně zabezpečeni. Jak je psáno již v teoretické části práce, dle Maslowovy pyramidy potřeb jsou primárními potřebami potřeby fyziologické, tedy potřeby vody, jídla, spánku, atd. Až na druhém stupni pak stojí potřeba bezpečí. Je z toho tak patrné, že ty osoby, které nemají problém s naplňováním základních fyziologických potřeb, jsou více zaměřeni na potřebu bezpečí.

K tomuto tématu se vyjádřila i čtvrtá respondentka: „U lidí, kteří mají na útěk finanční prostředky, ta potřeba bezpečí nad materiální potřebou převládá. Protože tito lidé jsou na tom vlastně materiálně dobře. V případě konfliktů ale ta distribuce materiálu a potravin příliš nefunguje, takže to není tak, že by se dostala jen k těm nejchudším a nejpotřebnějším. I lidé, kteří mají třeba hodně peněz, nemusejí mít přístup k potravinám. Nicméně kdo může, tak uteče. A pro ty, kteří musí zůstat, je humanitární pomoc nesmírně důležitá.“

Respondentka č. 2 se k otázce finančního zabezpečení dostala v rámci diskuse o tom, zda humanitární pomoc může migraci nějakým způsobem ovlivňovat, uvedla: „Je to sporné, v obou případech, když je do těch zemí v konfliktu dodávána humanitární pomoc, i v případě když není, tak ti nejchudší lidé stejně nebudou mít peníze na to, aby emigrovali. Tak jako tak ale humanitární pomoc stabilizuje, protože té pomoci se jim dostane v jejich státě, takže ji nemusí hledat jinde. (...) Samozřejmě, že se stává, že někdo obdrží humanitární pomoc a i přesto chce emigrovat. V tom případě jde pak zřejmě o tu bezpečnost. Když člověk má materiální věci, tak potřeba bezpečí převáží. Tento člověk má možnost volby, ale ti chudí ji nemají, takže musí zůstat. Ale stejně si myslím si, že i ten člověk, který má možnost volby, tak když dostane humanitární pomoc – vodu, jídlo, materiální pomoc, tak ho to spíš může ujistit, že v té své zemi může zůstat, že základní potřeby má a bude o něj postaráno. Protože kdyby je nedostal vůbec a měl by dostatek peněz, tak by emigroval.“ Tato respondentka se tedy domnívá, že finanční zabezpečení může migraci majetnějšími lidmi umožnit, ale současně si myslí, že poskytnutá humanitární pomoc může migraci této skupiny lidí snížit.

➤ **Bezpečnost lidí jako priorita**

Z výpovědí uprchlíků – respondentů prvního výzkumu této diplomové práce vyšlo najevo, že největší prioritou většiny lidí, kteří jsou zasaženi konfliktem, je bezpečnost. Na základě toho byli dotázáni experti vyzváni, aby popřemýšleli o vlivu bezpečnostní situace na migraci lidí ze zemí zasažených konfliktem.

Poslední respondentka k tématu bezpečnosti došla během rozhovoru sama od sebe, uvedla: „Myslím si, že od bodu, kdy lidé začnou mít strach, tak je tam ta humanitární pomoc neudrží, v té zemi v konfliktu. Tyto lidi často nežene hlad, je žene to nebezpečí. To znamená, že pocit bezpečí se humanitární pomocí nedá nahradit. Tam existuje nějaká

hranice, když už se člověk cítí natolik v nebezpečí, že se rozhodne utéct, každý tu hranici má navíc někde jinde.“

Respondentka však také dodala, že i přes případné nebezpečí, řada lidí zemi opustit nemůže. Jednak lidé nemohoucí, lidé s postižením či staří lidé, ale i ti, kteří o ně pečují. K tomu dodala: *Představte si taky, že tam je třeba někdo, kdo tam má například umírající babičku. Tak ten člověk je vyloženě závislý na humanitární pomoci, protože ten tu svou babičku neopustí. A takových lidí je hodně, kteří mají doma někoho, s kým prostě nemůžou odejít. Ať už je bezpečnostní situace jakákoliv. Takže ti humanitární pomoc určitě potřebují.*“

➤ **Zvýšení bezpečnosti skrze humanitární pomoc**

Poté, co z výzkumu vyšlo najevo, že jednou z největších priorit je pro lidi zasažené konfliktem jejich bezpečí, a že bezpečnost je také jedním z nejdůležitějších faktorů v procesu rozhodování, zda lidé v zemi v konfliktu zůstanou či nikoliv, byli experti dotázáni také na to, zda se dá skrze humanitární pomoc bezpečnost lidí nějakým způsobem zvýšit.

Pátý respondent se k tomu vyjádřil takto: *„Humanitární pomoc působí na bezpečnost lidí dvěma způsoby, zaprvé pasivně – tím, že se snažíme minimalizovat rizika, která mohou být s pomocí spojena, například distribuce musí probíhat vždy v bezpečných místech a vhodných časech. Třeba v Sýrii jsme pomoc poskytovali vždy v hodiny, kdy bylo deklarováno, že se nebombarduje, protože jindy je jakékoliv větší shromáždění lidí velmi snadným terčem. A za druhé aktivně, a to skrze tzv. advocacy, kdy se humanitární organizace zasazují o vznik humanitárních a bezpečných zón, aby lidé měli prostor, kam mohou utéct, kde budou v bezpečí. Tady jde už o vysokou politiku, kdy humanitární organizace vyjednávají s vládami i armádami různých zemí.*“

I další respondenti zastávali podobný názor. Například čtvrtá respondentka uvedla: *„Dnes už nemluvíme jen o humanitární práci, ale o Protection and Humanitarian Aid, to je dnes velké téma. Lidem se dá pomoci tak, že jim bude zajištěno bezpečí také v období samotného konfliktu. Jde stále o humanitární pomoc, ale není to ta pomoc materiální. Humanitární pracovníci na zvýšení bezpečnosti moc pracovat nemůžou, protože nemají zbraně. Ale mohou poskytovat tu pomoc tak, aby se ti lidé cítili bezpečně, a taky mohou bezpečnost pozitivně ovlivňovat tím, že budou diskutovat s těmi lidmi, kteří*

ten konflikt mohou nějakým způsobem ovlivnit. To je však už na mezinárodní úrovni, tzv. advocacy. A tu dělají třeba i humanitární organizace. Ale jak poskytovat tu ochranu fyzicky, to se liší místo od místa. Je nezbytné nevystavovat ty lidi nebezpečí, poskytovat tu humanitární pomoc v místech, která jsou co nejbezpečnější. Zřídit v těchto místech například přístřeší, nebo zřídit tábory blízko za hranicemi země, aby ti lidé mohli zůstat v kontaktu se svými rodinami. Tohle je dle mého názoru ta protection v humanitárním smyslu.“

Třetí respondent měl názor lehce odlišný, domnívá se, že není cílem humanitární práce pracovat na zvýšení bezpečí lidí zasažených konfliktem. Jako ostatní respondenti si však rovněž myslí, že humanitární pomoc musí být poskytována tak, aby neohrozila bezpečnost jejich příjemců. Na otázku, zda může humanitární práce zvyšovat bezpečnost lidí v místě konfliktu, respondent odpověděl: *„Potravinovou bezpečnost, to ano... Taky, když je poskytována humanitární pomoc, tak se to ty organizace snaží dělat bezpečně – pravděpodobně nevystavíte uprchlický tábor na minovém poli, ale postavíte ho na bezpečném místě, taky nebudete lidem dávat kontaminovanou vodu... Ale humanitární pomocí nezajistíte to, že kulky začnou lítat po elipsoidní dráze, takže pokud se válčící strany rozhodnou, že zabijí civilisty, tak žádná humanitární pomoc ty civilisty nezachrání. Dle mezinárodního humanitárního práva se mají odlišovat combatants od noncombatants, takže civilisté by měli být teoreticky chráněni. Humanitární organizace se snaží těm noncombatants pomoci, ale nemají za cíl z combatants udělat noncombatants, to podle mě nejde. Vše ostatní, mimo zajištění té potravinové bezpečnosti, není mandátem neziskových organizací. Ten mandát je jasně vymezený, organizace většinou působí v zemi konfliktu až po souhlasu oficiálních představitelů a striktně se toho mandátu drží. Ve chvíli kdy poruší udělený mandát (udělený většinou skrze OSN), tak pak tam už ta organizace nemá co dělat, případně musí deklarovat, že už neposkytuje humanitární pomoc. Myslím si, že ano, přispívá k bezpečí, ale k bezpečí v zajištění základních potřeb. Nesmí se do toho plést politika a osobní názory, tím bychom se jen vzdalovali a odporovali humanitárním principům.“*

Jak uvádí i teorie, konkrétně autoři Bonwick a Slim (2005) v knize Protection - ALNAP Guides for Humanitarian Agencies, humanitární organizace jsou jen zřídka kdy v pozici, aby mohli někoho přímo ochránit před násilnými činy, teroristickými aktivitami, vysídlením či vyvlastněním, které způsobují tolik utrpení a strádání obětem válek

a katastrof. Výsledkem toho je, že pracovníci humanitárních organizací se mnohdy cítí jen jako bezmocní přihlížející krutosti války a bezpečnost lidí nemohou přímo ovlivnit. Zaměřují se však alespoň na nepřímé aktivity vedoucí k ochraně obětí (poskytování pomoci na bezpečných místech, vytváření bezpečných zón, snaha o ovlivnění autorit, které mají moc zastavit či zmírnit konflikt, atd.), které vykonávají jako dodatek ke své primární úloze – k záchraně lidských životů a jejich důstojnosti.

➤ **Tvrzení politiků, že humanitární pomocí se dá zastavit migrace**

Jelikož se tato diplomová práce snaží zjistit odpověď na otázku, zda je pravdivé tvrzení mnoha politiků, že poskytnutím humanitární pomoci může být zastavena migrace, považovala autorka za důležité, zeptat se na názor na toto tvrzení také expertů na humanitární problematiku.

Třetí respondent se vyjádřil k motivům, které stojí za tímto častým názorem politiků takto: *„Myslím si, že ti politici opakují jen něco, co neziskové organizace dělaly desítky let, o čem to je, a jaký vedlejší produkt toho je, že stabilizujete situaci, že válčící strany se vyčerpají, nebo že se domluví na míru, neziskové organizace zachrání nespočet lidí, pomáhá se v místě konfliktu, nepomáhá se odtud. Můžete odtud pomáhat tak, že pošlete letadla s humanitární pomocí, kterou na místě někdo rozdává, ale proč organizace pomáhají na místě? Protože není v jejich zájmu, ani v zájmu konfliktem zasažených lidí, aby se lidé museli za pomoci stěhovat. Ty lidé se někde narodili a někde jsou doma. (...) jestli politik řekne, pojďme pomáhat lidem v místě konfliktu, tak si myslím, že on hraje tu politickou kartu, že to udělá pro to, aby ti lidé nepřišli někam, kam nechce, aby přišli. Vzpomínám si, že byla i migrační politika v tom smyslu, pojďme, nabídněme jim místo u nás (a to nejen z důvodu altruismu a pomoci), ale i proto, že jsem potřeboval kvalifikovanou/nekvalifikovanou sílu. Otázka je, co tím politik myslí, a čím cíle tím sleduje, jestli je to opravdu tak, že chce lidem pomoci (vezmu je z konfliktu – to je pak otázka Ženevských konvencí a udělení azylu), ale taky když si přečtete zákon o azylu, tak ve chvíli kdy pomine důvod k udělení azylu, tak azyl může být odebrán, to že není odebrán je věc jiná, ale z povahy té věci, by ti lidé měli mít azyl odebráný, aby se vrátili tam, odkud přišli, a to není pejorativní. Protože pokud to tak neuděláte, tak se ztrácí smysl hranic, národního uvědomění, kultur a to je ten problém dnešních let...“*

Další respondenti se shodují na tom, že tento argument politiků je velmi obecný a nereflexuje vůbec komplexnost problematiky, že je často vyřčen pouze proto, aby byla uklidněna společnost, která se bojí, že k nim do země přijdou tisíce uprchlíků.

K tvrzení se vyjádřil i první respondent: „*V případě Afghánistánu, jsou podle mě ty push faktory dost vzdálené tomu, co může rozvojová natož humanitární pomoc účinně postihnout, v Afghánistánu jde totiž především o bezpečnost. Takže podle mě je to argument spíše lichý, ale dobře se poslouchá.*“

➤ **Pozitivní vliv humanitární pomoci na migraci (ve smyslu snížení emigrace) ze zemí zasažených konfliktem**

Dotázaní experti se shodovali na tom, že humanitární pomoc může migraci ovlivňovat, vždy však upozorňovali na to, že pokud se tak děje, tak jde o vliv nepřímý, jelikož snaha o jakékoliv ovlivnění migrace není cílem humanitární pomoci. Experti připouštěli obě dvě možnosti, jednak že humanitární pomoc může mít částečný vliv na snižování emigrace ze země, ale také že může v určitých případech migraci podpořit. Tato kategorie se věnuje první z možností – vlivu humanitární pomoci na snižování emigrace.

K tématu možného vlivu humanitární pomoci na snížení migrace se vyjádřil vedle ostatních také třetí respondent. Na otázku, zda může mít poskytnutá humanitární pomoc pozitivní vliv na migraci ze země zasažené konfliktem, odpověděl: „*Určitě ne primární, ale sekundární. Tím, že těm lidem dám najíst, tak je nenapadne jít hledat jídlo do sousední země nebo do Evropy. Neposkytneme-li tam pomoc, tak ti lidé, pokud začnou umírat, tak je nic neudrží a pak je jedno, jestli zemřou na místě, nebo se pokusí o proražení hranic a budou hledat jídlo, kde se dá, začnou rabovat, zabíjet, atd. Takže spíš bych se klonil k tomu, že humanitární pomoc předchází migraci, než že bych řekl, že ji podporuje. Jestliže říkáme, že humanitární pomoc má zachraňovat životy, pak mi přijde logické, že spíš předchází migraci. Větší možnost vlivu na migraci má ale pomoc rozvojová, u té humanitární je to spíše sekundárním efektem. Rozvojová pomoc pracuje na zlepšení podmínek uvnitř země, jde o rozvoj pracovního trhu, služeb, v rámci rozvojové pomoci jsou také poskytovány mikrokredity, atd. Tyto projekty mohou mít na snížení migrace daleko větší vliv.*“

Rovněž druhá respondentka si myslí, že humanitární pomoc může situaci stabilizovat a emigraci ze země snižovat., uvedla: „*Chudí lidé nemají tu možnost odejít,*

nemají na to prostředky a tak musí zůstat – nemají možnost volby, ale myslím si, že i ten člověk, který možnost volby má, tak když dostane humanitární pomoc (vodu, jídlo a další), tak spíše ho to může ujistit v tom, že v té své zemi může zůstat, že základní potřeby má a bude o něj postaráno, protože kdyby je nedostal vůbec, tak by emigroval...“

➤ **Negativní vliv humanitární pomoci na migraci ze zemí zasažených konfliktem**

Jak již bylo zmíněno, humanitární pomoc může mít v určitých případech na migraci také opačný vliv – ve smyslu neúmyslného podpoření emigrace ze země. K tomu může dojít v situaci, kdy je humanitární pomoc zneužita a získané peníze jsou použity buď přímo na uskutečnění emigrace, nebo na nákup zbraní či posílení bojujících stran, což vede k prodloužení a k zintenzivnění konfliktu, a to potom k dalším útekům ohrožených lidí ze země. Je nutné zdůraznit, že to není chybou humanitární pomoci, ale tím, že je zneužita. Humanitární organizace usilují o to, aby se možnosti zneužití minimalizovaly, a dle toho také druhy poskytované pomoci upravují. Emigrace může být podpořena také v případě, že je humanitární pomoc poskytována na migračních trasách ze země zasažené konfliktem a vznikne tzv. humanitární koridor (migrační trasa, na které vznikla místa, kde je poskytována potravinová a materiální pomoc), díky kterému se lidé nebojí zemi opustit, jelikož ví, že o ně bude po cestě postaráno.

I čtvrtá respondentka připouští možnost, že humanitární pomoc může působit i tak, že migraci podpoří. K negativnímu vlivu humanitární pomoci obecně uvedla toto: *„Humanitární pomoc může ale také na druhou stranu migraci podpořit. Například tím, jak vznikne ten humanitární koridor, on na jedné straně chrání lidskou důstojnost, ti lidé na cestě díky tomu neumřou hladem, žízní nebo třeba zimou, ale zároveň tato místa, kde je rozdávána ta humanitární pomoc, je potřeba velmi dobře volit. Jednak kvůli bezpečnosti uprchlíků a jednak proto, že pak vznikají ty tzv. koridory a pokud se to stane třeba v Africe, tak často pak lidé jdou do těch míst, kde se rozdává to jídlo a už se nevrátí. Vlastně migrují za tím jídlem. V Etiopii na těch distribučních místech poté vznikla nová města, tam kam se vozila ta humanitární pomoc. Když jsou lidé hladoví, tak jdou. A to tu migraci může ovlivnit.“*

Autorka následně poprosila respondentku, aby se zaměřila přímo na vliv humanitární pomoci v zemích zasažených konfliktem. K tomu uvedla toto: *„Humanitární pomoc může mít negativní dopady, a to tehdy, když se dělá špatně. Je nezbytné usilovat*

o pravidlo DO NO HARM (kniha Mary Anderson, ve volném překladu – „aby pomoc neškodila“, pozn. autorky). *Stejná věc může lidi jak rozdělovat, tak spojovat. Děti mohou například spojovat jednotlivá etnika, čemuž tak bylo i v případě toho Kosova, kdy se mladí Albánci učili srbsky a ten jazyk je vlastně spojoval (...). Péče o děti určitě stabilizuje tu společnost, protože když lidi mají postaráno o děti, a to platí v jakémkoliv konfliktu, tak ti dospělí pak mají čas na práci, například na obnovu domů po konfliktech. Proto mnoho organizací zakládá třeba školičky v táborech (...). Ale i právě to, že organizace pomáhají hlídat děti, tak umožní lidem, aby obnovovali své domy, ale zároveň tím mohou pomoci tomu, aby chlapi bojovali a ženy jim nosily zbraně a jídlo. Člověk v tomto musí být strašně opatrný. Jedna věc tak působí dvěma směry. A neexistuje stejný recept na dva různé konflikty. Každý konflikt je úplně jiný. Celkově je pomoc v konfliktech bohužel velmi lehce zneužitelná, velmi často je pomoc rozprodána a použita na nákup zbraní. Humanitární pomoc tak může dokonce přispívat k tomu, že se ten konflikt prodlužuje.“*

K možnému podpůrnému vlivu na migraci se vyjádřila také druhá respondentka, která však svou úvahu zakládala spíše na rozvojové pomoci, pro doplnění a porovnání s humanitární pomocí jsou zde uvedena její slova: *„Děje se to hodně často, pozoruji to zejména u projektu Adopce na dálku. Po roce přijedu na Hati, sponzorujeme zrovna 7 dětí a partneři řeknou, že se odstěhovali-emigrovali se svými rodinami. V poslední době hodně migrují do Latinské Ameriky, zejména do Chile. Součástí projektu byli i vysokoškoláci a u nich nebylo úplně jasné, na co peníze používají, protože dva z nich taktéž emigrovali, takže na základě této zkušenosti jsme projekt omezili pouze na základní a středoškolské vzdělání, které je navázáno na konkrétní školy, kde máme partnery. Protože když ty děti jdou na vysokou školu, tak už se spíše rozprchnou do jiných zemí a je těžké je kontrolovat nějakou další osobou. Dříve dostávaly peníze na studium, ale místo toho, aby je na to použily, tak si koupily letenku a emigrovaly.“*

5.4 Shrnutí výsledků výzkumu mezi experty

V této podkapitole budou shrnuty výsledky výzkumu mezi experty a bude zodpovězeno na předem položené výzkumné otázky. Pro tento výzkum byly předem stanoveny tyto výzkumné otázky:

- 1. Jaké druhy humanitární pomoci jsou poskytovány v zemích zasažených ozbrojeným konfliktem?**

2. **Jak vnímají experti vliv humanitární pomoci na emigraci lidí ze zemí zasažených válečným konfliktem?**
 - a. **Může mít dle expertů vliv na snižování emigrace?**
 - b. **Vnímají experti případně také nějaké možné vlivy na zvyšování emigrace?**
3. **Jaké faktory vstupují dle expertů do rozhodování lidí o opuštění země zasažené konfliktem?**
4. **Může humanitární pomoc pozitivně působit na bezpečnost lidí v zemi zasažené konfliktem?**

První stanovenou výzkumnou otázkou bylo: **Jaké druhy humanitární pomoci jsou poskytovány v zemích zasažených ozbrojeným konfliktem?** Dotázaní experti uvedli, že během ozbrojených konfliktů bývá poskytována především potravinová a materiální pomoc, mimo to humanitární organizace pomáhají také s obnovou obydlí, pečují o děti a další zranitelné skupiny obyvatel, a v případě nutnosti přesunu obyvatel z důvodu bezpečnosti se starají o výstavbu a chod uprchlických táborů. V uprchlických táborech zabezpečují vodu, jídlo, sanitaci, zdravotní péči, vzdělávání a další.

Druhá výzkumná otázka se soustředila na to: **Jak vnímají experti vliv humanitární pomoci na emigraci lidí ze zemí zasažených válečným konfliktem?** Z výzkumu vyšlo najevo, že humanitární pracovníci připouštějí, že humanitární pomoc může mít na migraci ze země zasažené konfliktem vliv (ať už pozitivní – ve smyslu zmírnění migrace, či negativní – ve smyslu podpoření migrace ze země), nicméně všichni dotázaní experti se shodli na tom, že snižování migrace není cílem humanitární pomoci. Pokud má tedy humanitární pomoc na migraci vliv, vždy jde o vliv nepřímý. Experti navíc upozornili na to, čemu se již věnovala teoretická část této diplomové práce, a to, že snaha o ovlivnění dění v zemi zasažené konfliktem by byla proti principům humanitární pomoci. Právě princip neutrality a nestrannosti dělá humanitární práci jedinečnou, a mnohdy jen za předpokladu dodržování těchto principů je humanitárním organizacím umožněn vstup do dané země. Z toho důvodu se humanitární práce přímo straní jakýmkoli politickým cílům. Dle expertů může migraci ze země zasažené konfliktem více než poskytnutá humanitární pomoc ovlivnit až následná pomoc rozvojová. Ta se může oproti humanitární pomoci více zapojit do hlubších strukturálních změn v dané zemi a mít tak i větší vliv na

snížení emigrace v případě, že se rozvojové pomoci podaří zlepšit životní podmínky lidí v dané zemi. Humanitární pomoc může zachránit mnoho lidských životů, může lidem pomoci žít v konfliktu důstojně, není však v jejich silách (jak již bylo řečeno, není to ani jejím cílem), aby ovlivňovala dlouhodobější životní podmínky v dané zemi. Migrace je navíc velmi složitým fenoménem a do rozhodování lidí o emigraci vstupuje obrovské množství faktorů. Nenaplnění základních potřeb (potřeba jídla, pití, spánku a další), které může humanitární pomoc alespoň částečně pomoci naplnit, je jen jedním z mnoha rozhodujících faktorů a na ostatní faktory nemá humanitární pomoc vliv. Názor dotázaných expertů byl tedy takový, že humanitární pomoc může migraci nepřímo ovlivňovat, její vliv na rozhodnutí lidí o opuštění země konfliktu je však velmi omezený.

Druhá výzkumná otázka byla dále rozdělena na dvě dílčí podotázky. První z podotázek byla: **Může mít dle expertů humanitární pomoc vliv na snižování emigrace?** Dotázaní odborníci – zkušení humanitární pracovníci věřili tomu, že poskytnutá pomoc může v určitých případech migraci snižovat, a to díky tomu, že lidem pomůže naplnit jejich základní potřeby (tím, že zajistí pitnou vodu, jídlo, přístřeší, atd.) a lidé tak nebudou mít potřebu opouštět svá bydliště z důvodu strádání v těchto potřebách. Lidé však země zasažené konfliktem opouštějí velmi často spíše z důvodu nebezpečí, než z důvodu nedostatku jídla a pití (nebo kvůli kombinaci obojího). Proto, i přesto, že lidé obdrží humanitární pomoc, mohou chtít stále ze země utéct. V tomto je vliv humanitární pomoci značně omezený. Částečně však i humanitární pomoc může pomoci zvyšovat bezpečnost konfliktem zasažených lidí, toto téma však bude blíže rozebráno ve shrnutí čtvrté výzkumné otázky.

Druhá podotázka se dotazovala na toto: **Vnímají experti případně také nějaké možné vlivy na zvyšování emigrace?** Humanitární pomoc může na migraci působit i opačně, tím že může migraci nepřímo podpořit. I tuto možnost dotázaní experti připustili. A to především v případech, kdy je humanitární pomoc zneužita. Možností zneužití existuje mnoho, humanitární pomoc bývá například přeprodávána a utržené peníze mohou být použity právě na emigraci některých lidí ze země, v horším případě také na nákup dalších zbraní a munice, díky čemuž může být konflikt zintenzivněn či prodloužen a to může mít za následek další ohrožené lidi, kteří mohou chtít ze země utéct. Humanitární pomoc se také může, na místo do rukou nejvíce potřebných, dostat do rukou bojujících stran, které z pomoci profitují. To může mít opět za následek zintenzivnění bojů či

prodloužení konfliktu, a tím i zvýšení motivace nebezpečím ohrožených lidí k odchodu ze země. O možnostech zneužití pomoci mluvila také teoretická část práce (v rámci tohoto tématu byla citována především kniha M. B. Andersonové z roku 1999 – *Do No Harm*).

Někteří z dotázaných odborníků viděli souvislost mezi poskytováním humanitární pomoci a zvyšováním migrace ze země zasažené konfliktem také z důvodu vzniku tzv. humanitárních koridorů na migračních trasách vedoucí ze země konfliktu. Tito experti se domnívají, že v případě, že lidé v konfliktu zasažené zemi vědí o tom, že jim na cestě ze země bude poskytnuta humanitární pomoc, nebojí se cestu ze země uskutečnit. Poskytováním pomoci je tak vlastně nepřímou podporována jejich emigrace. Na druhou stranu neposkytnutí pomoci a humanitární ochrany uprchlíkům by bylo proti cílům a principům humanitární pomoci. Lidé ohroženi ve své zemi původu mají právo na poskytnutí ochrany mezinárodního společenství.

Další otázkou bylo: **Jaké faktory vstupují dle expertů do rozhodování lidí o opuštění země zasažené konfliktem?** Experti poukázali na to, že rozhodování o emigraci je nesmírně komplexní a vstupuje do něj mnoho faktorů, jednak tzv. *push* faktory (faktory, na základě kterých lidé chtějí zemi opustit), ale i tzv. *pull* faktory (faktory, na základě kterých jsou lidé motivováni jít do nějaké konkrétní cizí země či konkrétního místa). Z *push* faktorů je to v případě emigrace ze země zasažené ozbrojeným konfliktem především fyzické nebezpečí v zemi původu, strach o život, zničená obydlí i živobytí, nefunkční služby a instituce a další. *Pull* faktory mohou být velmi rozličné, záleží na konkrétních osobách, které země konfliktu opouštějí a jejich motivaci, proč odejít do nějaké určité cizí země. Mezi *pull* faktory patří především vyšší bezpečnost a politická stabilita cizí země, ale mnohdy mezi tyto faktory patří i to, že lidé mají s cílovou zemí migrace nějaké vazby – mají tam příbuzné či známé, nebo tam již žije komunita stejné národnosti. Tyto vazby migraci do nové cílové země uprchlíkům velmi usnadňují. Dalšími *pull* faktory bývá také možnost sociálního zabezpečení, možnost nalezení nového živobytí a lepší socioekonomický standard země.

Dle expertů je v silách humanitární pomoci ovlivnit pouze tzv. *push* faktory, a to ještě v omezené míře. Nemá však v její moci jakkoli ovlivňovat tzv. *pull* faktory, na základě kterých jsou lidé motivováni odejít na nějaké jiné místo. Humanitární pracovníci mohou nanejvýš upřesňovat dezinformace, které mohou lidé o preferovaných cílových zemích mít.

A poslední – čtvrtá výzkumná otázka se dotazovala na to, zda: **Může humanitární pomoc pozitivně působit na bezpečnost lidí v zemi zasažené konfliktem?**

Dotázaní experti uvedli, že existují dvě možnosti, jak lze skrze humanitární pomoc zvýšit bezpečnosti lidí v zemi, která je zasažená ozbrojeným konfliktem. První z možností je pasivní působení na bezpečnost lidí, v rámci kterého humanitární organizace usilují především o to, aby humanitární pomoc neúmyslně nezvyšovala bezpečnostní riziko příjemců pomoci. Pomoc musí být distribuována vždy na bezpečných místech, v bezpečném čase, aby se nestalo, že se lidé díky humanitární pomoci stanou snazším terčem útoků, a aby nemuseli mít strach nabízenou humanitární pomoc přijmout.

Druhou možností je pak aktivní ochrana konfliktem zasažených lidí, která je označována anglickými výrazy *protection* a *advocacy*. V rámci této aktivní ochrany usilují humanitární organizace o vytváření tzv. bezpečných zón pro civilní obyvatelstvo, ve kterých je lidem zaručena ochrana před útoky a bombardováním. Mimo to se humanitární organizace mohou snažit, v rámci zmíněné *advocacy*, také o ovlivnění aktérů, které mají nad konfliktem určitou moc a kontrolu. Je potřeba říci, že zde se však už jedná o vysoce politickou činnost, která není s principy a cíli humanitární pomoci jednoznačně slučitelná. Nelze tedy předpokládat, že každá humanitární organizace má tyto snahy, a že tedy může tímto způsobem přispívat ke zvýšení bezpečnosti konfliktem zasažených osob. V mnoha konfliktech je možnost poskytování humanitární pomoci podmíněno právě tím, že se humanitární organizace nebudou nikterak snažit ovlivňovat dění v zasažené zemi.

6 DISKUZE NAD VÝSLEDKY OBOU VÝZKUMŮ, POROVNÁNÍ VÝSLEDKŮ S TEORIÍ

Dotázaní uprchlíci, kteří země zasažené konfliktem opustili, se shodovali na tom, že bezpečnost hrála v jejich rozhodnutí, zda zemi opustit či nikoliv, hlavní roli. Uváděli, že humanitární pomoc jejich odchod nijak neovlivnila, jelikož odešli ze země především proto, aby v zahraničí našli bezpečí a ochranu svých životů. Dotázaní uprchlíci navíc upozorňovali na to, že jejich fyziologické potřeby naplněny byly, neodcházeli tedy z důvodu hladu či žízně, ale proto, aby byla naplněna jejich potřeba bezpečí. Respondenti uváděli jako důvody k opuštění země také absenci živobytí způsobenou konfliktem v zemi a žádné či velmi nekvalitní vzdělání pro jejich děti. Jejich jistoty a bezpečí byly konfliktem narušeny, a to bylo pro ně hlavním důvodem, proč utekli do zahraničí.

Dle Maslowovy teorie potřeb, která je popsána v konceptuální části diplomové práce, usilují lidé o naplnění potřeb bezpečí a jistoty ihned poté, co jsou naplněny jejich potřeby nejprimárnější, tedy potřeby fyziologické. V případě dotázaných respondentů tato teorie odpovídá praxi. Respondenti mnohokrát zmínili, že humanitární pomoc by je od migrace neodradila, jelikož měli ve své zemi zabezpečené základní potřeby, avšak strádali právě v potřebách bezpečí a jistoty.

Poskytovaná humanitární pomoc je přesto nesmírně důležitá a prospěšná, jelikož zachraňuje životy mnoha lidem, které země zasažené konfliktem z nejrůznějších důvodů opustit nemohou či opustit nechtějí. Na tom se shoduje jak teorie, tak výpovědi expertů i dotázaných uprchlíků.

Humanitární pomoc nemá dle oficiálních definic, ani dle názorů expertů za cíl, aby migraci snižovala či ji jakkoli jinak ovlivňovala. Přesto však může mít poskytnutá humanitární pomoc na migraci ze zemí zasažených konfliktem vliv nepřímý. Studie, které vliv zahraniční pomoci na migraci zkoumaly, rovněž přichází s výsledky, že poskytnutá pomoc má jen velmi malý vliv na snižování migrace (v tomto ohledu tedy teorie koresponduje s výsledky výzkumů provedených v této práci), ba naopak některé studie tvrdí, že pomoc může migraci, spíše než snižovat, podporovat.

Humanitární pomoc může dle dotázaných expertů nepřímo působit na snižování migrace stabilizací lidí tím, že díky pomoci budou mít lidé v zemi původu dostatečný přísun vody a jídla, budou mít zajištěné přístřeší, atd., a nebudou mít tedy akutní potřebu jít tyto základní potřeby hledat jinde – do jiného města či státu. S tímto souhlasili i dotázaní uprchlíci, které sice humanitární pomoc nijak neovlivnila, ale kteří podotýkali to, že na lidi, kteří nemají naplněny nejzákladnější potřeby, může mít humanitární pomoc tento vliv. Humanitární pomoc v tomto ohledu může dle dotázaných expertů pozitivně působit na tzv. *push* faktory migrace, tedy ovlivňovat a eliminovat důvody, proč lidé z konfliktních zemí odcházejí (v tomto případě např. hlad, nedostatek vody, zničená obydlí, neschopnost vykonávat svá původní živobytí, atp.), ovšem nemůže ovlivnit tzv. *pull* faktory, tedy to, co lidi k migraci do jiné země přitahuje (např. větší bezpečí v dané zemi, lepší ekonomická situace, rodinné vazby, atp.). Vliv humanitární pomoci na snižování migrace ze zemí zasažených ozbrojeným konfliktem tedy může existovat, nicméně pokud takový vliv opravdu působí, tak jen velmi omezeně (jak uvádí i dostupná literatura). Migrace je nesmírně komplexní proces, do nějž vstupuje řada faktorů a nelze jednoduše a jednoznačně říci, že humanitární pomoc může migraci snižovat.

Teorie i dotázaní experti uvádějí, že není vyloučeno, že by humanitární pomoc mohla mít dokonce vliv opačný, tedy že by mohla migraci nezáměrně podporovat. K tomu dochází především tehdy, je-li zahraniční pomoc zneužita. Experti výzkumu provedeného v rámci této práce jako další důvod možného podpoření migrace uváděli vznik tzv. migračního koridoru. Pomoc poskytovaná na migračních trasách může dle nich rovněž působit na některé uprchlíky tak, že je k útěku ze země může motivovat, jelikož tuší, že o jejich základní potřeby bude na cestě postaráno a nebojí se tak na cestu vydat. Protiargumentem však zůstávají výpovědi dotázaných uprchlíků, kteří mnohokrát zmínili, že ve válečných oblastech zůstávají pouze ti, kteří si cestu do zahraničí nemohou dovolit. Z toho plyne, že humanitární pomoc poskytovaná na migračních trasách má vliv jen na ty, kteří si migraci mohou z finančního hlediska dovolit. A ti uvedli, že na jejich rozhodnutí humanitární pomoc efekt neměla, protože rozhodujícím faktorem pro ně bylo zajištění bezpečí pro sebe a své rodiny.

Zůstává tedy důležitou otázkou, zda může humanitární pomoc nějak bezpečnost lidí v jejich zemi původu zlepšit, a mít tím i vliv na snižování odlivu lidí. Dle dotázaných expertů se mohou humanitární organizace na zvyšování bezpečí podílet buď přímo, tím, že

usilují o to, aby pomoc byla poskytována vždy na bezpečných místech, v bezpečných časech, atd., či nepřímo v rámci tzv. *advocacy*, kdy spolu s vládami a armádami vyjednávají o ochraně civilistů a zřízení bezpečnostních zón, aby lidé žijící v oblasti konfliktu měli určité vyhrazené místo, kde se nemusí bát o život. Zde už však nemluvíme o tradičním pojetí humanitární pomoci, jako spíše o politické činnosti. A je nutné připomenout, že humanitární pomoc se snaží politickým cílům vyhýbat, aby byla zajištěna její neutralita a nestrannost. Z teorie nevychází v tomto směru jednoznačný závěr, některé zdroje uvádějí, že humanitární organizace mohou zvyšovat bezpečí lidí zasažených konfliktem, jiné však poukazují na nespočet rizik, která při poskytování pomoci v konfliktech hrozí – včetně rizika, že humanitární pomoc bude zneužita a konflikt bude prodloužen – v tomto případě tak může poskytování pomoci neúmyslně zvyšovat nebezpečí v zemi.

Tato diplomová práce se snažila nalézt mimo jiné odpověď také na to, zda jsou pravdivá tvrzení mnoha lidí, že humanitární pomocí lze zastavit migraci. Výsledky výzkumů této práce poukazují na to, že názor mnoha lidí, že humanitární pomocí se dá zastavit či minimálně zmírnit migrace ze zemí zasažených konfliktem, není názorem, který by byl podložen daty z praxe. I přesto, že výsledky tohoto výzkumu nelze zobecnit, je z něj patrné, že humanitární pomoc nemá sílu migraci ze zemí zasažených konfliktem zastavit, jelikož prioritou všech dotázaných respondentů bylo odejít do bezpečí. Jakékoli ovlivňování migrace navíc není cílem humanitární pomoci. V neposlední řadě je důležité zmínit, že humanitární pomoc se nikdy nedostane ke všem zasaženým, což rovněž snižuje sílu jejího vlivu.

Výsledky tohoto výzkumu je možné využít jako podklad pro další detailnější výzkumy zkoumající vliv humanitární pomoci na migraci. Bylo by dobré provést výzkum s vyšším počtem respondentů či se důkladněji zaměřit na migraci z nějaké konkrétní oblasti a získat tak lépe porovnatelná data. Samozřejmě je důležité provést výzkum, který by v sobě zahrnul i ty, kteří v zemích zasažených konfliktem zůstali, jelikož jejich názory provedený výzkum velmi postrádá. Pro lepší zmapování této problematiky by bylo dobré provést také výzkum, který by důkladně zmapoval všechny faktory, které do rozhodnutí o emigraci ze zemí zasažených konfliktem vstupují, jednak veškeré *push* faktory, ale také *pull* faktory.

Získané výsledky výzkumu provedeného v rámci této diplomové práce je možné využít také pro osvětu tématu a k poukázání na to, jak je toto téma komplexní, a není proto možné jasně tvrdit, že humanitární pomocí lze zastavit či zmírnit migraci.

ZÁVĚR

Závěr shrnuje celé téma, kterému se diplomová práce věnovala. Jsou zde v krátkosti připomenuty jednotlivé kapitoly a uvedeny odpovědi na výzkumné otázky, které si autorka v úvodu práce stanovila.

Cílem této diplomové práce bylo **analyzovat a popsat vliv humanitární pomoci na migraci ze zemí zasažených ozbrojeným konfliktem**.

K dosažení výše uvedeného cíle byly stanoveny čtyři výzkumné otázky, na které diplomová práce odpovídala. Těmito výzkumnými otázkami byly:

1. **Jak vypadá humanitární pomoc poskytovaná v zemích zasažených ozbrojeným konfliktem?**
2. **Jak vnímají uprchlíci, kteří opustili zemi zasaženou ozbrojeným konfliktem, vliv humanitární pomoci na jejich vlastní emigraci?**
3. **Existuje vztah mezi humanitární pomocí a migrací ze zemí zasažených ozbrojeným konfliktem?**
4. **Jak vnímají vliv humanitární pomoci na migraci ze zemí zasažených ozbrojeným konfliktem zkušenosti humanitární pracovníci, kteří v těchto zemích pracovali?**

Diplomová práce byla rozdělena na dvě části. První částí práce byla část konceptuální, ta se soustředila na vymezení pojmů, které byly pro pochopení tématu práce zásadní. Byly zde vysvětleny pojmy jako humanitární pomoc, humanitární katastrofa, ozbrojený konflikt, migrace, migrant, uprchlík, vnitřně přesídlená osoba a další. Tato část práce se však věnovala také teoretickým východiskům souvislosti rozvojové pomoci a migrace a následně také souvislosti mezi humanitární pomocí a migrací. Metodou, která byla v první části práce použita, byla literární rešerše a kompilace. Tato část práce sloužila jako uvedení do tématu a nezasvěcenému čtenáři mohla osvětlit řadu důležitých pojmů, na základě kterých stojí druhá část diplomové práce – část výzkumná.

Výzkumná část byla dále rozdělena na dva dílčí celky. První se věnovala výzkumu, který byl proveden mezi uprchlíky – mezi lidmi, kterým se z ozbrojeného konfliktu podařilo utéct. Druhý byl pak zasvěcen doplňujícímu výzkumu, který byl proveden mezi experty na humanitární problematiku, především mezi aktivními

humanitárními pracovníky, kteří mají přímou zkušenost s poskytováním humanitární pomoci v konfliktem zasažené zemi.

Oba provedené výzkumy se snažily zjistit odpovědi na předem stanovené výzkumné otázky – specifické pro každý výzkum, aby mohly být na konci práce zkompileovány a porovnány výsledky obou výzkumů a tím získány odpovědi na primární výzkumné otázky. Díky jejich zodpovězení mohl být naplněn cíl této diplomové práce.

Stručné odpovědi na primární výzkumné otázky jsou uvedeny zde:

- 1. Jak vypadá humanitární pomoc poskytovaná v zemích zasažených ozbrojeným konfliktem?** Humanitární pomoc poskytovaná v zemích zasažených konfliktem má většinou formu materiální a potravinové pomoci. Mimo to humanitární organizace zajišťují také hygienu a sanitaci, lékařskou péči, zřizují uprchlické tábory či pracují na obnově obydlí a živobytí.
- 2. Jak vnímají uprchlíci, kteří opustili zemi zasaženou ozbrojeným konfliktem, vliv humanitární pomoci na jejich vlastní emigraci?** Dotázaní uprchlíci nevnímali žádný vliv poskytnuté humanitární pomoci na jejich vlastní emigraci. Všichni dotázaní respondenti uvedli, že primárním důvodem jejich odchodu bylo přítomné nebezpečí v zemi původu, které poskytnutím pomoci nevymizelo. Respondenti však podotýkali to, že na lidi, které nemají zaopatřené základní potřeby, může mít humanitární pomoc vliv a může tak některé z nich přimět, aby v zemi zasažené konfliktem zůstali.
- 3. Existuje vztah mezi humanitární pomocí a migrací ze zemí zasažených ozbrojeným konfliktem?** Vztah mezi humanitární pomocí a migrací může existovat, ale je do značné míry omezený. Migrace je velmi komplexním fenoménem, do něhož vstupuje nespočet faktorů a humanitární pomoc je jen jedním z nich. Může působit na migraci jednak pozitivně – ve smyslu, že může mít vliv na snižování migrace, jelikož uspokojí primární potřeby zasažených lidí, kteří tak teoreticky nebudou muset zemi opustit z důvodu hladu, žízně, apod., ale také negativně – ve smyslu, že může migraci podporovat. K tomu může dojít například v situacích, kdy je poskytnutá pomoc zneužita a neúmyslně je tak podpořeno trvání konfliktu, či v případě poskytování pomoci na migračních trasách ze země zasažené

konfliktem, které může některé lidi motivovat, aby zemi opustili, jelikož mají jistotu, že se o ně po cestě někdo postará.

4. **Jak vnímají vliv humanitární pomoci na migraci ze zemí zasažených ozbrojeným konfliktem zkušenosti humanitární pracovníci, kteří v těchto zemích působili?** Výsledky výzkumu provedeného mezi experty nepřinesly na tuto otázku jednoznačnou odpověď. Dotázaní experti, stejně jako dostupná literatura, uváděli, že vliv humanitární pomoci může být různý – někteří experti zastávali názor, že humanitární pomoc nemá na migraci žádný vliv (a že to ani není jejím cílem), jiní se domnívali, že humanitární pomoc může migraci ze zemí zasažených konfliktem snižovat a další uváděli i to, že pomoc může migraci podporovat. Stejně tak někteří respondenti připouštěli i všechny možnosti dohromady, jelikož každý konflikt a každý člověk je jiný a poskytnutí humanitární pomoci tak může mít na každého vliv odlišný.

Z odpovědí na výzkumné otázky vyplývá, že humanitární pomoc má na migraci ze zemí zasažených ozbrojeným konfliktem jen omezený vliv. Je však nezbytné toto téma podrobit dalším detailnějším výzkumům, které by mohly přinést kvantifikovaná data.

Motivací pro napsání této diplomové práce bylo zjistit, zda je pravdivé tvrzení některých politiků, že humanitární pomocí lze zastavit emigraci ze zemí zasažených konfliktem. Tato diplomová práce vliv humanitární pomoci na migraci blíže zkoumala a z provedených výzkumů vyšlo jasně najevo, že ovlivňovat migraci z konfliktních zemí není tak jednoduché, jelikož hlavním důvodem, proč lidé tyto země opouštějí, je přítomné nebezpečí, které humanitární pomoc může ovlivnit jen minimálně.

BIBLIOGRAFIE

- Allo, A. 2018. *Ethiopia-Eritrea conflict, 20 years on: Brothers still at war*. ALJAZEERA. [online, cit. 11. 4. 2019]. Dostupné z WWW: <https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/ethiopia-eritrea-conflict-20-years-brothers-war-180506082447762.html>
- Amnesty International. 2016. *Syria's Refugee Crisis in Numbers*. [online, cit. 9. 3. 2019]. Dostupné z WWW: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/02/syrias-refugee-crisis-in-numbers>
- Berthelemy, J. C., Beuran, M., Maurel, M. 2009. *Aid and Migration: Substitutes or Complements?* World Development. Vol. 37, No. 10
- Bonwick, A., Slim, H. 2005. *Protection. An ALNAP guide for humanitarian agencies*. London: Overseas Development Institute
- Borland, K. 1991. *International volunteer tourism: critical reflections on good works in Central America*. New York: Palgrave
- Bugel, W., Šlechtová, H. 2012. *Tvorba kvalifikačních prací pro studenty oborů sociální práce: Principy a postupy*. Olomouc: CARITAS – Vyšší odborná škola sociální Olomouc
- Carling, J., Talleraas, C. 2016. *Root causes and drivers of migration Implications for humanitarian efforts and development cooperation*. PRIO (Peace Research Institute Oslo). [online, cit. 13. 12. 2018]. Dostupné z WWW: <https://www.prio.org/utility/DownloadFile.ashx?id=346&type=publicationfile>
- Clemens, M., Postel, H. 2017. *Deterring Emigration with Foreign Aid: An Overview of Evidence from Low-Income Countries*. GLM/LIC Synthesis Paper No. 8. Schaumburg: Institute of Labor Economics
- CNN. 2019. *Syrian Civil War Fast Facts*. [online, cit. 9. 3. 2019]. Dostupné z WWW: <https://www.cnn.com/2013/08/27/world/meast/syria-civil-war-fast-facts/index.html>

- Copnall, J. 2013. *Darfur conflict: Sudan's bloody stalemate*. BBC. [online, cit. 11. 4. 2019]. Dostupné z WWW: <https://www.bbc.com/news/world-africa-22336600>
- Čerňanská, B. 2017. *Migrace*. Encyklopedie migrace. [online, cit. 9. 3. 2019]. Dostupné z WWW: <https://www.encyclopediaofmigration.org/migrace/>
- Development Initiatives. 2013. *Global Humanitarian Assistance Report 2013*. [on-line, cit. 8. 3. 2019]. Dostupné z WWW: <http://devinit.org/wp-content/uploads/2013/07/Global-Humanitarian-Assistance-Report-2013.pdf>
- Development Initiatives. 2018. *Defining humanitarian assistance*. [online, cit. 4. 12. 2018]. Dostupné z WWW: <http://devinit.org/defining-humanitarian-assistance/>
- Drapela, V. J. 2003. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál
- Dušková, L.; Harmáček, J.; Krylová, P. et al. 2011. *Encyklopedie rozvojových studií*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci
- Düvell, F. 2005. *Illegal Immigration in Europe. Beyond Control?*. London: Palgrave Macmillan
- Encyklopedie migrace. 2017. *Občanská válka v Sýrii*. [online, cit. 11. 4. 2019]. Dostupné z WWW: <https://www.encyclopediaofmigration.org/obcanska-valka-v-syrii/>
- Evropská komise. 2017. *Migrační krize*. Evropská unie. [online, cit. 12. 4. 2019]. Dostupné z WWW: <http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/migration-crisis/cs/>
- Gedde M. 2015. *Working in International Development and Humanitarian Assistance: a Career Guide*. New York: Routledge Humanitarian Studies
- GHD (Good Humanitarian Donorship). 2018. *24 Principles and Good Practice of Humanitarian Donorship*. [online, cit. 6. 12. 2018]. Dostupné z WWW: <https://www.ghdinitiative.org/ghd/gns/principles-good-practice-of-ghd/principles-good-practice-ghd.html>
- Haver, K. 2016. *Tug of war: ethical decision-making to enable humanitarian access in high-risk environment*. HPN (Humanitarian Practice Network). [online, cit. 15. 1.

- 2019]. Dostupné z WWW: <https://odihpn.org/resources/tug-war-ethical-decision-making-enable-humanitarian-access-high-risk-environments/>
- Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál
 - Hilhorst, D. 2013. *Disaster, conflict and society in crises: Everyday politics of crisis response*. New York: Routledge
 - HRW (Human Rights Watch). 2018a. *Eritrea. Events of 2017*. [online, cit. 11. 4. 2019]. Dostupné z WWW: <https://www.hrw.org/world-report/2018/country-chapters/eritrea>
 - HRW (Human Rights Watch). 2018b. *Sudan. Events of 2017*. [online, cit. 11. 4. 2019]. Dostupné z WWW: <https://www.hrw.org/world-report/2018/country-chapters/sudan>
 - HRW (Human Rights Watch). 2019. *Sudan. Events of 2018*. [online, cit. 11. 4. 2019]. Dostupné z WWW: <https://www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/sudan>
 - Humanitarian Coalition. 2018. *Factsheets*. [online, cit. 6. 12. 2018]. Dostupné z WWW: <https://www.humanitariancoalition.ca/factsheets>
 - Chandy, L., Seidel, B., Zhang, C. 2017. *Aid effectiveness in fragile states: How bad is it and how can it improve?* Brooke Shearer Series No. 5, Global Economy and Development. Washington: Brookings Institution
 - ICRC (International Committee of Red Cross) 1994. *Humanitarian action in current armed conflicts: opportunities and obstacles*. Medicine and Global Survival, Vol 1., No. 4
 - IFRC (International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies). 2019. *What is a disaster?* [on-line, cit. 15. 3. 2019]. Dostupné z WWW: <http://www.ifrc.org/en/what-wedo/disaster-management/about-disasters/what-is-a-disaster/>
 - IOM (International Organization for Migration). 2019. *Key Migration Terms* [online, cit. 14. 3. 2019]. Dostupné z WWW: <https://www.iom.int/key-migration-terms>
 - Jandourek, J. 2012. *Slovník sociologických pojmů*. Praha: Grada Publishing, a.s.

- Kaplan, M. 2017. *Rozvojová pomoc není charita, ale investice. S Michalem Kaplanem o rozvojové pomoci, o souvislostech s migrací a testování medu.* Lindner, T. Respekt [online, cit. 10. 12. 2018]. Dostupné z WWW: <https://www.respekt.cz/spolecnost/rozvojova-pomoc-neni-charita-ale-investice>
- King, R. 2008. *Atlas lidské migrace.* Praha: Mladá fronta, a.s.
- Lanati, M., Thiele, R. 2017. *The impact of foreign aid on migration revisited.* EUI Working Paper. No. 05. Fiesole: European University Institute
- Maslow, A. H. 1943. *A theory of Human Motivation.* Toronto: York University
- Migrace Online. 2018. *Migrace a rozvoj.* [online, cit. 10. 12. 2018]. Dostupné z WWW: <https://migraceonline.cz/cz/temata/migrace-a-rozvoj>
- Miovský, M. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu.* Praha: Grada publishing, a.s.
- Murat, M. 2017. *Foreign aid and responsiveness of bilateral refugee in-ows.* Working Paper No. 130, RECent Center for Economic Research: University of Modena and Reggio Emilia
- MZV ČR. 2012. *Základní přehled humanitární pomoci.* [online, cit. 4. 12. 2018]. Dostupné z WWW: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/humanitarni_pomoc/prirucka_WFP_pro_nevladni_organizace/zakladni_prehled_humanitarni_pomoci.html
- MZV ČR. 2019. *Humanitární pomoc.* [online, cit. 26. 3. 2019]. Dostupné z WWW: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/humanitarni_pomoc/index.html
- OCHA on Message. 2012. *What are Humanitarian Principles?* [on-line, cit. 18. 3. 2018] Dostupnost z WWW: https://www.unocha.org/sites/dms/Documents/OOM-humanitarianprinciples_eng_June12.pdf
- OCHA. 2018a. *World humanitarian data and trends 2018.* [online, cit. 14. 3. 2019]. Dostupné z WWW: <http://interactive.unocha.org/publication/datatrends2018/>

- OCHA. 2018b. *Staying the course OCHA. Delivering on the ambition of the World Humanitarian Summit*. Agenda for Humanity Annual synthesis report 2018. [online, cit. 12. 4. 2019]. Dostupné z WWW: https://www.agendaforhumanity.org/system/files/asr/2018/Dec/Staying%20the%20course_AFH%20synthesis%20report%202018_singles_0.pdf
- Ondřej, J., Šturma, P., Bílková, V., Jílek, D., et.al. 2010. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C. H. Beck
- OSN. 1951. *Úmluva o právním postavení uprchlíků*. [online, cit. 14. 3. 2019]. Dostupné z WWW: <https://www.osn.cz/wpcontent/uploads/2015/03/uprchlici.pdf>
- Oxford dictionaries. 2019. *Dictionary: Migrant*. [online, cit. 15. 1. 2019]. Dostupné z WWW: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/migrant>
- Penuel, B., Stattler, M. 2011. *Encyclopedia of disaster relief*. California: SAGE Publications
- Peruvemba, S. J. in Development and Cooperation. 2018. *Why the nexus is dangerous*. [online, cit. 7. 12. 2018]. Dostupné z WWW: <https://www.dandc.eu/en/article/expert-warns-against-coupling-humanitarian-aid-other-development-goals>
- Plháková, A. 2005. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia
- Plháková, A. 2006. *Dějiny psychologie*. Praha: Psyché
- Princová, K. 2011. *Pomoc lidem vzdáleným: Etická témata v zahraniční pomoci* (disertační práce). Praha: Univerzita Karlova
- Princová, K. 2012. *Úvod do zahraniční pomoci s důrazem na etiku jejího poskytování*. Olomouc: Caritas – VOŠ sociální Olomouc
- Princová, K. 2014. *Dvojí riziko humanitární pomoci*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci
- PRIO (Peace Research Institute Oslo). 2019. *Data on Armed Conflict*. [online, cit. 4. 12. 2018]. Dostupné z WWW: <https://www.prio.org/Data/Armed-Conflict/>

- Project Sphere. 2003. *Humanitární charta a Minimální standardy pro humanitární pomoc*. Praha: Sdružení Česká katolická charita
- Reichel, J. 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- Reis, K. 2015 in ČRA. Záznam ze schůze nejvyšších ústavních činitelů k otázkám české zahraniční a bezpečnostní politiky se ze dne 16. 12. 2015, která se konala na Pražském hradě. [online, cit. 11. 4. 2019]. Dostupné z WWW: <http://www.czechaid.cz/rostouci-vyznam-rozvoje-spoluprace-a-humanitarni-pomoci-bude-dnes-diskutovan-na-seminari-v-poslanecke-snemovne-parlamentu-cr/>
- Rozvojovka. 2018. *Migrace a rozvoj*. [online, cit. 7. 12. 2018]. Dostupné z WWW: http://www.rozvojovka.cz/download/docs/13_migrace-a-rozvoj.pdf
- Řehák, J. 2018. *Výběr metodou sněhové koule*. [online] Sociologická encyklopedie. [cit. 12. 12. 2018]. Dostupné z WWW: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/V%C3%BDb%C4%9Br_metodou_sn%C4%Bhov%C3%A9_koule
- Saleh, A., White, L. 2013. *Dissecting and Evolving Conflict: The Syrian Uprising and the Future of the Country*. Washington DC: Institute of Social Policy and Understanding. [online, cit. 7. 3. 2018]. Dostupné z WWW: [http://www.ispu.org/pdfs/ISPU_Report_DissectingUnfldngCrisis_normal_\(1\).pdf](http://www.ispu.org/pdfs/ISPU_Report_DissectingUnfldngCrisis_normal_(1).pdf)
- Sládková, Z, Šrámková, K. 2013. *Humanitární pomoc České republiky. Deset let z pohledu nevládních neziskových organizací*. FoRS. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové
- Slim, H. 1997. *Doing the Right Thing: Relief Agencies, Moral Dilemmas and Moral Responsibility in Political Emergencies and War*. Disasters, Volume 21. No. 3
- Slim, H. 2007. *Killing Civilians. Metod, Madness and Morality in War*. United Kingdom: Hurst Publisher
- Smékal, V. *Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Brno: Barrister

- Sphere Association. 2018. *The Sphere Handbook: Humanitarian Charter and Minimum Standards in Humanitarian Response*. Geneva: Sphere Project
- Strauss, A., Corbinová J. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert
- Terry, F. 2002. *Condemned to Repeat? The paradox of Humanitarian Action*. London: Cornell University Press
- The Sphere Project. 2011. *Humanitarian charter and minimum standards in humanitarian response*. Geneva: Sphere Project
- Twigg, J. 2015. *Disaster Risk Reduction*. London: Humanitarian Practice Network
- UN. 2019. *Deliver Humanitarian Aid*. [online, cit. 15. 3.2019]. Dostupné z WWW: <http://www.un.org/en/sections/what-we-do/deliver-humanitarian-aid/index.html>
- UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization). 2019. *Migrant / Migration*. [online, cit. 14. 3. 2019]. Dostupné z WWW: <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/migrant/>
- UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees). 2018. *Internally Displaced People*. [online, cit. 4. 12. 2018]. Dostupné z WWW: <https://www.unhcr.org/internally-displaced-people.html>
- UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees). 2018. *What is a refugee*. [online, cit. 14. 3. 2019]. Dostupné z WWW: <https://www.unrefugees.org/refugee-facts/what-is-a-refugee/>
- UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees). 2019a. *Vnitřně přesídlené osoby. Na útěku ve vlastní zemi*. [online, cit. 15. 3. 2019]. Dostupné z WWW: <https://www.unhcr.org/cz/92-czkomu-pomahamevnitrne-presidleni-uprchlici-html.html>
- UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees). 2019b. *United Nations calls for sustained support to Syrians and the region ahead of Brussels conference*. [online, cit. 11. 4. 2019]. Dostupné z WWW:

<https://www.unhcr.org/news/press/2019/3/5c88e57d4/united-nations-calls-sustained-support-syrians-region-ahead-brussels-conference.html>

- UNISDR (United Nations International Strategy for Disaster Reduction). 2009. *UNISDR Terminology on Disaster Risk Reduction*. [online, cit. 15. 3. 2019]. Dostupné z WWW: http://www.unisdr.org/files/7817_UNISDRTerminologyEnglish.pdf
- Wood, A., Apthorpe, R., Borton, J. 2001. *Evaluating International Humanitarian Action: reflections from practitioners*. London: Zed Books
- Záhořík, J. 2018. Emigrace z Eritrey [online, cit. 11. 4. 2019]. Dostupné z WWW: <https://www.encyclopediaofmigration.org/emigrace-z-eritrey/>
- Zürcher, C. 2017. *What Do We (Not) Know About Development Aid and Violence? A Systematic Review*. World Development. Vol 98